

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta právnická

Katedra ústavního práva

Diplomová práce

Význam čl. 3, čl. 24, a čl. 25 Listiny základních práv
a svobod ve světle Směrnice Rady 2000/43/ES a
Směrnice Rady 2000/78/ES

Plzeň 2012

Lisková Kateřina

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Kateřina LISKOVÁ**
Osobní číslo: **R06177**
Studijní program: **M6805 Právo a právní věda**
Studijní obor: **Právo**
Název tématu: **Význam čl. 3, čl.24 a čl. 25 Listiny základních práv
a svobod ve světle Směrnice Rady 2000/43/ES a Směrnice
Rady 2000/78/ES**
Zadávací katedra: **Katedra ústavního práva**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Cílem práce je analyzovat úpravu dané problematiky na úrovni evropské i národní, dále pak objasnit způsob funkce obou úprav v rámci jednotného právního systému se zaměřením na konkrétní prováděcí zákony, zprávy Rady vlády pro národnostní menšiny a zprávy Evropské komise. Záměrem je rovněž analýza výkladu a aplikace, prováděné Ústavním soudem ČR a Soudním dvorem Evropské unie v dané oblasti.

OSNOVA PRÁCE:

1. Úvod - Národní úprava
2. Judikatura Ústavního soudu ČR
3. Judikatura SDEU
4. Závěr
5. Resumé (cizí jazyk aj/fr)
6. Literatura

odborne literatury:

Klíma, Karel. Komentář k Ústavě a Listině. 2. , rozš. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. 2 sv. Forejtová, Monika. Mezinárodněprávní ochrana menšin. 1. vyd. Plzeň: Západočeská univerzita, 2002. 118 s.

Petráš, René., Petrův, Helena., Scheu, Harald Christian. Menšiny a právo v České republice. 1. vyd. Praha: Auditorium, 2009. 507 s.

Fredman, Sandra. Antidiskriminační právo. 1. vyd. Praha: Multikulturní centrum Praha, 2007. 209 s.

Robertson, David. A dictionary of human rights. 2nd. ed. London: Europa Publications, 2004. 346 s.

Hubálková, Eva. Stručná rukověť českého advokáta k Evropské úmluvě o lidských právech: nové vydání. 1. vyd. Praha: Česká advokátní komora, 2008. 272 s.

Zprávy Rady vlády pro národnostní menšiny (2001 - současnost)

Judikatura ESD

Judikatura Ústavního soudu ČR

SEU

SFEU

diplovové práce:

JUDr. Monika Forejtová, Ph.D.

Katedra ústavního práva

obhájení diplomové práce:

19. května 2010

období předání diplomové práce:

31. března 2011

Kvetoslav Ruzicka, CSc.

Doc. JUDr. Karel Klíma

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracovala samostatně, a že jsem vyznačila prameny, z nichž jsem pro svoji práci čerpala způsobem ve vědecké práci obvyklým.

V Plzni, březen 2012

.....

Podpis diplomantky

Poděkování

Děkuji vážené paní JUDr. Monice Forejtové, Ph. D. za cenné rady, které mi pomohly při zpracovávání této práce.

Motto:

„Když zkoumáme, v čem přesně záleží největší blaho všech, které má být cílem každé zákonodárné soustavy, shledáme, že se redukuje na tyto dva hlavní předměty: svobodu a rovnost; na svobodu, protože kolik je závislosti jedinců, tolik síly se odnímá státnímu tělesu; na rovnost, protože bez ní se svoboda nemůže udržet.“

Jean Jacques Rousseau

(O společenské smlouvě neboli
o zásadách státního práva)

Úvod	9
Národní úprava.....	10
Ústavněprávní základ České republiky	10
Článek 3 LZPS	11
Článek 24 LZPS	14
Článek 25 LZPS	15
Zákonný základ.....	16
„Antidiskriminační zákon“ č. 198/2009 Sb.	16
Zákon o právech příslušníků národnostních menšin a navazující úprava	19
Legislativní úprava v rámci Evropské unie	23
Primární právo	23
Smlouva o Evropské unii	24
Listina základních práv EU.....	25
Smlouva o fungování Evropské unie	27
Sekundární právo.....	30
Směrnice č.2000/43/ES.....	31
Směrnice č.2000/78/ES.....	34
Judikatura Ústavního soudu ČR.....	35
Sdílení důkazního břemene	36
Důchodové pojištění a péče o děti; nerovnost pohlaví	37
Řádné odůvodnění; rasová diskriminace	38
Pracovní právo; diskriminace na základě věku a zdravotního postižení.....	40
Další oblasti	42
D. H. a ostatní vs. Česká republika	43
Skutkové okolnosti případu	43
Přezkoumání rozhodnutí mimo odvolací řízení	44
Ústavní stížnost.....	44
Některé další související skutečnosti	45
Právní posouzení senátu ESLP	47
Předběžná námitka vlády.....	47
Rozsudek senátu	47
Tvrzení účastníků před velkým senátem.....	48
Vláda	50
Vedlejší účastníci.....	51

Hodnocení Soudu.....	52
Judikatura Soudního dvora Evropské unie	54
Trnitá cesta Soudu k lidským právům	55
Ochrana SDEU a „antidiskriminační směrnice“	58
Pohlaví a sexuální orientace	59
Diskriminace na základě zdravotního postižení.....	68
Sonia Chacón Navas proti Euresť Colectividades SA.....	68
S. Coleman proti Attridge Law a Steve Law	70
Rasa, barva pleti, etnický původ a příslušnost k národnostní menšině.....	72
Diskriminace na základě věku.....	76
Gisela Rosenbladt proti Oellerking Gebäudereinigungsges. mbH	77
Reinhard Prigge a další proti Deutsche Lufthansa AG	78
Werner Mangold proti Rüdigeru Helmovi	85
Závěr.....	88
Résumé.....	89
Seznam zkratk	90
Seznam použitých pramenů.....	90
Odborná literatura	90
Judikatura Ústavního soudu ČR	91
Judikatura SDEU (ESD)	91
On-line zdroje.....	93
Prameny práva EU.....	93
Prameny práva ČR.....	94
Judikatura ESLP	95
Mezinárodní smlouvy.....	95

Úvod

Původním významem latinského slovesa *discriminare* je (něco, někoho) rozlišovat, v běžném kontextu je význam tohoto slova chápán jako „rozdílný, jiný přístup k jedné skupině než k jiné nebo k celku“.¹ V současné době se s výrazem „diskriminace“ setkáváme stále častěji prostřednictvím nejrůznějších médií. Např. otázka znevýhodňování starších občanů, žen po mateřské dovolené, či absolventů na trhu práce se zdá být stále více aktuální. Nesmíme zapomínat také na pojem „rasová diskriminace“, rovněž velice často skloňovaný ve veřejných diskuzích hlavně ve vztahu k romské menšině, s níž spojené problematické otázky mají hluboké zakořenění (a to i v jiných zemích Evropské unie, např. Francii nebo Anglii) a jsou v České republice stále živé a citlivé.

Zadané téma mne zaujalo hlavně z toho důvodu, že ačkoli veřejností často diskutovaná, je podle mého názoru zatím problematika diskriminace poměrně nejasná. Zejména laické veřejnosti, pro niž má ovšem nezanedbatelný význam, schází její detailnější pochopení a povědomí o možných prostředcích obrany ve vnitrostátním i evropském kontextu. Osobně bych ráda získala bližší povědomí o předmětné otázce jak pro účely své možné budoucí praxe, tak kvůli svojí vlastní informovanosti, jelikož se toto téma skutečně prolíná všemi oblastmi běžného života (od pracovního uplatnění, přes mateřství, hodnotové životní postoje, nebo případná onemocnění až po stáří). Ve vztahu k úpravě Evropské unie je navíc, dle informací mně dostupných, zaměření na lidská práva a diskriminaci v širším smyslu záležitostí poměrně novou, což mne ještě více motivovalo hlavně ve zkoumání nejnovějších posunů v judikatuře SDEU. Velice silným motivem pro mě byla též osobní zkušenost s dlouhodobějším pobytem jako občanky Evropské unie v jiném členském státě, přičemž jsem mohla bezprostředně pocítit, jak velké usnadnění skýtají funkční mechanismy přijaté na poli Unie (pro její občany), a zároveň, že se ne vždy daří všechna opatření uvést skutečně a efektivně v život. Přesto jsem ale toho názoru, že vůle a potenciál k uplatňování garance určitého standardu základních práv (mezi něž patří i rovné zacházení) ze strany Unie nechybí a je pro mě o to zajímavější pochopit současný vývoj evropské politiky, seznámit se se svými právy a naučit se je uplatňovat.

---

¹ *Slovník cizích slov; slova známá a neznámá*. Red. Kolektiv autorů a konzultantů Encyklopedického domu. 1. vyd. Praha: Encyklopedický dům, spol. s. r. o. 1993 ISBN 80-901647-0-6

V rámci své práce stručně představuji zmíněné tři stěžejní články Listiny základních práv a svobod i navazující úpravu vnitrostátní, dále se zabývám rozbohem evropské legislativy v podobě primárního i sekundárního práva (úpravu evropskou a vnitrostátní vnímám jako úzce propojené, proto volím toto pořadí), také nabízím stručný náhled do rozhodovací činnosti Ústavního soudu České republiky, v jehož závěru se detailně věnuji rozboru případu D. H. a ostatní, který má dle mého názoru velký význam pro další vývoj úprav v oblasti rasové diskriminace. Poslední bod práce věnuji o něco rozsáhlejšímu rozboru judikatury SDEU (a dřívějšího ESD), přičemž považuji za vhodné uvést tento bod nastíněním „cesty“ rozhodování soudu postupně se přiklánějící k oblasti lidskoprávní (a tedy zahrnující zákaz diskriminace z různých upravených důvodů).

Národní úprava

Ústavněprávní základ České republiky

Normy upravující principy jako jsou rovnost před zákonem, lidská práva a základní svobody či odmítnutí diskriminace mají samozřejmě své místo v oblasti nejvýše postavených právních norem v rámci vnitrostátní úpravy (v této práci zkoumána především Ústava České republiky a Listina základních práv a svobod), která by měla v souladu s mechanismy fungování Evropské unie vytvářet v harmonický rámec ochrany jak s právem primárním, tak s ustanoveními sekundární povahy. Je též nutné na okraj zmínit, že na základě čl. 10 Ústavy jsou součástí právního řádu České republiky též mezinárodní smlouvy², jejichž právní síla se v pomyslné pyramidě právních norem pohybuje nad zákony. Pro účel této práce bychom mohli zmínit např. Rámcovou úmluvu Rady Evropy o ochraně národnostních menšin z roku 1998³, Mezinárodní pakt o občanských a politických právech z roku 1966⁴, Mezinárodní pakt o hospodářských sociálních a kulturních právech⁵, Deklarace o odstranění všech forem nesnášenlivosti a diskriminace založených na náboženství a víře⁶, řadu mezinárodních smluv sjednaných na poli OSN (např. Mezinárodní úmluva o odstranění všech forem rasové

---

² viz. Ústava České republiky čl. 10 stanovující, že: „Vyhlášené mezinárodní smlouvy, k jejichž ratifikaci dal Parlament souhlas a jimiž je Česká republika vázána, jsou součástí právního řádu; stanoví-li mezinárodní smlouva něco jiného než zákon, použije se mezinárodní smlouva.“

³ č. 96/1998 Sb.

⁴ č. 120/1976 Sb.

⁵ platnost od 23. března 1976, č. 120/1976 Sb. vyhláška ministra zahraničních věcí ze dne 10. května 1976 o Mezinárodním paktu o občanských a politických právech a Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech

⁶ vyhlášena 25. 11. 1981 Valným shromážděním OSN

diskriminace⁷ či Mezinárodní úmluva o potlačení a trestání zločinu apartheidu⁸), nebo Evropskou úmluvu o ochraně práv a základních svobod⁹, která je pramenem velice významným vzhledem k tomu, že řada článků evropské legislativní úpravy, jakož i vnitrostátního práva ČR vztahující se k tématu diskriminace, je inspirována čl. 14 právě této úmluvy.

V rámci LZPS se setkáme se třemi zásadními články vztahujícími se k lidským právům a diskriminaci. Jsou jimi čl. 3, 24 a 25, přičemž lze samozřejmě zkoumat hlouběji a odhalit tak i souvislosti např. s čl. 4 a 1 LZPS nebo, nahlédneme-li do Ústavy, s články 1, 2, 4, 5, 90, 96, či již zmíněný čl. 10, 10a a 10b (vztahující se k členství v EU). Zaměříme-li se blíže na první trojici článků, neujde jistě naší pozornosti jejich vzájemný vztah, jenž by se dal graficky znázornit jakýmsi „trychtýřem“ postupně zužujícím okruh cílené skupiny obyvatel. Od typicky obecného obsahově širokého čl. 3, který je vyjádřením, principu všeobecné rovnosti (s důrazem na některé k diskriminaci „náchylnější“ skupiny osob) a svobodné vůle vzhledem k volbě národnosti, postupujeme k čl. 24, zabývající se pouze jednou z vyjmenovaných skupin – národnostními a etnickými menšinami, až po finální článek, asi nejvíce profilující určitou skupinu osob, totiž těch, jež jsou zároveň příslušníci národní, či etnické menšiny a zároveň občany ČR.

Článek 3 LZPS

Článek 3 odst. 1 říká:

„Základní práva a svobody se zaručují všem bez rozdílu pohlaví, rasy, barvy pleti, jazyka, víry a náboženství, politického či jiného smýšlení, národního nebo sociálního původu, příslušnosti k národnostní nebo etnické menšině, majetku, rodu nebo jiného postavení.“

Podobně jako čl. 21 Listiny základních práv EU je i tento inspirován čl. 14 EÚLP. Jak je dovozováno ze závěrečného sousloví „nebo jiného postavení“ jde pouze o ilustrativní výčet nejčastěji postihovaných citlivých skupin obyvatel, kterým, ač zaujímají ve společnosti minoritní postavení, přísluší stejná práva jako majoritě.¹⁰ Během geneze článku nedoznal tento výčet početných změn (pouze pár formulačních obměn a nakonec i přidání

---

⁷ č. 95/1976 Sb.

⁸ č. 116/1976 Sb.

⁹ č. 209/1992 Sb., ve znění dodatkových protokolů

¹⁰ Petráš, René., Petrův, Helena., Scheu, Harald Christian. Menšiny a právo v České republice. 1. vyd. Praha: Auditorium, 2009, s. 230

„příslušnosti k etnické menšině“).¹¹ Jedná se vlastně o vyjádření obecného principu rovnosti, jak jej známe z čl. 1 LZPS. Zmíněné kategorie pak slouží jako příklad podmínek, jež by neměly být, chceme-li sledovat cíle moderního právního státu, samostatně základem pro právní úpravu či rozhodování úřadů a jiných orgánů veřejné moci. Jedinou kategorií, pro niž dovoluje sama Listina rozdílné jednání, jsou osoby mající statut občanů ČR. (Těm jsou v jistých pasážích Listiny přiznána též speciální občanská práva.)¹² K otázce všeobecné rovnosti je dobré snad ještě připomenout, že v souladu s přirozenoprávní teorií má zákonodárce na paměti faktickou odlišnost jednotlivých lidských bytostí, které však hodlá postavit na roveň před zákonem, tzn. mohou být legitimně využity právní prostředky pro vyrovnání případné faktické nerovnosti osob slabšího postavení (ženy, zdravotně postižení, etnické minority, starší občané atd.).

Obecný ráz čl. 3 dále prozrazuje jeho předurčení jako interpretační pomůcky pro celý ústavní řád,¹³ nezakládá tedy sám o sobě nějaká konkrétní práva.¹⁴ Díky této jeho funkci nemusejí například další navazující normy znovu pracně vyjmenovávat všechny „zranitelné“ skupiny obyvatel ani principy zakotvené v dalších odstavcích (existují samozřejmě výjimky, např. zákon o zaměstnanosti znovu důvody diskriminace vypočítává a některé blíže definuje, viz. § 4 – přímá diskriminace z důvodu pohlaví, sexuální obtěžování, obtěžování).¹⁵

Dle odstavce 2 tohoto článku:

„má každý právo svobodně rozhodovat o své národnosti. Zakazuje se jakékoli ovlivňování tohoto rozhodování a všechny způsoby nátlaku směřující k odnárodňování“.

Hlavní přínos této formulace je spatřován v umožnění jednotlivci svobodně se přihlásit dle vlastního niterného cítění k určité národnosti (i pokud tvoří minoritu), přičemž není směrodatné, jedná-li se o národ státotvorný, či nikoliv, žijící rozptýleně, či kumulovaně na jednom území, zda-li toto území obývá dlouhodobě, nebo zda-li případně státní statistické údaje vůbec tuto národnost zaznamenávají. Podmínkou je pouze reálná existence určené národnosti. Pojem „národnost“ ovšem není na ústavní úrovni blíže určen (s určitou definicí „národnostních menšin“ se setkáme až na úrovni zákona o právech příslušníků

¹¹ Návrh ČNR, Federálního shromáždění ČSFR, VI. volební období, Tisk č. 331

¹² Klíma, Karel. Komentář k Ústavě a Listině. 2. rozš. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. 2 sv., s. 953, 954

¹³ Petráš, René., Petrův, Helena., Scheu, Harald Christian. Menšiny a právo v České republice. 1. vyd. Praha: Auditorium, 2009, s. 230

¹⁴ Klíma, Karel. Komentář k Ústavě a Listině. 2. rozš. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. 2 sv., s. 952

¹⁵ Klíma, Karel. Komentář k Ústavě a Listině. 2. rozš. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. 2 sv., s. 953

národnostních menšin).¹⁶ Ani projev vůle není Listinou detailněji stanoven.¹⁷ (Děje se tak např. při vyplňování dokumentů u příležitosti sčítání lidu.) Vodítkem ke zmíněnému sebeurčení mohou samozřejmě být mateřský jazyk, národnost rodičů, barva pleti nebo pocit tíhnutí k určité kultuře a tradicím, tyto ovšem nejsou v žádném případě spatřovány jako relevantní kritérium, kterým zůstává pouze vůle dotyčného. Avšak co se týče kategorie „etnické menšiny“, je tato naopak pojímána jako objektivně daná, přičemž odborná literatura přichází hned s několika definicemi pojmu. Kupříkladu slovy „*historicky vzniklá skupina lidí společného původu, rasového typu, jazyka a osobité duchovní a materiální kultury*“.¹⁸ Stejně jako Rámcová úmluva o ochraně národnostních menšin na poli mezinárodního práva, chrání i LZPS prostřednictvím odst. 2 čl. 3 před násilnou asimilací menšin, či naopak před donucením přihlásit se k jiné národnostní menšině. Původně byl zmíněný odstavec koncipován jako úvodní k problematice menšin, což je snadno rozpoznatelné z jeho obecného ladění, nakonec však zaujal místo „v samém centru“ čl. 3¹⁹

Odst. 3 čl. ještě dodává, že:

„Nikomu nesmí být způsobena újma na právech pro uplatňování jeho základních práv a svobod.“

Podobně jako odst. 1 nemá ani tento charakter samostatného práva, a musí být tudíž spojován s některým z jiných ustanovení Listiny. Velice zajímavé je rozšíření subjektů ochraňovaných tímto ustanovením i na osoby právnické, nevylučuje-li to podstata porušeného základního práva.²⁰ Obecně je provázáno s čl. 36 a vůbec celou hlavou pátou LZPS, nazvanou „*Právo na soudní a jinou právní ochranu*“, s čl. 4 Ústavy, deklarujícím skutečnost, že „*základní práva a svobody jsou pod ochranou soudní moci*“ a též s čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy, upravujícím pravomoci Ústavního soudu. Představuje také důležitou oporu zejména pro trestní zákon, ale i další zákonné úpravy zmíněné níže.²¹ Odstavec 3 čl. 3 má svůj nezanedbatelný význam hlavně z hlediska praktické aplikace a vynucení dodržování

¹⁶ Zákon č. 273/2001 Sb. o právech příslušníků národnostních menšin, §2

¹⁷ Klíma, Karel. Komentář k Ústavě a Listině. 2. rozš. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. 2 sv., s. 955

¹⁸ Petráš, René., Petrův, Helena., Scheu, Harald Christian. Menšiny a právo v České republice. 1. vyd. Praha: Auditorium, 2009, s. 231

¹⁹ Klíma, Karel. Komentář k Ústavě a Listině. 2. rozš. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. 2 sv., s. 956

²⁰ Tamtéž, s. 956

²¹ Petráš, René., Petrův, Helena., Scheu, Harald Christian. Menšiny a právo v České republice. 1. vyd. Praha: Auditorium, 2009, s. 231

zaručených práv, přičemž činí postižitelné zásahy jak ze strany orgánů veřejné moci, tak ze strany třetích osob.²²

Článek 24 LZPS

Jak jsme již výše zmínili, rozlišuje Listina zcela úmyslně pojem „národnostní“ a „etnická“ menšina, z čehož první zmiňovaný termín je spojován s aktivním projevem vůle. Termín druhý byl pak do Listiny zanesen, za účelem ochrany romské populace, žijící na území republiky. Zde je dle autorů odborné literatury rozdíl zvláště patrný. Zatímco cikánské etnikum jakožto etnická skupina má oproti zbylé společnosti svébytnou kulturu, jazyk, tradice atd., hlásí se k romské národnosti jen část této populace.²³ Článek 24 doslova stanoví, že:

„Příslušnost ke kterékoli národnostní nebo etnické menšině nesmí být nikomu na újmu.“

Ze slova „nikomu“ je patrný záměr vztáhnout působnost článku na veškeré osoby, tedy i např. na cizince, nezletilce či bezdomovce. Též výraz „újma“ musí být vykládán nejen ve významu újmy majetkové, ale i morální. Postižený se může v souladu se zákonnou úpravou bránit, např. žalobou na ochranu osobnosti (dle čl. 10 LZPS a §11 – 13 občanského zákoníku), nebo postupovat podle § 133a občanského soudního řádu (dále jen OSŘ), či speciální úpravy „antidiskriminačního zákona“ (§ 10 ADZ) a požadovat upuštění od takového jednání, odstranění jeho následků a také přiměřené zadostiučinění. Je též nutné zmínit ochranný rámec poskytovaný trestním zákoníkem konkrétně např. skutkové podstaty trestných činů násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci (§ 352), hanobení národa, rasy, etnické nebo jiné skupiny osob (§ 355), podněcování nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod (§ 356), uvedené ve zvláštní části zákoníku pod hlavou X nesoucí název „Trestné činy proti pořádku ve věcech veřejných“, v jejím díle 5 „Trestné činy narušující soužití lidí“.

Na tomto místě se otevírá rozsáhlý prostor pro navazující úpravu na zákonné úrovni, o které bych se ráda zmínila níže. Stejný odraz v právním řádu jakožto harmonickém celku má i skutečnost, že ani čl. 24 ani čl. 25 nevylučují tzv. pozitivní kroky státu za účelem vyrovnání faktických nerovností mezi osobami.²⁴

---

²² Klíma, Karel. Komentář k Ústavě a Listině. 2. rozš. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. 2 sv., s. 956

²³ Petráš, René., Petrův, Helena., Scheu, Harald Christian. Menšiny a právo v České republice. 1. vyd. Praha: Auditorium, 2009, s. 232

²⁴ Klíma, Karel. Komentář k Ústavě a Listině. 2. rozš. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. 2 sv., s. 1164

Článek 25 LZPS

Posledním a neúžeji profilovaným ustanovením, o němž by se mělo pojednat, je článek přiznávající zvláštní práva pro občany ČR příslušející k národnostní nebo etnické menšině. Těm se podle odst. 1 zaručuje:

„všestranný rozvoj, zejména právo společně s příslušníky menšiny rozvíjet vlastní kulturu, právo rozšiřovat a přijímat informace v jejich mateřském jazyku a sdružovat se v národnostních sdruženích.“

Odstavec 2 pak dále hovoří o trojici důležitých oprávnění – absolvovat vzdělání ve „vlastním“ jazyce, užívat tohoto jazyka v jednání před úřady, soudy a vůbec v úředních stycích a účastnit se projednávání a řešení věcí týkajících se jejich menšiny. Již při prvním pohledu je jasný silný odkaz na prováděcí ustanovení v různých typech právních předpisů. Tato úprava je ve své rozmanitosti značně nepřehledná a zahrnuje jak oblasti kultury (tisk, televize, rozhlas, dotační politika uměleckých multikulturních projektů), vzdělávání či pracovněprávní (zákaz přímé i nepřímé diskriminace z důvodů vyjmenovaných čl. 3 odst. 1, zákaz diskriminace ve služebních vztazích státních zaměstnanců – i např. z důvodu manželského a rodinného stavu a povinností k rodině), tak třeba i oblasti politických sdružení, volebních věcí nebo osobních statutů, jakým je občanství atd.²⁵ Alespoň částečně zastřešující je úprava zákona o právech příslušníků národnostních menšin,²⁶ kterému je věnována zvláštní podkapitola níže. Ten také stanoví v rámci své definice národnostní menšiny požadavek prokazatelného pobytu na území republiky (§2 odst. 1 zákona), jenž je též uplatňován při interpretaci pojmu „občan“ v čl. 25 LZPS. V souvislosti s pojmem „občan“ by se dalo ještě poukázat na zákaz jakýchkoli nátlaků na zbavení občanství proti vůli dotyčného (čl. 12 odst. 2 Ústavy). K jazykovým právům ve smyslu odst. 2 se řadí též právo na užívání jména a příjmení v jazyce menšiny,²⁷ či možnost zřízení soukromé školy s tímto vyučovacím jazykem. Též rovnost příležitostí ucházet se o veřejné funkce a jejich výkonu je součástí odst. 2 čl. 25 LZPS. Pokud je fyzickou osobou podán podnět k zahájení kontroly speciálním orgánem na základě domnělého porušování tohoto článku, je orgán povinen

---

²⁵ Klíma, Karel. Komentář k Ústavě a Listině. 2. rozš. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. 2 sv., s. 1172

²⁶ viz. zákon č. 273/2001 Sb., ze dne 10. července 2001, o právech příslušníků národnostních menšin a o změně některých zákonů

²⁷ dále upraveno zákonem č. 301/2001 Sb., o matrikách

písemně vyrozumět tuto osobu o výsledcích a průběhu kontroly. Fyzická osoba stížená diskriminací má navíc právo se ke zmíněnému sdělení ještě jednou vyjádřit.²⁸

Zákonný základ

Jak již bylo zmíněno, pokládají Ústava ČR i LZPS pevný základ pro velké množství dalších konkretizujících předpisů. Některé z nich obsahují pouze stručnou zmínku, jiné pak úpravu rozsáhlejší, nebo byly dokonce speciálně vytvořeny pro účel souladu s právem na úrovni EU (zde je řeč o tzv. „antidiskriminačním zákoně“ přijatým 23. dubna 2008). Každopádně lze konstatovat, že problematika diskriminace je prolnta celým právním řádem a snad všemi právními odvětvími, což přináší zákonodárci nesnadný úkol vhodně a efektivně harmonizovat tento celek. Prvním předpisem, o němž se zmíním, je již uvedený „antidiskriminační zákon“, mající za úkol alespoň částečně zastřešovat tuto rozsáhlou oblast, zahrnout sjednocené základní definice a vůbec stanovit „obecný rámec pro boj s diskriminací“ v rámci jednoho dokumentu.²⁹

„Antidiskriminační zákon“ č. 198/2009 Sb.³⁰

Tímto výrazem je zkráceně označován zákon ze dne 23. dubna 2008 o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů, účinný od 1. září 2009. Ve vztahu k ostatním zákonným úpravám bojujícím proti diskriminaci, má povahu *lex generalis*, někdy je jeho použití ovšem opačné, např. představuje v určitých případech speciální úpravu k občanskému zákoníku (ve věcech ochrany osobnosti §13).³¹ Vzhledem ke svému účelu nepřináší příliš nového. Ve svých úvodních paragrafech představuje definice základních pojmů, jako např. diskriminace přímá a nepřímá, obtěžování, sexuální obtěžování, navádění k diskriminaci, pronásledování, nepřiměřené zatížení, odměna, výhoda atd. Hovoří též o případech nerovnosti legitimně odůvodněné, na něž se nehledí jako na diskriminaci. Dále se zabývá rovným zacházením s muži i ženami v e vztahu k systému sociálního zabezpečení a v hlavě druhé pak prostředky ochrany před diskriminací.

---

²⁸ Tamtéž, s. 1174

²⁹ Čermák, M., Kvasnicová, J. Několik poznámek k českému antidiskriminačnímu právu. Bulletin advokacie, 2010, 3, str. 19 – 23. ISSN 1210-6348

³⁰ viz. zákon č. 198/2009 Sb. ze dne 23. dubna 2008 o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů

³¹ Čermák, M., Kvasnicová, J. Několik poznámek k českému antidiskriminačnímu právu. Bulletin advokacie, 2010, 3, str. 19 – 23. ISSN 1210-6348

Ve zbývajících částech již pouze vyjmenovává změny v některých právních předpisech.³² Konkrétně se jedná o změny v zákoně o Veřejném ochránci lidských práv (č. 349/1999 Sb.), v občanském soudním řádu (č. 99/1963 Sb.), v zákoně o platu a odměně za pracovní pohotovost v rozpočtových a v některých dalších organizacích a orgánech (č. 143/1992 Sb.), v zákoně o pojistné smlouvě (č. 37/2004 Sb.) a v zákoně o pojišťovnictví (č. 363/1999 Sb.).

S přihlédnutím k avizovaným změnám se mi jeví jako praktické zaměřit se zejména na konkrétní ochranu poskytovanou civilními a správními soudy v oblasti diskriminace. „Antidiskriminační zákon“ nabízí prostřednictvím § 10 možnost podání speciální žaloby pro diskriminaci, kterou je nutno odlišit od žaloby na ochranu osobnosti v rámci § 13 OZ. I když jsou obě ustanovení v podstatě shodná, trvá zákonodárce na nutnosti podat žalobu pro diskriminaci v případě aplikovatelnosti ADZ, přičemž není soudům umožněno postupovat podle další úpravy OZ vztahující se k § 13.³³ Podstatný rozdíl mezi oběma typy žalob představuje věcná příslušnost soudů. Zatímco u žalob na ochranu osobnosti je v první instanci věcně příslušný krajský soud, žaloba pro diskriminaci má nápad na okresní soudy (dle § 9 odst. 1 občanského soudního řádu – dále jen OSŘ). Jelikož jsou v tomto ohledu statisticky převážně zastoupeny žaloby týkající se pracovního práva [dle ustanovení o odměňování § 1 a) – c) ADZ], bude takový soud rozhodovat v senátu ve složení předsedy a dvou přísedících [v souladu s § 36a odst. 1 a) OSŘ a s § 35 odst. 2 zákona o soudech a soudcích³⁴]. Komplikovanější situace nastává u příslušníků bezpečnostních sborů a vojáků z povolání, kde je ve správním řízení (tyto osoby spadají do režimu služebního poměru) věcně příslušný zpravidla soud krajský, pokud jde o vyslovení porušení či neporušení zásady rovného zacházení, avšak pro přiznání případných nároků z tohoto porušení plynoucí, se dotyčný musí obracet na soudy okresní, přičemž tyto použijí u vojáků z povolání subsidiárně § 10 ADZ a u bezpečnostních sborů speciální³⁵ právní úpravu.³⁶

Nejvýznamnější odlišností, pokud jde o aplikaci antidiskriminačních norem, je ovšem zvláštní úprava převedení důkazního břemene. Zákonodárce tím reaguje na skutečnost, že

---

³² viz. zákon č. 198/2009 Sb., o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů

³³ Čermák, M., Kvasnicová, J. Několik poznámek k českému antidiskriminačnímu právu. Bulletin advokacie, 2010, 3, str. 19 – 23. ISSN 1210-6348

³⁴ viz. zákon č. 6/2002 Sb., ze dne 30. listopadu 2001 o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů

³⁵ zákon č. 361/2003 Sb., o služebních poměrech příslušníků bezpečnostních sborů

³⁶ Čermák, M., Kvasnicová, J. Několik poznámek k českému antidiskriminačnímu právu. Bulletin advokacie, 2010, 3, str. 19 – 23. ISSN 1210-6348

potenciální oběť v praxi jen velice těžko prokáže úmysl jiné osoby, např. svého zaměstnavatele. Navíc k diskriminačnímu chování svádějí nejvíce oblasti, kde je narušena rovnost v právních vztazích, a v neposlední řadě je třeba myslet též na možnosti obou stran, co se týče důkazů. Lze si například jen stěží představit, že by řadový zaměstnanec mohl disponovat stejnými prostředky pro získání důkazního materiálu usvědčujícího jeho nadřízeného z diskriminačního chování jako tento v hypotetickém opačném případě. Zákodárce tedy ve snaze ochránit slabší stranu, zavádí zvláštní režim důkazního břemene (tzv. sdílené důkazní břemeno § 133a OSŘ), kdy na rozdíl od běžných soukromoprávních sporů, v nichž je na žalobci, aby dostatečně dokázal svá tvrzení, posouvá tuto nutnost na straně potenciální oběti do mnohem mírnějších dimenzí. Je třeba dokázat pouze, že došlo k méně příznivému zacházení a připojit dále důkazy, které „nasvědčují“ existenci příčiny spadající do chráněných důvodů diskriminace. Dokazovací povinnost se pak „překlápí“ směrem k žalovanému, jenž se pokouší věrohodně podpořit tvrzení, že ke zmíněnému jednání buďto vůbec nedošlo, nebo splňuje kritéria legitimního, nezbytného a přiměřeného odůvodnění. Někdy je popsán jev chybně nazýván obrácením důkazního břemene, ve skutečnosti je však důkazní břemeno pouze „nakloněno“ ve prospěch žalujícího. Jeho úplné obrácení by totiž znamenalo absurdní neodůvodněné znevýhodnění žalovaného.³⁷ Jak ovšem vyplývá z novelizace § 133a OSŘ, není tento zcela kompatibilní s výčtem chráněných vztahů uvedených v § 1 odst. 1 ADZ. Z režimu sdíleného důkazního břemene prozatím vypadává celá skupina diskriminačních důvodů uvedená v § 7 odst. 1 ADZ kromě rasy, etnického původu a pohlaví, ve vztazích uvedených v § 1 odst. 1 f) – j). V případě nerovného zacházení s pohlavími se důkazní břemeno nesdílí v otázkách „sociálního zabezpečení, přiznání a poskytování sociálních výhod, přístupu ke zdravotní péči a jejího poskytování, přístupu ke vzdělání a jeho poskytování“³⁸ a u rasy či etnického původu při „přiznání a poskytování sociálních výhod“.³⁹ Opět se setkáváme s určitými komplikacemi, též pokud jde o správní řád. Ten totiž sdílené důkazní břemeno nerozeznává. Východisko se

---

³⁷ Čermák, M., Kvasnicová, J. Několik poznámek k českému antidiskriminačnímu právu. Bulletin advokacie, 2010, 3, str. 19 – 23. ISSN 1210-6348

³⁸ viz. § 1 odst. 1 písm. f) – i) ADZ

³⁹ viz. § 1 odst. 1 písm. g) ADZ

nabízí v podobě uplatnění vyšetřovací zásady, která by teoreticky měla zajistit srovnatelný efekt.⁴⁰

Zákon o právech příslušníků národnostních menšin a navazující úprava

O něco přínosnější z hlediska zavádění nových institutů a praktického provedení Listiny se mi jeví zákon o právech příslušníků národnostních menšin,⁴¹ který se již těší jedné novelizaci z roku 2002. Přináší ve svém § 2 definice pojmů „národní menšina“ jako skupiny občanů, žijících na území ČR, která se:

„odlišuje od ostatních občanů zpravidla společným etnickým původem, jazykem, kulturou a tradicemi, tvoří početní menšinu obyvatelstva a zároveň projevuje vůli být považována za národnostní menšinu za účelem společného úsilí o zachování a rozvoj vlastní svébytnosti, jazyka a kultury a zároveň za účelem vyjádření a ochrany zájmů jejich společenství, které se historicky utvořilo“

a pojmu „příslušník národnostní menšiny“ jako:

„občana ČR, který se hlásí k jiné než české národnosti a projevuje přání být považován za příslušníka národnostní menšiny spolu s dalšími, kteří se hlásí ke stejné národnosti“.

Je nutné zdůraznit, že pro účel tohoto zákona nepostačuje pouhý akt přihlášení se k menšině. Je vyžadován mnohem aktivnější přístup, jak dokládají výrazy použité v definici první „*vůle a úsilí*“.⁴²

Nejvíce patrným specifickým zákonem je zavedení některých zvláštních práv, svědčících zcela nově vytvořené skupině – „*příslušníci národnostních menšin, které tradičně a dlouhodobě žijí na území ČR*“. Těch se týká právo na vícejazyčné názvy a označení (§ 8), užívat jazyk menšiny v úředním styku a taktéž před soudy (§ 9), na zveřejnění informací

---

⁴⁰ Čermák, M., Kvasnicová, J. Několik poznámek k českému antidiskriminačnímu právu. Bulletin advokacie, 2010, 3, str. 19 – 23. ISSN 1210-6348; Vzhledem k praktickým zkušenostem v oblasti současného soudnictví však autoři článku o fungování takového mechanismu pochybují.

⁴¹ viz. zákon č. 273/2001 Sb., ze dne 10. července 2001, o právech příslušníků národnostních menšin a o změně některých zákonů

⁴² Petráš, René., Petrův, Helena., Scheu, Harald Christian. Menšiny a právo v České republice. 1. vyd. Praha: Auditorium, 2009, s. 231

o volbách v tomto jazyce (§ 10)⁴³ a právo na vzdělávání v jazyce národnostní menšiny (§ 11). Problémem zůstává, že nově vymezenou kategorii Listina nerozeznává, což podporuje různé interpretační otázky a nejasnosti.⁴⁴ K § 11 lze upřesnit, že se týká jak vzdělání předškolního, tak školního, a že je za tímto účelem povoleno otevírat, v návaznosti na počet dětí příslušejících k menšině, speciální hodiny výuky jazyka menšiny, ale také např. zřizovat soukromá předškolní a školská zařízení podléhající dotačnímu systému ministerstva školství. Dále je zmíněná problematika upravena následujícími zákony: č. 29/1984 Sb., o soustavě základních škol, středních škol a vyšších odborných škol, ve znění pozdějších předpisů; č. 76/1978 Sb., o školských zařízeních, ve znění pozdějších předpisů; č. 564/1990 Sb., o státní samosprávě ve školství, ve znění pozdějších předpisů.

Též § 9 má nezanedbatelný odraz ve zbytku právního řádu, zejména v zákonech:

- č. 500/2004 Sb., ve znění zákona č. 227/2009 Sb., správní řád;
- č. 335/1991 Sb., o soudech a soudcích;
- č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu;
- č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů;
- č. 563/1991 Sb., o účetnictví;
- č. 202/1990 Sb., o loteriích a jiných podobných hrách;
- č. 149/1998 Sb. a č. 337/1992 Sb., o správě daní a poplatků v platném znění.

Také zákon č. 90/1995 Sb., o jednacím řádu Poslanecké sněmovny v platném znění byl zasažen § 9 „menšinového“ zákona (např. právo poslance na tlumočení projevů, návrhů a to i písemných pro případ, že poslanec nemluví česky).⁴⁵

Díky § 8 zákona a dále pak prováděcímu ustanovení § 29 odst. 1 zákona o obcích⁴⁶ může též výbor pro národnostní menšiny (zřízen dle zákona o obcích povinně u alespoň 10% zastoupení menšiny v obci) svým usnesením doporučit návrh na označení názvu obce, jejích částí, ulic, budov a veřejných prostranství či orgánů samosprávy v jazyce menšiny.⁴⁷

---

⁴³ Také zákon č. 247/1995 Sb., o volbách do Parlamentu ČR, § 15 odst. 4

⁴⁴ Petráš, René., Petrův, Helena., Scheu, Harald Christian. Menšiny a právo v České republice. 1. vyd. Praha: Auditorium, 2009, s. 233

⁴⁵ Petráš, René., Petrův, Helena., Scheu, Harald Christian. Menšiny a právo v České republice. 1. vyd. Praha: Auditorium, 2009, s. 237

⁴⁶ viz. zákon č. 128/2000 Sb., o obcích

⁴⁷ Petráš, René., Petrův, Helena., Scheu, Harald Christian. Menšiny a právo v České republice. 1. vyd. Praha: Auditorium, 2009, s. 237

Existují ovšem také práva společná pro všechny příslušníky národnostních menšin bez ohledu na trvalost usazení na území ČR. Jsou jimi právo na sdružování příslušníků menšin (§ 5) a s ním související právo na účast na řešení záležitostí týkajících se menšiny (§ 6), na užívání jména a příjmení ve „svém“ jazyce (§ 7) a právo na rozvoj kultury a rozšiřování a přijímání informací v tomto jazyce (§ 12 a § 13).

K prvním dvěma oprávněním můžeme přiřadit následující zákony dále upravující tyto otázky:

- č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů, ve znění pozdějších předpisů;
- č. 424/1991 Sb., o sdružování v politických stranách a politických hnutích (podle nichž se řídí registrace politických stran národnostních menšin klasickým režimem registrace prováděným ministerstvem vnitra ČR);
- č. 128/2000 Sb., o obcích (nutnost zřízení výboru pro národnostní menšiny při alespoň 10% zastoupení menšiny vzhledem k počtu obyvatel obce);
- č. 129/2000 Sb., o krajích
- zák. č. 131/2000 Sb., o hlavním městě Praze (obojí postačí 5% pro nutnost zřízení zmíněného výboru).

Co se týče možnosti používání jména a příjmení v jazyce menšiny, stanoví podrobnosti zákon o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů č. 301/2000 Sb. Podle něj může např. žádat žena o uvedení tvaru nového příjmení v mužské podobě po uzavření sňatku a stejně tak mohou i rodiče narozeného dítěte žádat o podobnou výjimku (§ 69 odst. 3 písm. d).⁴⁸

Pokud jde o otázky kultury, tradic a volného šíření informací v jazyce vlastním národnostní menšině, jsou tyto spojeny již z čl. 25 odst. 1 Listiny a dále je upravuje např. zákon č. 483/1991 Sb., o České televizi, ve znění pozdějších předpisů, nebo zákon č. 484/1991 Sb., o Českém rozhlasu, ve znění pozdějších předpisů. Svoji důležitou roli má též nařízení vlády č. 98/2002 Sb., kterým se stanoví podmínky a způsob poskytování dotací ze státního rozpočtu na aktivity příslušníků národnostních menšin a na podporu integrace příslušníků romské komunity. Podpora státu se však týká pouze menšin tradičně a dlouhodobě žijících na území ČR. Zahrnuty jsou do ní např. různé multietnické kulturní

---

⁴⁸ Petráš, René., Petrův, Helena., Scheu, Harald Christian. Menšiny a právo v České republice. 1. vyd. Praha: Auditorium, 2009, s. 236

projekty v oblasti výtvarného, hudebního, dramatického i tanečního umění, zapojena jsou muzea, divadla, galerie, knihovny, ale též kulturněvýchovná střediska atd.

Za zmínku vzhledem k prováděcí zákonné úpravě stojí také zákon o ochraně osobních údajů č. 101/2000, jenž označuje přihlášení se k určitému rasovému, etnickému, či národnostnímu původu za citlivý údaj [§ 4 písm. b)] a zakazuje jeho zneužití pro jiné nežli stanovené účely. Statistické údaje, nejčastěji shromážděné během sčítání lidu, se tak po jejich zpracování obligatorně ruší (§ 4 odst. 2).

Součástí výše zmiňovaného práva menšin na podílení se na řešení záležitostí týkajících se národnostní menšiny je též vytvoření speciálního orgánu (v souladu s § 6 zákona) Rady vlády pro národnostní menšiny, zastávající poradní, ale také iniciativní funkci. Je složena z předsedy jmenovaného vládou z jejího středu na návrh předsedy vlády, dále ze dvou místopředsedů (první je zástupcem národnostních menšin, druhý pak veřejné správy) a ze členů v jejichž řadách musí působit alespoň polovina zástupců národnostních menšin. V současnosti má Rada 30 členů, přičemž je zastoupeno 12 národnostních menšin: bulharská, chorvatská, maďarská, rusínská, romská, ukrajinská, polská, ruská, řecká, slovenská, srbská a německá. Řadoví členové jsou navrhováni dle § 4 zákona sdruženími příslušníků menšin. Rada vlády pro národnostní menšiny má za úkol především zajišťovat přípravu opatření vlády týkajících se menšin a vyjadřovat se k nim, vypracovávat souhrnné zprávy o národnostním stavu na území státu, připravovat pro vládu nebo pro ministerstva či jiné správní úřady doporučení k zajištění potřeb příslušníků národnostních menšin, zejména v oblastech školství, kultury a médií, používání mateřského jazyka, společenského a kulturního života, spolupracovat s územní samosprávou a navrhopvat způsob rozdělení finančních prostředků uvolněných státem na podporu kulturních a jiných aktivit příslušníků národnostních menšin (§ 6 odst. 5 zákona). Z každoročně vydávaných zpráv o činnosti Rady a ze zpráv o situaci národnostních menšin v České republice si lze udělat představu o tom, jaké množství různorodých projektů je Radou podporováno. Tyto projekty jsou poměrně detailně popsány včetně jejich cílů a výstupů, ale najdeme zde také pro větší transparentnost připojené tabulky výdajů. Jako příklady popsaných projektů můžeme uvést pořádání světového romského festivalu Khamoro (již přes 10 let), série přednášek o lidských právech na základních a středních školách, zaštitěné sekretariátem Rady, aktivity Muzea romské kultury v Brně, podpora vybudování Domu národnostních menšin v Praze, jenž slouží potřebám občanských sdružení (pořádajících např. besedy s umělci – členy národnostních

menšin, konference atd.), vládních i nevládních organizací. Speciálně vytvořený orgán - Romská rada se angažoval i např. při sčítání lidu v roce 2011, kdy vyškolení romští asistenti a sčítací komisaři přispívali svou informační a někdy i překladatelskou činností k bezproblémovému průběhu celé akce.⁴⁹

Legislativní úprava v rámci Evropské unie

Chceme-li nalézt doplňující legislativní úpravu diskriminace na poli práva Evropské unie, věrni myšlence jednotného právního systému, je nutné hledat odpovídající prameny, ostatně tak jako obecně úpravu lidskoprávní, hned na několika místech. Mezi specifika evropské úpravy totiž patří značná roztržitost mezi více druhy pramenů (na rozdíl např. od Rady Evropy nebo jiných mezinárodních organizací, které řešily otázku zakotvení lidských práv cestou charakteristickou pro mezinárodní právo, tedy formou úmluv, paktů, dohod atd.). Tato zvláštnost pramenů z původního účelu a následného vývoje, kterým se evropská legislativa ubírala. Na počátku totiž nikdo nepředpokládal, že by mohlo dojít k rozšíření původního zcela ekonomicky zaměřeného rázu evropské legislativy i na zdánlivě vzdáleně související oblasti jako jsou např. ochrana před rasovou diskriminací, nebo náboženská svoboda. Lidská práva obecně nejsou zmíněna v rámci zakládacích smluv, tuto novinku zavádí až maastrichtská revize, a to spíše okrajově v souvislosti s myšlenkou evropského občanství. Až postupem času se za vydatné dopomoci konstantní judikatury Evropského soudního dvora (nyní již Soudního dvora Evropské unie) dostáváme k tak uceleným pramenům jako je Charta základních práv Evropské unie. Zprvu bych se tedy ráda věnovala oblasti primárního práva unie, a posléze naváží rozborem pramenů sekundárního práva vztahujícími se k dané problematice.

Primární právo

Pojmem „primární právo“ se obecně historicky rozumí zakládací smlouvy Společenství (ESUO , EURATOM, ES) stejně jako jejich novelizace (provedené Jednotným evropským aktem, Maastrichtskou a Amsterodamskou smlouvou, Smlouvou z Nice a na závěr Lisabonskou smlouvou)až ke konečné Evropské unii, představující nástupkyni Společenství.⁵⁰ Je velice pozitivní, že již zde mezi normami nejvyšší právní síly nalezneme několik zásadních

---

⁴⁹ Zpráva o situaci národnostních menšin v české republice za rok 2010 a Výroční zprávy o činnosti Rady vlády pro národnostní menšiny dostupné na <http://www.vlada.cz/scripts/detail.php?pgid=125>

⁵⁰ viz. Smlouva o Evropské unii čl. 1

ustanovení, na něž potom může na základě legislativního zmocnění navazovat další konkrétnější úprava.

Smlouva o Evropské unii

Mezi významná ustanovení týkající se lidských práv a zákazu diskriminace patří v rámci Smlouvy o Evropské unii (dále jen SEU) zejména čl. 2, čl. 3 (bývalý čl. 2) a články 6 a 7. První zmiňovaný článek vyjmenovává základní hodnoty EU a představuje dle mého názoru pozitivní zakotvení principů odhalených postupně judikaturou ESD (nyní SDEU) v podobě společných hodnot členských států, jako je úcta k lidské důstojnosti, dodržování lidských práv, rovnost, demokracie a pluralismus, solidarita spravedlnost a koncept právního státu. Mezi těmito hodnotami jsou také explicitně zmíněna práva příslušníků menšin, což je možno považovat za další krok vpřed při poskytování ochrany této „zranitelné“ skupině. Dále se setkáváme v dikci čl. 3 se zakotvením zásady boje proti „sociálnímu vyloučení a diskriminaci“, podpory „sociální spravedlnosti, ochrany rovnosti mužů a žen a mezigenerační solidarity“. Nejzajímavějším ale je závěr čl. 3 odst. 3 doslova stanovující, že:

„(Unie) Respektuje svou bohatou kulturní a jazykovou rozmanitost a dbá na zachování a rozvoj evropského kulturního dědictví.“

V souvislosti s tímto článkem by bylo nejspíše také vhodné odkázat na čl. 167 SFEU, hovořící o podpoře kulturního rozvoje členských států při respektování „národní a regionální různorodosti“ s důrazem na společné kulturní dědictví. Za stěžejní by se dal považovat čl. 6 SEU, který jasně stanovuje postoj Unie k lidským právům (jsou součástí obecných zásad práva Unie, zároveň vychází z tradic společných členským státům a jsou mimo jiné zaručeny EÚLP)a uvádí do oblasti primárního práva jednu z nejpřevratnějších novinek posledních let – Listinu základních práv Evropské unie ve znění z 12. prosince 2007, přičemž jí přiznává stejnou právní sílu, jakou mají Smlouva o fungování Evropské unie (dále jen SFEU) a SEU. Zároveň však deklaruje setrvání při současném rozsahu pravomocí Unie, vyplývajícím z těchto smluv, a to i pro případ přistoupení k EÚLP. Článek 7 SEU pak upravuje možný postup pro případ, že by se ukázalo, že členský stát vážně porušuje hodnoty zakotvené v článku 2 SEU. Unie si pro obdobné případy vyhrazuje právo pozastavit práva členského státu plynoucí mu ze Smluv včetně hlasovacích práv v Radě.

Listina základních práv EU⁵¹

Po nedlouhých legislativních pracích byla tato Listina poprvé proklamována 7. prosince 2000 na Mezivládní konferenci v Nice. Jakožto první ucelený katalog lidských práv v rámci Unie představuje pozitivní zakotvení doktríny, kterou jako první odhalil a vypracoval skrze svoji rozhodovací činnost ESD (nyní SDEU). Unie zde učinila rozhodnutí vydat vlastní dokument, obsahující seznam lidských práv paralelně s Radou Evropy (EÚLP). Na první pohled se možná jedná o řešení poněkud zmatečné, vyvolávající spoustu problematických otázek, avšak dle některých odborných názorů⁵² je harmonický soulad obou dokumentů možný, jelikož Listina představuje ve vztahu k Úmluvě spíše jakýsi nadstandard poskytovaný členům Unie. O kvalitě tohoto dokumentu svědčí i fakt, že ač donedávna právně nezávazná (stává se až od 1. prosince 2009 součástí Lisabonské smlouvy), snad kvůli obavám členských států co do kompatibility s jejich systémy ústavního práva, byla již v tomto stádiu hojně citována odbornou literaturou a ESD⁵³. Mezi jejím přínos se počítá také další rozšíření o zcela nové diskriminační důvody, jakými jsou např. „původ a jazyk“ nebo také „příslušnost k národnostní menšině“. Bohužel však Listina neobsahuje žádné zmocnění pro tvorbu sekundárního práva, takže se s jejím dalším rozšířením v podobě směrnic prozatím nepočítá.⁵⁴

Důležité jsou zejména články 20 – 26 Listiny. První zmíněný článek sestává pouze z jediné věty, zaručující rovnost před zákonem. Obecný princip zákazu diskriminace (již dříve rozpracovaný Soudním dvorem s odkazem na ústavní tradice členských států, mezinárodní smlouvy o lidských právech nebo na konkrétní zobecněná ustanovení zakládacích smluv⁵⁵) je zakotven v čl. 21, podle něhož se:

„Zakazuje jakákoli diskriminace založená zejména na pohlaví, rase, barvě pleti, etnickém nebo sociálním původu, genetických rysech, jazyku, náboženském vyznání nebo přesvědčení, politických názorech či jakýchkoli jiných názorech, příslušnosti k národnostní menšině, majetku, narození, zdravotnímu postižení, věku nebo sexuální orientaci.“

⁵¹ viz. Listina základních práv Evropské unie (2010/C 83/02)

⁵² Šišková, N. Dimenze ochrany lidských práv v EU. 1. vyd. Praha: Aspi, 2003, s. 34 a 37

⁵³ Koldinská, K. Gender a sociální právo, Rovnost mezi muži a ženami v sociálněprávních souvislostech. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 74

⁵⁴ Tamtéž, s. 74

⁵⁵ Petráš, René., Petřův, Helena., Scheu, Harald Christian. Menšiny a právo v České republice. 1. vyd. Praha: Auditorium, 2009, s. 348

Odstavec druhý ještě navíc přidává zákaz diskriminace na základě státní příslušnosti. Toto ustanovení našlo svoji předlohu v čl. 14 EÚLP, v čl. 11 Úmluvy o lidských právech a biomedicíně nebo třeba i v bývalém čl. 13 SES. Na rozdíl od něj ale neobsahuje zmocňovací ustanovení pro vydávání dalších speciálních právních norem. Zakládá sice subjektivní práva jednotlivcům, ovšem adresován je dle čl. 51 odst. 1 Listiny orgánům a institucím EU, případně členským státům provádějícím právo Unie. Účinek ustanovení je tudíž pouze vertikální a neposkytuje ochranu proti diskriminaci páchané mezi soukromými osobami.⁵⁶ Co se týče tzv. pozitivní diskriminace (výslovně povolené o něco níže pro účely článku 23), nenalezneme v čl. 21 dostatečnou oporu pro taková opatření ve prospěch jiných ohrožených skupin, nežli uvedených v čl. 23 (rovnost mužů a žen v oblasti zaměstnání, práce a odměny za práci). I přes úsilí zemí jako je Rakousko nebo Finsko, které v debatách o konečné podobě čl. 21 prosazovaly zapracování ustanovení, jež by alespoň nepopíralo možnost ze strany členského státu takové kroky učinit, se prozatím pozitivní diskriminace ve prospěch např. příslušníků menšin výslovně nepovoluje. Jistou nadějí v tomto ohledu může být fakt, že článek částečně inspirovaný čl. 14 EÚLP by měl být vykládán v souladu s judikaturou ESLP, kterýžto je otázce pozitivní diskriminace příznivěji nakloněn.⁵⁷

Neméně zajímavým je čl. 22, v němž Unie taktéž jednou větou deklaruje respekt „*kulturní, náboženské a jazykové rozmanitosti*“. Ten je úzce spojován s již jednou zmíněným čl. 167 vyjadřující podporu evropské kulturní rozmanitosti a společnému dědictví. Pod výrazem „*společné kulturní dědictví*“ si však nesmíme představovat speciální ochranu jednotlivých menšinových kultur zvlášť. Původní myšlenka zákonodárce a účel ustanovení se nedá vykládat jako zakládající subjektivní práva jednotlivců (např. příslušníků etnických menšin) a totéž platí i o samotném čl. 22. Tento určuje podle všeho pouhé směřování, jímž by se měla řídit rozhodovací činnost všech orgánů EU i členských států aplikujících právo Unie. Zmíněný výklad je trnem v oku některých odborníků na lidská práva, jelikož činí ustanovení neúčelným a prakticky nepoužitelným, což znamená krok zpět v porovnání např. s EÚLP.⁵⁸ Velký přínos je oproti tomu spatřován v koncepci rozšíření výkladu pojmu

---

⁵⁶ viz. vysvětlení k Listině základních práv, jak vyplývá ze změn provedených Lisabonskou smlouvou (2007/C 303/02)

⁵⁷ Petráš, René., Petrův, Helena., Scheu, Harald Christian. Menšiny a právo v České republice. 1. vyd. Praha: Auditorium, 2009, s. 349

⁵⁸ Tamtéž, s. 351

„kulturní rozmanitost“ i na jazyk a náboženství, přičemž pojem „jazyk“ nezahrnuje pouze jazyky označené Uníí v čl. 55 SEU za oficiální.⁵⁹

Článek 23 pak upravuje rovnost mezi muži a ženami ve „všech oblastech včetně zaměstnání, práce a odměny za práci“. Zároveň explicitně zakotvuje možnost členských států „zachování, nebo přijetí zvláštních opatření poskytujících zvláštní výhody ve prospěch nedostatečně zastoupeného pohlaví“, tedy vlastně kroky označované jako tzv. pozitivní diskriminace.

Poslední dvě ustanovení se týkají práv starších osob (čl. 25 Listiny) a začlenění osob se zdravotním postižením (čl. 26). Čl. 25 doslova říká: „ Unie uznává a respektuje práva starších osob na to, aby vedly důstojný a nezávislý život a podílely se na společenském a kulturním životě.“, přičemž se „společenským a kulturním“ životem míní také politické dění ve společnosti. Ustanovení nachází svoji inspiraci v čl. 23 revidované Evropské sociální charty a čl. 24, 25 Charty základních sociálních práv pracovníků Společenství. Podobně i následující článek 26 v přesné dikci: „Unie uznává a respektuje právo osob se zdravotním postižením na opatření, jejichž cílem je zajistit jejich nezávislost, sociální a profesní začlenění a jejich účast na životě ve společnosti.“ vychází z Evropské sociální charty - tentokrát z čl. 15 a Charty základních sociálních práv pracovníků Společenství – bod 26.⁶⁰

Smlouva o fungování Evropské unie⁶¹

Hned v hlavě druhé této nedávno novelizované smlouvy nesoucí název obecně použitelná ustanovení si povšimneme čl. 8 deklarující úsilí Unie o odstranění nerovnosti a posílení principu rovného zacházení mezi muži a ženami a také nového čl. 10, který stanoví, že:

„ Při vymezování a provádění svých politik a činností se Unie zaměřuje na boj proti jakékoliv diskriminaci na základě pohlaví, rasy nebo etnického původu, náboženského vyznání nebo přesvědčení, zdravotního postižení, věku nebo sexuální orientace.“

⁵⁹ Petráš, René., Petrův, Helena., Scheu, Harald Christian. Menšiny a právo v České republice. 1. vyd. Praha: Auditorium, 2009, s. 352

⁶⁰ viz. úplné znění vysvětlení k Listině základních práv, jak vyplývá ze změn provedených Lisabonskou smlouvou (2007/C 303/02)

⁶¹ viz. konsolidované znění Smlouvy o Evropské unii a Smlouvy o fungování Evropské unie (2008/C 115/01)

Hojně zmiňovaným článkem je nyní článek 18 SFEU (dříve článek 12 SES) hovořící o zákazu diskriminace na základě státní příslušnosti. Tomuto ustanovení je také některými odborníky přezdíváno „Magna Charta“⁶² a je přímo aplikovatelné jak vertikálně (ve vztazích mezi veřejnými orgány a jednotlivci), tak horizontálně (mezi soukromými osobami navzájem), přičemž ustanovení obsahuje též zmocnění Evropského parlamentu a Rady pro vydávání legislativních předpisů, mající za cíl bojovat s takovou diskriminací. Sám je ovšem svoji účinností omezen pouze na občany EU, což bývá v akademických kruzích předmětem kritiky, neboť tím vlastně diskriminuje obyvatele třetích zemí.⁶³

Obvykle je zmiňován v otázkách volného pohybu osob, avšak není vyloučen ani jiný vztah např. k diskriminaci menšin, jak tomu je u případu ESD *Bickel/Franz* z roku 1998,⁶⁴ kdy byli na území Itálie stíháni dva německy hovořící obvinění, kterým bylo upřeno právo jednat před státními orgány v německém jazyce s tím, že toto právo je vyhrazeno pouze pro italské občany, kteří jsou příslušníky německé menšiny. ESD v tomto souhlasil s tím, že ochrana kulturních a jazykových jedinečností etnické skupiny žijící v předmětné oblasti sice může být považována za legitimní cíl, ale toto právo nijak neutrpí, pokud bude akceptováno právo na projednání věci v němčině také osobám nepříslušejícím k takové skupině. Obecně však svým rozhodnutím soud myšlenku ochrany práv menšin spíše uškodil, jelikož žádný stát není povinován zavádět podobné pozitivní kroky k ochraně svých menšin a dle některých názorů⁶⁵ mohl verdikt přispět k všeobecné nechuti členských států takto jednat, zvláště pak když jsou opatření finančně náročná.

Dalším důležitým ustanovením, často zmiňovaným v souvislosti s diskriminačním zacházením je článek 157 SFEU (dříve článek 141 SES) věnovaný zásadě stejného odměňování mužů a žen za „stejnou či rovnocennou práci“. Jestliže se v souvislosti s některými články debatuje o možnosti uplatnění tzv. pozitivní diskriminace, je právě toto nepochybně případ, kdy nemusíme tápat. Článek explicitně stanovuje:

„S ohledem na zajištění úplné rovnosti mezi muži a ženami v profesním životě nebrání zásada rovného zacházení členskému státu zachovat nebo zavést opatření poskytující zvláštní

---

⁶² Petráš, René., Petrův, Helena., Scheu, Harald Christian. Menšiny a právo v České republice. 1. vyd. Praha: Auditorium, 2009, s. 340

⁶³ Betten, L., Grief, N.: EU Law and Human Rights, Longman, London and New York 1998, s. 137

⁶⁴ Věc C-274/96

⁶⁵ Petráš, René., Petrův, Helena., Scheu, Harald Christian. Menšiny a právo v České republice. 1. vyd. Praha: Auditorium, 2009, s. 341

výhody pro usnadnění profesní činnosti méně zastoupeného pohlaví nebo pro předcházení či vyrovnání nevýhod v profesní kariéře.“

Citovaný odstavec 4 byl připojen ke článku až Amsterodamskou smlouvou a jeho přínosem bylo mimo jiné zmínění „méně zastoupeného pohlaví“. K otázce zda by se mohlo ustanovení vykládat rozšířeně a umožnit tak zvláštní zvýhodnění též ve vztahu k menšinám se prozatím odborníci vyjadřují skepticky, avšak i tak má zákaz diskriminace mezi muži a ženami velký význam, protože se jedná o jedno z vůbec prvních vyjádření diskriminačního důvodu navíc důsledně justičně prosazované, které pokládá základy pro všechny další diskriminační důvody.

Jiným článkem, taktéž nezanedbatelného významu, je nynější čl. 19 SFEU (dříve 13 SES), týkající se možných postupů evropských orgánů proti diskriminaci. První odstavec doslova říká:

„Aniž jsou dotčena ostatní ustanovení Smluv a v rámci pravomocí svěřených Unii Smlouvami, může Rada zvláštním legislativním postupem a po obdržení souhlasu Evropského parlamentu jednomyslně přijmout vhodná opatření k boji proti diskriminaci na základě...“

Vůbec poprvé byl do oblasti primárního práva zanesen Maastrichtskou smlouvou, ovšem jeho výklad se dál dynamicky vyvíjí přes navazující novelizační smlouvy až do současnosti⁶⁶ (např. smlouvou z Nice postupně obohacen o celý druhý odstavec) a je předmětem různých interpretací a zájmu odborníků i dnes. Asi největším přínosem tohoto ustanovení bylo rozšíření diskriminačních důvodů, které se bezmála čtyřicet let nazpět omezovalo pouze na problematiku rovnosti mezi muži a ženami. Společenství tak reagovalo na rozmáhající se negativní společenské jevy, jako jsou rasismus, xenofobie či nesnášenlivost namířená proti osobám s odlišnou sexuální orientací.⁶⁷ Mezi nové kategorie diskriminačních důvodů patří rasa, etnický původ, víra nebo světový názor, zdravotní postižení, věk nebo také sexuální orientace. Bohužel výraz „menšiny“ či „příslušnost k menšině“ v ustanovení přímo nenajdeme. S jistou nadějí se ale můžeme obrátit na pojmy „rasa a etnický původ“ či „víra“, které v sobě nesou přímé propojení s otázkou menšin. Na rozdíl od výše zmíněného článku 18 se tento neomezuje pouze na občany unie, ale poskytuje možnost ochrany i osobám

---

⁶⁶ Šišková, N. Dimenze ochrany lidských práv v EU. 1. vyd. Praha: Aspi, 2003, s. 45

⁶⁷ Koldinská, K. Gender a sociální právo, Rovnost mezi muži a ženami v sociálněprávních souvislostech. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 73

mimo režim evropského občanství, což je dle mého názoru velký pokrok.⁶⁸ Zahrnuje v sobě ochranu jak před přímými, tak před nepřímými diskriminačními praktikami. Váhat bychom mohli ohledně dotazu, připouští-li článek 19 SFEU tzv. pozitivní diskriminaci. Odstavec 1 se v tomto smyslu nevyjadřuje jasně. Z použitého sousloví „vhodná opatření“ nic podobného ani s jistotou vyvodit nelze. Zaměříme-li však svoji pozornost na sekundární právo (viz dále) dalo by se dojít k názoru, že snad do tohoto pojmu podobná pozitivní opatření spadají.⁶⁹

Zajímavé je též použití výrazu „může“ na začátku prvního odstavce. Jedná se o zakotvení pouhé „možnosti“ reagovat na eventuální diskriminační stav, a to ze strany Rady po obdržení souhlasu Evropského parlamentu.⁷⁰ Ustanovení nezačíná slovy „zakazuje se diskriminace“ z určitých důvodů (jako tomu je u čl. 18 SFEU) hovoří se jen o „boji proti diskriminaci“, z čehož lze vyvodit absenci přímého účinku ustanovení. Zmíněný článek tedy nezakládá práva pro jednotlivce (na rozdíl od čl. 21 Listiny, který počítá s ochranou před diskriminací jako se subjektivním právem jedince⁷¹). Jelikož je tedy nynější čl. 19 SFEU pro přímé uplatňování práv jednotlivci sám o sobě nepostačující (zákonodárce zřejmě ani přímý účinek nezamýšlel), byly na jeho základě vypracovány dvě stěžejní směrnice (o nichž bude řeč dále), upravující detailněji obecný rámec poskytnutý článkem a umožňující další praktické postupy na úrovni členských států v boji proti diskriminaci.

Sekundární právo

Na základě dřívějšího čl. 13 SES (nyní čl. 19 SFEU) bylo v listopadu 1999 Evropskou komisí přijato sdělení Radě, Evropskému parlamentu, Hospodářskému a sociálnímu výboru a Výboru regionů, jenž obsahovalo další postup v otázce boje proti diskriminaci, zahrnující v sobě i návrh na vypracování dvou stěžejních „antidiskriminačních“ směrnic.⁷² Jsou jimi Směrnice Rady č. 2000/43/ES ze dne 29. června 2000, kterou se zavádí zásada rovného zacházení s osobami bez ohledu na jejich rasu nebo etnický původ a Směrnice Rady č. 2000/78/ES ze dne 27. listopadu 2000, kterou se stanoví obecný rámec pro rovné zacházení v zaměstnání a povolání. Navazujíc na tradici uplatňovaného zákazu diskriminace

---

⁶⁸ Petráš, René., Petrův, Helena., Scheu, Harald Christian. *Menšiny a právo v České republice*. 1. vyd. Praha: Auditorium, 2009, s. 342

⁶⁹ Petráš, René., Petrův, Helena., Scheu, Harald Christian. *Menšiny a právo v České republice*. 1. vyd. Praha: Auditorium, 2009, s. 344

⁷⁰ Šišková, N. *Dimenze ochrany lidských práv v EU*. 1. vyd. Praha: Aspi, 2003, s. 46

⁷¹ Petráš, René., Petrův, Helena., Scheu, Harald Christian. *Menšiny a právo v České republice*. 1. vyd. Praha: Auditorium, 2009, s. 344

⁷² Tamtéž, s. 346

mezi pohlavími, byl tímto opět o něco posílen evropský koncept ochrany před diskriminací některými odborníky považovaný za v současnosti „nejrozsáhlejší a nejdetailněji propracovaný soubor právních norem“⁷³ upravující danou problematiku. K obecnému konceptu úpravy je navíc třeba ještě dodat, že Unie disponuje v porovnání s Radou Evropy o něco více efektivními nástroji k prosazování a vynucování dodržení lidských práv obecně, bohužel se její postavení značně komplikuje co do kvality „právního argumentu“ podírající její kompetence v této oblasti.⁷⁴ Nařízení a směrnice tedy, jak již bylo řečeno, umožňují detailnější rozpracování ustanovení obecnější povahy obsažených v primárním právu (např. definováním různých pojmů či upřesnění fungování mechanismů k prosazování určených zájmů).

Směrnice č.2000/43/ES⁷⁵

Přijetím této první „antidiskriminační směrnice“, disponující „dosud nebyvalým věcným rozsahem“,⁷⁶ dochází k velice silnému zakotvení ochrany proti nerovnému zacházení na základě rasy, která svým rozsahem a kvalitou působnosti předčila i původní již poměrně dlouho existující ochranu proti diskriminaci mezi muži a ženami. Dle odst. 1 čl. 3 upravuje podmínky přístupu k zaměstnání, přístup ke všem typům a úrovním odborného poradenství a vzdělávání, pracovní podmínky, členství a účast v organizaci zaměstnanců, či zaměstnavatelů nebo v jakékoli organizaci, jejíž členové vykonávají určité povolání, sociální ochranu, sociální výhody, vzdělání a přístup ke zboží a službám, které jsou k dispozici veřejnosti. Z vymezených oblastí působnosti vyplývá, že směrnice chrání osoby jednak ve vztazích vertikálních, ale také ve vztazích horizontálních (čili mezi soukromými osobami navzájem). Implementace této směrnice byla v našem právním řádu provedena zejména vydáním „antidiskriminačního zákona“, o němž se zmíním níže, který by měl naplňovat původní názor a požadavek Evropské komise na vytvoření jednotného vnitrostátního předpisu, zaštiťujícího obecně problematiku diskriminace a obsahujícího alespoň základní

---

⁷³ Koldinská, K. Gender a sociální právo, Rovnost mezi muži a ženami v sociálněprávních souvislostech. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 65

⁷⁴ KLÍMA, Karel., ROUSSILLON, Henry a kol. Droit constitutionnel européen des droits de l'homme: séminaire international organisé par la faculté de droit, ZCU de Plzen, à l'occasion du dixième anniversaire de sa fondation. Toulouse: Presses de l'Université des sciences sociales de Toulouse, 2004. 157 s. ISBN 2-909628-922.

⁷⁵ Směrnice Rady č. 2000/43/ES, kterou se zavádí zásada rovného zacházení s osobami bez ohledu na jejich rasu nebo etnický původ

⁷⁶ Koldinská, K. Gender a sociální právo, Rovnost mezi muži a ženami v sociálněprávních souvislostech. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, s. Koldinská, K. Gender a sociální právo, Rovnost mezi muži a ženami v sociálněprávních souvislostech. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 72

pojmy či definice.⁷⁷ Sama směrnice přináší řadu důležitých definic, přičemž za stěžejní lze považovat pojmy přímé a nepřímé diskriminace. V souladu se zásadou rovného zacházení připomenutou v odstavci prvním čl. 2 je za přímou diskriminaci považováno takové chování, kdy

„je s jednou osobou zacházeno z důvodu rasy nebo etnického původu méně příznivým způsobem než je, bylo nebo by bylo s jinou osobou“ [odst. 2 a) čl. 2].

Diskriminace nepřímá se pak vyznačuje efektem, kdy na první pohled neutrálně vypadající

„ustanovení, kritérium nebo zvyklost vyvolalo pro osoby určité rasy nebo etnického původu určitou nevýhodu v porovnání s jinými osobami, ledaže toto ustanovení kritérium nebo zvyklost je odůvodněno legitimním cílem a ledaže prostředky k dosažení tohoto cíle jsou přiměřené a nezbytné“ [odst. 2 b) čl. 2].

Jak naznačuje druhá věta citace čl. 2 směrnice, ponechává zákonodárce prostor pro legitimní zdůvodnění případné nerovnosti, při dodržení dalších kritérií, kterými je proporcionalita a nezbytnost takového opatření. Také „podstatný a určující požadavek“ pro výkon určitého povolání může, jak stanoví čl. 4 směrnice, při dodržení legality a přiměřenosti odůvodnit rozdílné zacházení. Důkaz o tom, která zásadní je otázka výkladu a praktické aplikace těchto pojmů lze nalézt v níže uvedené části týkající se rozboru judikatury SDEU (bývalého ESD).

Vymezením pojmů přímé a nepřímé diskriminace však přínos čl. 2 směrnice vyčerpán zdaleka není. V odstavci 3 nalézáme také méně známou definici pojmu „obtěžování“ popsaného jako:

„nežádoucí chování související s rasou nebo etnickým původem, které má za účel nebo za následek narušení důstojnosti osoby a vytvoření zastrašující, nepřátelské, zahanbující, ponižující nebo urážející atmosféry“.

Společně s „naváděním“ k diskriminaci (uvedeném v odst. 4) je i samotné obtěžování postižitelné stejným způsobem jako výše zmíněné formy diskriminace. Co se týče tzv. pozitivní diskriminace, vyjadřuje se na rozdíl od čl. 19 SFEU směrnice naprosto jasně.

---

⁷⁷ Petráš, René., Petrův, Helena., Scheu, Harald Christian. Menšiny a právo v České republice. 1. vyd. Praha: Auditorium, 2009, s. 346

Na základě čl. 5 je pozitivní činnost členských států mající za cíl „*předcházet nevýhodám souvisejícím s rasou nebo etnickým původem a jejich vyrovnání*“ explicitně povolena. Nikdo ovšem prozatím nemůže státy k pozitivním krokům nutit, jelikož se nejedná o závazek, ale o pouhé umožnění takové činnosti.

Směrnice rovněž obsahuje celou škálu oblastí, které mají členské státy za úkol v rámci svých právních řádů harmonizovat. Ať již jde o soudní či správní řízení (problematika související s úpravou důkazního břemene – čl. 8, ochrany osob před nepříznivými důsledky podání žaloby reagující na rasovou diskriminaci – čl. 9, šíření informací o provedených změnách – čl. 10, ale také spolupráce s nevládními organizacemi a sociální dialog – čl. 11 a 12) nebo o nutnost vytvoření speciálních subjektů, jejichž náplní práce by mělo být dle čl. 13 např. podpora rovného zacházení se všemi osobami bez ohledu na jejich rasu či etnický původ, poskytování nezávislé pomoci obětem (zvláště té právní tzn. při zahajování řízení před soudy, podávání stížností atd.), vypracovávání nezávislých studií nebo také podávání doporučení a zveřejňování nezávislých zpráv.

I přes záměr blíže vydefinovat a vyjasnit situaci ohledně uplatňování antidiskriminačních opatření se ale některým odborníkům mohou jevit určité pasáže, či užití výrazy problematickými. Např. W. Wieshaider⁷⁸ se zamýšlí nad přiblížením chápání pojmů diskriminace, etnické skupiny, její rozlišení od náboženské skupiny a nejasností vznikajících v důsledku rozdílů v interpretaci těchto pojmů. Zajímavý je jeho názor, že pro pojem etnické skupiny není směrodatné, jestli tyto osoby vytvoří aktivně vlastní menšinovou skupinu, ale již pouhý akt „nechání některých osob stát stranou“ z iniciativy většinové společnosti. Poukazuje též na skutečnost absence definice etnické skupiny v rámci směrnice (ta je řešena odkazem na jiné prameny mezinárodního práva), která může také přispívat ke vzniku nejasností a právní nejistoty (nejasnost odlišení rasové od náboženské diskriminace má nemalý vliv na právní následky, jako příklad problematické kategorizace uvádí stravování ve školách, přístup ke vzdělání, zkouškám přednáškám v určité dny náboženských svátků nebo nošení šátků muslimských žen). Uvádí, že obecně existují dvě skupiny odborníků zastávající buďto teorii, že je etnický původ pojmem odděleným od náboženství. Etnická skupina se dle tohoto názoru vyznačuje společnými dějinami, kulturou, pocitem sounáležitosti a společným původem. Skupina druhá pak vnímá oba pojmy jako propojené a

---

⁷⁸ Petráš, René., Petrův, Helena., Scheu, Harald Christian. Menšiny a právo v České republice. 1. vyd. Praha: Auditorium, 2009, s. 490 - 493

definuje etnický původ za pomoci některých společných faktorů, jakými jsou např. kulturní tradice, zvyky sociální i náboženské, dlouhými společnými dějinami, náboženstvím odlišným od většiny, postavení početně či jinak znevýhodněné skupiny uvnitř větší skupiny atd.

Směrnice č.2000/78/ES⁷⁹

Jedná se o doplňkovou směrnici k výše uvedené směrnici „rasové“. Jak potvrdila samotná Evropská komise, záměrem zákonodárce bylo i jisté překrytí obou aktů sekundárního práva. Zahrnuje v sobě širší výčet diskriminačních důvodů (krom rasy též náboženské vyznání, víra, věk, sexuální orientace, nebo zdravotní postižení), avšak na úkor své v porovnání s předchozí směrnicí omezenější působnosti. Tu vymezuje čl. 3 odst. 1 jedná se o:

- *„podmínky přístupu k zaměstnání, k samostatné výdělečné činnosti nebo k povolání, včetně kritérií výběru a podmínek přijetí bez ohledu na obor činnosti a na všech úrovních profesní hierarchie včetně povýšení;“*
- *„přístup ke všem druhům a úrovním poradenství pro volbu povolání, odborného vzdělávání a rekvalifikace včetně pracovní praxe;“*
- *„podmínky zaměstnání a pracovní podmínky včetně propuštění a odměňování;“*
- *„členství a činnost v organizaci zaměstnanců nebo zaměstnavatelů nebo v jakékoli organizaci, jejíž členové vykonávají určitou profesi, včetně dávek poskytovaných těmito organizacemi.“*

Obecně tato druhá směrnice přejímá strukturu i definice směrnice č. 43. Též postoj k tzv. pozitivní diskriminaci je v podstatě identický. Před SDEU (dříve ESD) je ve valné většině případů diskriminace odkazováno právě na tuto směrnici (jak vyplývá z kapitoly zabývající se rozbohem judikatury na dané téma směrnice č. 2000/43 je výslovně zmíněna pouze ve velmi malém množství případů).

Některými dalšími dokumenty majícími vztah k tématu jsou např.:

- Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2011/24/EU ze dne 9. března 2011 uplatňování práv pacientů v přeshraniční zdravotní péči;

---

⁷⁹ Směrnice Rady č. 2000/78/ES, kterou se stanoví obecný rámec pro rovné zacházení v zaměstnání a povolání

- Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 181/2011 ze dne 16. února 2011 o právech cestujících v autobusové a autokarové dopravě a o změně nařízení (ES) č. 2006/2004;
- Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2010/41/EU ze dne 7. července 2010 o uplatňování zásady rovného zacházení pro muže a ženy samostatně výdělečně činné a o zrušení směrnice Rady 86/613/EHS;
- Usnesení Rady Evropské unie a zástupců vlád členských států zasedajících v Radě o novém Evropském rámci pro oblast zdravotního postižení (2010/C 316/01);
- Rozhodnutí Rady ze dne 26. listopadu 2009 o uzavření Úmluvy Organizace spojených národů o právech osob se zdravotním postižením Evropským společenstvím (2010/48/ES);
- Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2009/81/ES ze dne 13. července 2009 o koordinaci postupů při zadávání některých zakázek na stavební práce, dodávky a služby zadavateli v oblasti obrany a bezpečnosti a o změně směrnic 2004/17/ES a 2004/18/ES;
- Rámcové rozhodnutí Rady 2008/913/SVV ze dne 28. listopadu 2008 o boji proti některým formám a projevům rasismu a xenofobie prostřednictvím trestního práva;
- Usnesení Rady Evropské unie a zástupců vlád členských států, zasedajících v Radě, ze dne 17. března 2008 o postavení osob se zdravotním postižením v Evropské unii;
- Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2006/54/ES ze dne 5. července 2006 o zavedení zásady rovných příležitostí a rovného zacházení pro muže a ženy v oblasti zaměstnání a povolání (přepracované znění);
- Usnesení Evropského parlamentu o situaci Romů v Evropské unii - P6 TA (2005) 0151;
- Směrnice Rady EU2004/113/ES ze dne 13. prosince 2004, kterou se zavádí zásada rovného zacházení s muži a ženami v přístupu ke zboží a službám a jejich poskytování;
- Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2004/17/ES ze dne 31. března 2004 o koordinaci postupů při zadávání zakázek subjekty působícími v odvětví vodního hospodářství, energetiky, dopravy a poštovních služeb.

Judikatura Ústavního soudu ČR

Přestože rozhodovací činnost Ústavního soudu ČR (dále jen ÚS) v oblasti zákazu diskriminace vyplývajícího z ústavních norem není, např. ve srovnání s judikaturou SDEU, až

tak rozsáhlá, máme možnost se v jejím rámci setkat s několika případy pozitivně ovlivňující ochranu před nerovným zacházením na vnitrostátní úrovni.

Sdílení důkazního břemene

Jedním z často zmiňovaných judikátů je nález Ústavního soudu ze dne 26. 4. 2006,⁸⁰ týkající se zamítnutí návrhu na zrušení § 133a odst. 2 OSŘ pro nesoulad s ústavním pořádkem (konkrétně čl. 96 odst. 1 Ústavy – princip rovnosti práv před soudy a čl. 37 odst. 3 Listiny). Zmíněné ustanovení OSŘ říká mimo jiné, že:

„Skutečnosti tvrzené o tom, že účastník byl přímo nebo nepřímo diskriminován na základě svého rasového nebo etnického původu, má soud ve věcech [...] poskytování služeb za prokázané, pokud v řízení nevyšel najevo opak.“

Návrh byl podán Krajským soudem v Ústí nad Labem, který řešil v občanském soudním řízení (konkrétně prostřednictvím podané žaloby na ochranu osobnosti) následující případ. Žalobci (celkem 4 osoby všichni romské národnosti) zavítali v listopadu 2001 do restauračního zařízení žalovaného. Podle jejich vyličení skutečností byli personálem dlouhou dobu přehlíženi a na dotaz, kdy budou obslouženi, jim servírka odpověděla, že nebudou, jelikož se jedná o soukromý klub, přičemž zakoupení členské karty stojí 300 Kč. Při projevení zájmu o pořízení členské karty, protože se žalobci chtěli najíst, jim obsluha sdělila, že se v restauraci nevaří a že si smějí dát jedno pivo a odejít. Žalobci dále tvrdili, že byli svědky příchodu tří neromských osob, které byly obslouženy i bez členské karty a navíc bez jakýchkoli problémů. Krajský soud byl postaven před situací, kdy z výsledků stran a svědků nabyl dojmu, že nejspíše k diskriminaci nedošlo ovšem bez dostatečné opory v důkazech, které chyběly na straně žalovaných zejména proto, že personál ve zmíněné restauraci nebyl nijak monitorován. Domníval se však, že užití § 133a odst. 2, jehož se žalobci domáhali, by nepřiměřeně znevýhodňovalo žalované, kteří byli nuceni bez možnosti situaci předvídat dokazovat neexistenci skutečnosti, zatímco protistraně postačovala pouhá domněnka diskriminačního jednání. Takovýmto přesunem důkazního břemene měl tedy být dle názoru soudu narušen princip rovnosti stran co do uplatňování důkazů, jelikož žalovaná strana se nachází v daleko více nevýhodném postavení, k čemuž se ještě navíc přidává skutečnost, že „pánem sporu“ stále zůstává žalobce. Jde tedy o další znevýhodnění žalovaného, protože tento nemůže ani spor po zvážení vlastních důkazních možností ukončit

⁸⁰ viz nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 37/04, Publikováno ve Sbírce zákonů pod č. 419/2006 Sb.

za stejných podmínek jako žalující. Ústavní soud se zpočátku zabýval rozbořením práva na spravedlivý proces a tzv. principu „rovnosti zbraní“ před soudy, pod který lze samozřejmě podřadit i břemeno dokazování obou stran před civilními soudy. Porovnáním § 133a a § 120 OSŘ (povinnost účastníků označit a prokázat svá tvrzení) dochází k názoru, že první ustanovení představuje výjimku z obecné důkazní povinnosti a že je tedy přímo úmyslem zákonodárce „oslabit“ žalovanou stranu, čímž se projevuje jeho snaha sledovat legitimní cíl (ochrana před diskriminací v demokratické společnosti). Navíc dodává, že nedochází k obrácení důkazního břemene, v důsledku čehož i strana žalující musí unést minimální břímě a dokázat tak především, že k předmětné události došlo a následně pak předložit vyvratitelnou domněnku rasové či etnické motivace činu (tu již pochopitelně dokazovat nemusí). Zároveň ÚS poukazuje na nepřiliš jasně vyjádření uvedeného mechanismu právě v § 133a. Odvolává se též na souladnou judikaturu ESD.⁸¹ Ze strany ÚS tedy zbývá ještě vyjádřit se ke kritériím dostatečné legitimacy a přiměřenosti opatření sledovanému cíli, z čehož všechna nakonec dostatečně odůvodněnými uznává. Za legitimní v tomto případě považuje cíl zajištění ochrany lidských práv v demokratickém státě a snahu o vhodnou implementaci evropských „antidiskriminačních“ směrnic. V bodech 77 a 78 svého nálezu se však soud důrazně obrací na zákonodárce s připomínkou, že ke konstatování ústavní konformity lze dospět poměrně složitou interpretací, a tudíž by bylo krajně vhodné sáhnout k jasnější úpravě, která efektivně zakonponovává obě evropské směrnice do právního řádu ČR a zároveň promlouvá jasně i k adresátům, jimž má účelně sloužit.

Důchodové pojištění a péče o děti; nerovnost pohlaví

Jinou otázkou, skoro pravidelně se objevující u Ústavního soudu, je problematika diskriminace pohlaví z hlediska důchodového pojištění v návaznosti na počet vychovaných dětí. Bohužel velké množství případů je nucen soud zamítnat již při počátečním zkoumání kvůli zjevné neopodstatněnosti stížností (jako např. nedávno podaná stížnost ze 4. října 2011,⁸² v níž se otec samoživitel odvolával proti rozhodnutím správních soudů a Správy sociálního zabezpečení, které nezohlednili skutečnost, že sám vychoval dvě děti v aktu přiznání jeho starobního důchodu, čímž se dotyčný cítil diskriminován). Neúspěšný byl též návrh podaný

---

⁸¹ bod 67 a 73

⁸² viz. nálezu Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 2054/11 - 1

Nejvyšším správním soudem (dále jen NSS) ze dne 16. října 2007⁸³ na zrušení § 32 zákona o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů (ustanovení umožňující dřívější odchod do důchodu ženám, v závislosti na počtu dětí, o něž pečovaly),⁸⁴ který měl dle názoru NSS zakládat nerovnost mezi muži a ženami co do zajištění této podpory ve stáří, a tedy mimo jiné porušovat čl. 1 a 3 Listiny. ÚS se s tímto názorem neztotožnil a rozhodl se neoslabovat právní jistotu a princip „legitimního očekávání“ převratnými závěry. Dle jeho názoru sleduje zvýhodnění žen v důchodovém systému i nadále legitimní cíle, i když si je vědom změn, jimiž v tomto ohledu evropská společnost v poslední době prochází (trend směřuje spíše k odstranění zvýhodnění, ovšem celá řada evropských států ještě stále na úpravě zvýhodňující ženy trvá). Podotýká tedy, že ne všechno nerovné zacházení musí být nutně diskriminační a že je třeba přihlídnout též k možnosti legitimního „ospravedlnění“, spojeného s proporcionálními opatřeními k jeho uplatnění. Jako *obiter dictum* zmiňuje nutnost vhodného načasování případné důchodové reformy v kontextu celého sociálního systému a aktuální situace v ČR, při uvážení všech možných ekonomických dopadů tak, aby byl zásah pro občany co možná nejméně citelný.

O něco úspěšnějším se zdá být návrh na zrušení § 5 odst. 3 věty druhé a třetí zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů, podaný NSS dne 6. června 2006.⁸⁵ Dosaženo bylo změny citovaného ustanovení, které stanovovalo pro muže pečující o dítě podat přihlášku pro účely účasti na důchodovém pojištění nejpozději do dvou let po ukončení péče o dítě, přičemž pro ženy ve stejné situaci nebylo bez jakéhokoliv zjevného důvodu podobné časové omezení podání přihlášky upraveno. Zmíněný § 5 zákona tedy zakládal rozpor mimo jiné s čl. 1 a 3 LZPS, bez udání legitimního cíle takového opatření, nemluvě o prokázání jeho vhodnosti a přiměřenosti.

Řádné odůvodnění; rasová diskriminace

V oblasti diskriminace rasové je za současnějších nálezů zajímavý případ ze 13. ledna 2010⁸⁶ a to hlavně pro nižší soudy. Zabývá se totiž povinností soudů řádně odůvodnit své závěry související s aplikací evropských „antidiskriminačních“ směrnic, jelikož jisté opomenuté nuance se zde ukázaly jako podstatné pro právní kvalifikaci jednání.

---

⁸³ viz. nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 53/04-1, Publikováno ve Sbírce zákonů pod č. 341/2007 Sb.

⁸⁴ zákon č. 155/1995 Sb.

⁸⁵ viz. nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 42/04; č. 405/2006 Sb.

⁸⁶ viz. nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 1174/09-1

Stěžovatel se v tomto případě vydal cestou žaloby na ochranu osobnosti, odvolávající se na čl. 10 LZPS a § 11 a násl. OZ. Stalo se tak poté, co navštívil restaurační zařízení, v jehož prostorách byla umístěna socha držící baseballovou pálku opatřena nápisy „Na cikány“, „Na skiny“, „Na P.“, „Na brutálního M.“ a jiné. Stěžovatel pociťoval tuto skutečnost jako snížení své důstojnosti a zásah do osobnostních práv, za což požadoval omluvu a finanční satisfakci. Důležité bylo, že Městský soud v Praze projednávající věc v prvním stupni konstatoval jednoduše, že se nejedná o „obtěžování“ ve smyslu směrnice 2000/43/ES (jak toto chování kvalifikovala žaloba) s tím, že se jedná o recesi, aniž by se výrazně detailněji zabýval objasněním takového tvrzení. Vrchní soud pak již jen na tento výrok odkázal, což stěžovatel považuje za zvláštní vzhledem k jím namítané nepřezkoumatelnosti prvního rozhodnutí, přičemž podle něj nebylo jasné, zda-li se vůbec soud námitkou zabýval, nebo považoval-li to za nedůvodné. Ústavní soud nakonec skutečně dospěl k závěru, že bylo porušeno ústavně zakotvené právo na spravedlivý proces (čl. 36 LZPS) v důsledku nedostatečného odůvodnění Městského soudu. Ten by měl totiž ve svém odůvodnění obsáhnout též např. vysvětlení, proč nebylo dle jeho názoru vytvořeno „nepřátelské, ponižující a zastrášující prostředí“ ve smyslu směrnic. Ve spise také nevěnoval dostatečnou pozornost faktu, že nápisy byly různě natočené (některé orientované ke stěnám tudíž pro hosty méně postřehnutelné) a vyvedené v odlišném provedení a intenzitě barev (dopsané tužkou, drobným písmem atd.), přičemž nápis „Na cikány“ se jevil v celkovém kontextu jako výrazný. Takový fakt může bezesporu vypovídat o odlišném úmyslu než pouhá recese a společně s absencí dalších skutečností pak vedli Vrchní soud k chybným závěrům. Mimo to nerespektoval Městský soud ani dřívější judikaturu Nejvyššího soudu (citovanou v nálezu), když vyjádřil pochybnost o možnosti zasažení osobnosti individuálního jedince nápisy vztahujícími se k obecné množině určitých osob. To vše spojené s chybným výkladem pojmu „obtěžování“, zahrnutého ve snižování lidské důstojnosti ve smyslu „antidiskriminačních směrnic“ a tudíž nekonformitou s evropským právem. Nálezem bylo nakonec rozhodnuto o zrušení rozhodnutí Vrchního soudu v Praze i Nejvyššího soudu s tím, že Ústavní soud pouze konstatoval porušení čl. 1, 3, 10 a 36 LZPS samozřejmě bez jakéhokoli předjímání dalšího rozhodnutí obecných soudů.

Pracovní právo; diskriminace na základě věku a zdravotního postižení

Několik judikátů ÚS, tentokrát z oblasti pracovního práva, se zabývají obdobnou problematikou a někdy dokonce i velmi podobnými skutkovými okolnostmi, jako některé z rozsudků SDEU (uvedeny dále v kapitole Judikatura SDEU). Z databáze nálezů ÚS by se dal citovat např. nález ze 3. září 2003,⁸⁷ kdy soud odmítl pro zjevnou neopodstatněnost stížnost bývalého příslušníka policie, jemuž byl ukončen pracovní poměr s odůvodněním, že tento již dosáhl důchodového věku. Namítáno bylo údajné porušení čl. 3 a 4 LZPS, které však nakonec ÚS nepotvrdil. Zajímavé je sledovat způsob argumentace a odůvodnění ÚS v porovnání se způsobem formulace odůvodnění SDEU, jak uvidíme v následující již citované kapitole. V tomto případě použil vnitrostátní soud klasickou interpretaci principu rovnosti, položenou již Ústavním soudem ČSFR,⁸⁸ totiž že rovnost občanů je nutno chápat jako relativní a základem pro posouzení rovnosti přístupu k jednotlivým osobám je vyloučení libovůle orgánu ve spojení s nutností dosažení jisté intenzity zásahu případné sociální nerovnosti do jiného základního práva, jak tuto podmínku vyjadřuje jiný nález ze 7. června 1995).⁸⁹ Jak již bylo řečeno, v případě příslušníka policie neshledal soud porušení ani jedné z těchto podmínek, na základě čehož postavil také konečný verdikt. V odůvodnění nenalezneme např. argument podobný pojmu „legitimní profesní požadavek“⁹⁰, prostřednictvím něhož lze před SDEU odůvodnit případnou nerovnost (viz. kapitola věnovaná judikatuře SDEU).

Naopak konstatováním porušení čl. 1, 3 a 36 LZPS skončilo řízení před ÚS ve věci diskriminačního ukončení pracovního poměru pro údajnou nadbytečnost (ve skutečnosti zřejmě z důvodu věku). Stěžovatel se ve své stížnosti ze dne 30. dubna 2009⁹¹ odvolával mimo jiné na statistiky, podle nichž mělo být nadřizovaným v jeho resortu propuštěno 80% zaměstnanců ve věku nad 50 let a zároveň přijato 93% uchazečů nedosahujících věku 28 let. Ke své údajné nadbytečnosti tvrdil, že nastalé změny měly ráz ryze formální. Došlo pouze k přejmenování jistých útvarů a částečným přesunům agendy, ovšem nikoli k zániku pracovních úkolů, které vykonával, což nižší soudy bohužel ve svých rozhodnutích nezohlednily. ÚS na úvod souhlasil s argumentem protistrany, dle něhož je svoboda

⁸⁷ viz. nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 635/01

⁸⁸ viz. Pl. ÚS 22/92, nález z 8. října 1992, částka 96, str. 2791 Sbírky zákonů z roku 1992, Sbírká usnesení a nálezů Ústavního soudu ČSFR, str. 37 a násl.

⁸⁹ viz. nález sp. zn. Pl. ÚS 4/95; č. 168/1995 Sb., svazek 3 Sbírky rozhodnutí Ústavního soudu, str. 209 a násl.

⁹⁰ Ve smyslu čl. 4 odst. 1 směrnice č. 2000/78/ES

⁹¹ viz. nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 1609/08-1

podnikání, pod níž lze zahrnout i možnost zaměstnavatele svobodně obsazovat pracovní posty, jedním z ústavně chráněných zájmů (též s ohledem na ustálenou judikaturu tohoto soudu), ovšem jedním dechem dodává, že je nepochybně úkolem soudů věnovat pozornost i nastavení podmínek pro přijetí, jelikož se tyto dají velice snadno účelově zaměstnavatelem upravit, tak že působí nepřímo diskriminačně. Soud tak naráží na nedostatky v dokazování během řízení, které týkajíc se potenciální diskriminace na základě věku, vyžadují aplikaci speciálního režimu § 133a OSŘ (sdílení důkazního břemene), představujícího, dle slov soudu, promítnutí zákazu nerovného zacházení do zákonné roviny. Stěžovatel předložením statistik svůj díl dokazování unesl, což ale neplatí o protistraně, jenž dostatečně neprokázala neexistenci nerovného zacházení nebo jej alespoň odůvodnila. Místo toho pouze zpochybnila předložené statistiky způsobem, který by při hlubší úvaze u soudů jako důkaz neobstál. ÚS je dále toho názoru, že se obecné soudy měly daleko více zabývat např. otázkou, nakolik odpovídalo složení nového pracovního týmu skutečné pracovní náplni atd. V závěru ÚS vyjadřuje pochopení pravděpodobného úmyslu zaměstnavatele nastolit generační obměnu v kolektivu, upozorňuje však soudy na nebezpečí „sklouznutí“ k porušení rovnosti zakotvené v čl. 3 Listiny, přičemž podotýká, že kritérium věku je z ústavního hlediska přijatelné pouze za účelem ochrany zaměstnance samotného či třetích osob.

Při zpracovávání judikatury ÚS v oblasti pracovněprávní, jsem se rovněž setkala se zamítavým usnesením ze dne 27. srpna 2009,⁹² které mě zaujalo, jelikož v předmětné stížnosti stěžovatel tvrdil, že se stal obětí diskriminace na základě zdravotního postižení, s čímž se nelze v nálezech ÚS setkat příliš často. Jednalo se o ukončení pracovního poměru se zaměstnancem, z důvodu jeho objevivší se alergické reakce na materiál, z něhož byl zhotoven ochranný pracovní oděv. Naneštěstí pro stěžovatele se tak však stalo ve zkušební době, od čehož se odvíjela i další argumentace soudu. Ten vycházel z myšlenky účelu zákonné úpravy zkušební doby, kterou je mimo jiné zjistit, je-li dotyčný k výkonu práce vůbec způsobilý, přičemž se po tuto dobu nejedná o režim klasického pracovního poměru, nehledě na to, že i idea „zdravotního motivu“ pro ukončení pracovního poměru je legislativně akceptovatelná. Z tohoto soud vyvodil závěr, že stěžovatel nebyl vystaven neobvyklému rozdílnému chování a jeho požadavek koneckonců nemá ani oporu v pozitivním právu. Pro zkoumání, zda-li nedošlo k diskriminačnímu jednání podle soudu totiž chybí určitý „komparátor“, tzn. osoba stejně tak nesplňující předpoklady pro výkon práce, která by byla

---

⁹² viz. náleze Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 1650/09-1

na rozdíl od stěžovatele dále zaměstnávána, s tím, že by jí zaměstnavatel např. nabídnul převedení na jinou práci. V dané situaci tedy nedošlo k porušení ani čl. 3 LZPS ani jejich ostatních článků 1 a 36 v řízení zmíněných.

Další oblasti

V souvislosti s čl. 3, 24 a 25 LZPS se můžeme setkat i s některými dalšími důležitými rozhodnutími, týkajícími se nejrůznějších oblastí. Jsou jimi např. již zmiňovaný judikát Ústavního soudu ČSFR,⁹³ nebo taktéž citovaný náleze ze dne 7. června 1995,⁹⁴ přinášející do rozhodovací praxe podmínku konstatování diskriminace jen pokud „nerovnost v sociálních vztazích dosahuje intenzity zpochybňující, alespoň v určitém směru, již samu podstatu rovnosti“, což se většinou projevuje zásahem ještě do jiného základního práva.⁹⁵ Určitě je také třeba zmínit rozhodnutí ze dne 4. března 2004,⁹⁶ jenž naznačuje soudům, že není v souladu s ústavním pořádkem, pokud se tyto pouze odvolávají na vnitřní předpisy bez zkoumání, nedochází-li k libovůli zmocněných orgánů a možnému diskriminačnímu dopadu aplikace takových předpisů. Neplnily by tak svoji ústavně zakotvenou povinnost poskytovat ochranu právem chráněných zájmům.⁹⁷ Svůj význam na poli praktické aplikace předpisů, tentokrát zákona o České televizi, má i judikát publikovaný pod značkou Pl. ÚS 24/01 Sb. n. u.,⁹⁸ zabývající se kritérii, podle nichž má být Poslaneckou sněmovnou zvolena Rada České televize tak, aby v ní našly své zastoupení „významné regionální, politické, sociální a kulturní názorové proudy“ (§ 4 odst. 1 zákona o České televizi), přičemž člen musí splňovat podmínky trvalého pobytu v ČR, bezúhonnosti a způsobilosti k právním úkonům (§ 4 odst. 3).⁹⁹ V souvislosti se zmiňovanými články se objevuje též relativně početná skupina judikátů, vztahujících se k restitucím majetku zkonfiskovaného na základě dekretů prezidenta republiky po 2. světové válce. ÚS v těchto otázkách opakovaně judikuje, že se nejedná o diskriminaci na základě příslušnosti k národnostní menšině. Jako v případě ze dne 16. 12. 2004,¹⁰⁰ nebo také náleze pozdějšího data, publikovaný pod značkou I. ÚS 285/2000 Sb. n. u.,¹⁰¹ kdy bylo konstatováno, že stěžovatelu nároku brání pouze úprava zákona o

⁹³ viz. náleze Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 38/02 Sb. n. u., svazek č. 36, str. 345

⁹⁴ viz. náleze Ústavního soudu č. 168/1995 Sb.

⁹⁵ Klíma, Karel. Komentář k Ústavě a Listině. 2. rozš. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. 2 sv., s. 1167

⁹⁶ viz. náleze Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 495/02 Sb. n. u., svazek č. 32, náleze č. 33, str. 303

⁹⁷ Klíma, Karel. Komentář k Ústavě a Listině. 2. rozš. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. 2 sv., s. 1168

⁹⁸ viz. náleze Ústavního soudu Pl. ÚS 24/01 Sb. n. u., svazek č. 26, náleze č. 54, str. 85

⁹⁹ Klíma, Karel. Komentář k Ústavě a Listině. 2. rozš. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. 2 sv., s. 1175

¹⁰⁰ viz. náleze Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 107/04

¹⁰¹ viz. náleze Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 285/2000 Sb. n. u., svazek č. 20, usnesení č. 48, str. 389

půdě a že ze strany státních orgánů tedy nejde o libovůli. Patří sem taktéž kauza ze dne 22. 9. 1999,¹⁰² v jejímž rámci se vyjádřila i Evropská komise pro lidská práva ve Štrasburku v tom smyslu, že tehdejší Československo „ještě nepřevzalo záruky za dodržování lidských práv“ a že porušení nynějšího čl. 14 Úmluvy nemůže být namítáno samostatně bez porušení jiného práva zaručeného Úmluvou (k němuž přirozeně nedošlo, má-li stát vlastnické právo ke zkonfiskovanému majetku).

D. H. a ostatní vs. Česká republika

Posledním judikátem Ústavního soudu, kterému bych vzhledem k jeho velkému významu pro dané téma ráda věnovala pozornost, je rozhodnutí, zabývající se situací romských dětí v rámci českého školského systému. Tento případ měl významnou dohru u ESLP, jenž nakonec konstatoval porušení Úmluvy o ochraně základních práv a svobod, což představuje pro Českou republiku stěžejní impuls pro další práci v oblasti rasové diskriminace (tedy mimo jiné i implementaci „antidiskriminačních“ směrnic). Proto jsem se rozhodla zahrnout do rozboru případu i následné řízení před ESLP.

Skutkové okolnosti případu

Stěžovatelé byli postupně v letech 1996 – 1999 zařazeni do zvláštních škol v Ostravě. Buď rovnou, nebo po určité době strávené na základní škole. Stalo se tak se souhlasem rodičů stěžovatelů (v některých případech přímo na jejich žádost), jenž byl vyjádřen vlastnoručním podpisem na předem vyplněném formuláři. O zařazení či přeřazení žáků do zvláštních škol rozhodli následně ředitelé těchto škol na základě doporučení pedagogicko-psychologických poraden, kde byly děti podrobeny psychologickým testům. Školy mají k dispozici zprávu z vyšetření, odborníky komentované výsledky testů, kresby žáků a také některé dotazníky určené rodičům. Rozhodnutí o zařazení či přeřazení žáků byla doručena jejich rodičům, včetně poučení o možnostech odvolání. Této možnosti však žádný z nich nevyužil. Dne 29. června 1999 obdrželi rodiče od školských orgánů dopisy s informacemi o možnosti přeřazení zpět do základní školy. Celkem čtyři z žáků poté uspěli ve vědomostních testech a opět začali navštěvovat běžnou základní školu.

---

¹⁰²viz. nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 24/98;č. 234/1999 Sb.

Přezkoumání rozhodnutí mimo odvolací řízení

Dne 15. června 1999 zaslali někteří ze stěžovatelů Školskému úřadu v Ostravě návrh na přezkoumání správních rozhodnutí o zařazení dětí do zvláštních škol mimo odvolací řízení. Svůj počin odůvodňovali tvrzením, že schopnosti dětí nebyly testovány objektivním způsobem a že jejich zástupcům se nedostalo dostatečného poučení a informací o důsledcích, plynoucích z jejich souhlasu s přeřazením dětí do zvláštních škol. Jejich požadavkem bylo zrušení rozhodnutí pro nezákonnost a rozpor s jejich právem na vzdělávání bez diskriminace. Školský úřad však stěžovatelům nevyhověl a dne 10. září 1999 jim sdělil, že podle něj není důvod k zahájení řízení, jelikož rozhodnutí jsou v souladu s právními předpisy, a tudíž nebyly naplněny potřebné podmínky.

Ústavní stížnost

Dne 15. června 1999 podalo rovněž v reakci na nastalou situaci dvanáct stěžovatelů ústavní stížnost z důvodu diskriminačního dopadu, který má fungování zvláštního školství v České republice na Romy. Odvolali se přitom na články 3 a 14 Úmluvy a na článek 2 Protokolu č. 1. Ve svém prohlášení připustili, že se sice proti zmíněným rozhodnutím neodvolali (k otázce vyčerpání všech možných prostředků nápravy), ale na druhou stranu konstatovali, že nebyli dostatečně informováni o důsledcích těchto rozhodnutí. Dále také poukazovali na skutečnost, že toto porušování stále trvá a stížnost přesahuje jejich vlastní zájmy, jelikož uplatňováním právních norem dochází k rasové segregaci a diskriminaci. Fakticky totiž existují dvě samostatné soustavy škol. Zvláštní školy pro Romy a běžné základní školy pro většinové obyvatelstvo. Přitom rozdílné zacházení nemá podle názoru stěžovatelů žádné objektivní a rozumové zdůvodnění, a navíc vede k ponížení, zásahu do jejich důstojnosti a upírání práva na vzdělání, protože osnovy zvláštních škol jsou koncipovány tak, že je prakticky znemožněn zpětný přestup na základní školu o případných možnostech studia na střeň škole ani nemluvě. Požadavkem stěžovatelů bylo zrušení rozhodnutí o zařazení do zvláštních škol, poskytnutí bezplatného náhradního vzdělání a přijetí opatření k zabránění dalšího porušování jejich práv.

Zvláštní školy se oproti tomu hájí skutečností, že k přeřazení žáků docházelo na základě doporučení pedagogicko-psychologické poradny a vždy se souhlasem zákonných zástupců. Těm byla též řádně doručena rozhodnutí, obsahující poučení o možném odvolání, které nikdo z nich nevyužil. Školy jsou toho názoru, že zástupci byli dostatečně obeznámeni

s rozdíly v osnovách základních a zvláštních škol. Pokud jde o možnost opětovného přeřazení na základní školu, byli žáci ohledně této otázky pravidelně hodnoceni na pedagogických poradách a sedm z nich bylo na zmíněnou možnost upozorněno.

Školský úřad argumentoval podobně. Poukázal na skutečnost, že napadená rozhodnutí obsahovala řádné poučení o možnosti podání odvolání, která nebyla ani v jednom případě využita.

Ministerstvo školství k celé věci dodává, že rodiče romských dětí zaujímají obecně ke školní výuce spíše negativní postoj, že přeřazení bylo vždy realizováno na základě posouzení rozumových schopností žáků a se souhlasem rodičů a že na ostravských školách působí celkem osmnáct romských pedagogických asistentů.

Stěžovatelé se ve svém závěrečném stanovisku proti výše uvedeným argumentům ohradili s tím, že nic ve školních spisech nenasvědčovalo průběžnému hodnocení žáků, zprávy pedagogicko-psychologických poraden neobsahovaly žádné údaje o použitých testech a doporučení byla nejčastěji založena na důvodech, jako jsou nezvládnutí českého jazyka, příliš povolný postoj rodičů, nebo nevhodné sociální prostředí. Nic z toho však nemůže podle stěžovatelů omlouvat či ospravedlňovat rozdílné způsoby zacházení.

Ústavní soud se vyjádřil k námitce nedostatečného pedagogického hodnocení tak, že stěžovatelé toto tvrzení nepodložili konkrétními důkazy. Vzal též v potaz okolnost, že možnost podání odvolání nebyla stěžovateli využita. Co se týče problému dostatečné informovanosti zástupců o důsledcích přeřazení uvedl, že si tito mohli opatřit potřebné údaje v součinnosti s příslušnými školami. Nic ve spise také podle soudu nedokládá zájem rodičů na případném přestupu zpět na základní školy. Proto dne 20. října 1999 stížnost stěžovatelů odmítl jako zčásti zjevně neopodstatněnou a též pro svoji nepříslušnost k jejímu projednání. Nicméně vyzval správní orgány, aby se nadále návrhy stěžovatelů podrobně a efektivně zabývaly.

Některé další související skutečnosti

Od školního roku 1996/1997 jsou při mateřských a základních školách zřizovány přípravné třídy pro děti ze sociálně znevýhodněného prostředí.

V roce 1998 byl ministerstvem školství schválen alternativní vzdělávací program pro romské děti ve zvláštních školách a na oba typy škol byli přiděleni romští pedagogičtí asistenti.

Novela školského zákona účinná od 1. 2. 2000 umožňuje absolventům zvláštních škol studium na středních školách (splní-li tyto podmínky pro přijetí).

Dle statistických údajů poskytnutých stěžovateli tvořili v roce 1999 romské děti 56% z celkového počtu žáků zvláštních škol v Ostravě a pouze 2, 29% z počtu žáků škol základních. V Ostravě tedy byla u romského dítěte sedmadvacetkrát větší pravděpodobnost zařazení do systému zvláštního školství.

Podle údajů shromážděných OECD v roce 1999 (srovnáno 15 zemí včetně evropských asijských a severoamerických) se ČR umístila na druhém místě v zařazování dětí se zdravotním postižením do zvláštních škol a na třetím místě ve vzdělávání dětí s poruchami učení ve zvláštních zařízeních. Z osmi zemí, které poskytly informace o vzdělávání dětí s obtížemi pramenícími ze sociálně slabého prostředí, pouze ČR využívá zvláštního školství. V ostatních zemích je těmto dětem poskytováno vzdělání na běžných školách.

Podle nového školského zákona z roku 2004 byl termín „zvláštní školy“ nahrazen méně pejorativním termínem „speciální základní školy“. Tato zařízení mají dle zákona navštěvovat děti se zdravotním postižením a zdravotním nebo sociálním znevýhodněním, přičemž sociálním znevýhodněním se pro účely tohoto zákona rozumí původ z rodiny s nízkým sociálně kulturním postavením, kde je velké riziko sociálně patologických jevů.

Vyšetření pedagogicko-psychologických poraden se provádějí na doporučení učitelů či dětských lékařů, za podmínky souhlasu rodičů a nikoli povinně nebo automaticky. Užíváno je nejčastěji Stanford-Binetův test inteligence a Wechslerovy inteligenční škály pro děti – třetí vydání. Podle druhého zmíněného byl vypracován na žádost ministerstva školství průzkum, jehož výsledky ukazují, že romské děti dosáhly ve srovnání se svými neromskými vrstevníky jen neznatelně horších výsledků (pouhý 1 bod na škále IQ).

Orgány České školní inspekce (rok 2000) a Poradní výbor Rámcové úmluvy o ochraně národnostních menšin (2002) poukazují na velký počet romských dětí ve zvláštních školách, které přitom výraznými rozumovými nedostatky netrpí.

Pro představu k rozdílům v osnovách obou typů škol jsem vyhledala malý příklad. U dětí vzdělávaných na zvláštní škole se neočekává znalost abecedy a čísel od 0 do 10 před třetím či čtvrtým rokem školní docházky. Děti v běžných školách si tyto dovednosti osvojují již v přípravných třídách.

Právní posouzení senátu ESLP

Předběžná námitka vlády

Vláda se ve své námitce snažila poukázat na nutnost rozhodnutí otázky splnění podmínky vyčerpání všech vnitrostátních prostředků nápravy. Sama je toho názoru, že podmínka splněna nebyla, jelikož se nikdo proti rozhodnutím neodvolal, jen šest stěžovatelů se obrátilo na Ústavní soud a z toho pouhých pět napadlo konkrétní rozhodnutí o zařazení do zvláštní školy. Krom toho se nepokusili bránit svoji důstojnost ani jinými možnými prostředky (stížnosti směřované k České školní inspekci či Ministerstvu školství, žaloba na ochranu osobnosti dle občanského zákoníku).

Stěžovatelé oproti tomu tvrdí, že v České republice nejsou k dispozici účinné prostředky pro uplatnění stížnosti na rasovou diskriminaci týkající se vzdělání, alespoň vláda nepředložila důkaz o účinnosti nějakého takového prostředku. I kdyby snad něco podobného bylo možné, nemusí být daný prostředek plně využit vzhledem k existenci správní praxe, která rasismus umožňuje a podporuje.

Soud se po přihlédnutí k celkovému kontextu i osobním poměrům stěžovatelů rozhodl pro aplikování podmínky vyčerpání jiných prostředků nápravy s jistou mírou pružnosti, bez přílišného formalismu. Předběžnou námitku vlády v této věci zamítl.

Rozsudek senátu

Stěžovatelé tvrdili, že se stali oběťmi diskriminace z důvodů rasového a etnického původu, protože s nimi bylo zacházeno rozdílně v porovnání s dětmi ve srovnatelné situaci a to bez objektivního a rozumového zdůvodnění. Tímto vnímají jako porušený článek 14 Úmluvy:

„Užívání práv a svobod přiznaných touto úmluvou musí být zajištěno bez diskriminace založené na jakémkoli důvodu, jako je pohlaví, barva pleti, jazyk, náboženství, politické nebo jiné smýšlení, národnostní nebo sociální původ, příslušnost k národnostní menšině, majetek, rod, nebo jiné postavení.“

a článek 2 Protokolu č. 1:

„Nikomus nesmí být odepřeno právo na vzdělání. Při výkonu jakýchkoli funkcí v oblasti výchovy a výuky, které stát vykonává, bude respektovat právo rodičů zajišťovat tuto výchovu a vzdělání ve shodě s jejich vlastním náboženstvím a filozofickým přesvědčením.“

Senát však konstatoval, že nedošlo k porušení ani jednoho z článků. Vládě se podle senátu podařilo dostatečně prokázat, že soustava zvláštních škol v České republice nebyla vytvořena za účelem rasové segregace výlučně pro romské děti, ale sleduje jiný legitimní cíl, kterým je přizpůsobení školského systému individuálním potřebám dětí, jejich schopnostem či nedostatkům. Není pochyb o tom, že zvláštní školy skutečně vyvíjejí značné úsilí, aby napomohly jistým skupinám žáků k získání základních alespoň vědomostí. Stěžovatelům se oproti tomu nepodařilo vyvrátit závěry odborníků, z nichž vyplývalo, že děti mají takové rozumové nedostatky, které by mohly bránit v úspěšném absolvování učebních plánů běžných základních škol. V některých případech o zařazení do škol dokonce sami požádali.

Senát si zároveň uvědomuje, že situace ohledně vzdělávání Romů v ČR není nikterak dokonalá, zejména s přihlédnutím k poskytnutým statistickým údajům. Připouští, že není snadné zvolit takový vzdělávací systém, který by vyhovoval oběma stranám a že ideální řešení zřejmě neexistuje. V konkrétním předloženém případě však neshledává zařazení dětí do zvláštních škol jako důsledek rasové předpojatosti.

Tvrzení účastníků před velkým senátem

Stěžovatelé považují restriktivní výklad pojmu „diskriminace“ tak, jak jej senát podal, za rozporný nejen s cílem Úmluvy, ale také s dřívější judikaturou soudu samotného a žádá velký senát o vyjasnění vzniklé situace.

Požadavek prokázání diskriminačního úmyslu úřadů byl podle nich neoprávněný, jelikož není důležité, za jakým účelem byly školy zřízeny, ale jaký je skutečný dopad jejich existence. Systém zvláštních škol diskriminační dopad bezesporu má a to i navzdory okolnosti, že se na něm podílejí osoby s dobrými úmysly. I ty však bohužel svojí nedbalostí, nevědomostí nebo nečinností k celkovému diskriminačnímu efektu přispívají. Stěžovatelé proto požadují, aby zde bylo důkazní břemeno obráceno, protože z jejich strany se neblahý dopad prokázat podařilo a odvolávají se při tom na judikaturu Soudního dvora evropských společenství, rozhodnutí Sněmovny lordů, ustanovení Mezinárodního paktu o občanských a politických právech a Mezinárodní úmluvy o odstranění všech forem rasové diskriminace

nebo doporučení Evropské komise proti rasizmu a intoleranci č. 7, kde je mimo jiné zakotven i zákaz jak diskriminace přímé, tak nepřímé. Také zdůrazňují, že netvrdí, že by úřady měly přímo v úmyslu Romy diskriminovat, nebo že by opomněly přijmout pozitivní opatření, ovšem zacházely bez objektivního a rozumného zdůvodnění s těmito osobami rozdílně v porovnání s osobami neromského původu.

Senát podle nich také nepřihlédl k velkému množství přeložených statistik bez jakékoli snahy ověřit jejich přesnost, a to i navzdory závěrům některých nezávislých mezivládních specializovaných orgánů, které předložené statistiky podpořily. Přitom jsou obdobné statistiky běžně v Evropě i jiných státech jako důkazní materiál používány. Mnohdy se dokonce jedná o jediný možný způsob prokázání nepřímé diskriminace. Ze statistik lze jasně vyčíst, jak znepokojující je situace v ČR, což vláda nikterak nevyvrátila stejně jako vlastní fakt, že dětem bylo bez zjevného objektivního důvodu poskytnuto horší vzdělání, čímž jim bylo do jisté míry znemožněno další studium jinde než na odborném učilišti. Například situace stěžovatelů ke květnu 2006 je taková, že osm z nich stále navštěvuje zvláštní školu, šest žáků, kteří ji již absolvovali je nezaměstnaných, ze čtyř stěžovatelů přestoupivších zpět na základní školu dva dosud setrvali v tomto zařízení, jeden byl nezaměstnaný a jeden navštěvoval střední odbornou školu. Pravděpodobnost, že žádný z nich nikdy nezíská všeobecně středoškolské vzdělání, o vysokoškolském ani nemluvě, je velmi vysoká.

Dalším předmětem námitek stěžovatelů je objektivní a rozumové zdůvodnění rozdílného zacházení jak je senát přijal za dostatečné. Tím dle jejich názoru nemůže být ani nedostatečná znalost češtiny, chudoba ani odlišný socioekonomický status.

Rovněž je zpochybňováno správné vyložení některých klíčových důkazů, např. psychologické testy nebo písemný souhlas rodičů s poukazováním na výše zmíněné výsledky statistik. Ty jasně dokládají, jak je počet romských žáků na zvláštních školách nepřiměřeně vysoký, což nelze v žádném případě ospravedlňovat výsledky vědecky relevantních psychologických testů rozumových schopností nebo souhlasem rodičů. K tomuto stěžovatelé dodávají, že v rozhodné době neexistovala jednotná úprava způsobu provádění a vyhodnocování testů užívaných pedagogicko-psychologickými poradnami, což dávalo velký prostor pro uvážení psychologů, a tudíž i pro rasově motivované předsudky. Takové testování bylo podle nich po vědecké stránce chybné. V některých případech ale byli žáci zařazeni do zvláštních škol i z jiných důvodů, nežli jsou nedostatečné rozumové

schopnosti (např. kázeňské problémy, záškoláctví, závadné chování rodičů). Také pravost souhlasu rodičů je vzhledem k nesrovnalostem ve školních záznamech diskutabilní. Celý postup byl navíc brán značně formálně. Rodičům byl předložen předem vyplněný formulář, nebyli o důsledcích svého souhlasu, jiných alternativách nebo možnosti souhlas odepřít (většina rodičů se domnívala, že předložené výsledky testů nemohou zpochybnit) dostatečně pečlivě informováni. Navíc jsou vlády vázány chránit nejvyšší zájem dítěte, jehož práva nemohou být porušena bez ohledu na chování či volbu rodičů.

V závěru ještě stěžovatelé zmiňují, jak závažný je jejich případ ve všeobecném kontextu, zejména v otázce nakolik jsou současné evropské vlády schopny se vypořádat s rostoucí etnickou rozmanitostí a problémem ochrany zranitelných menšin. Diskriminace Romů v oblasti vzdělávání totiž podle nich přetrvává ve všech členských státech Rady Evropy.

Vláda

Vláda souhlasila s názorem stěžovatelů ohledně složitosti, závažnosti a významu otázek romského problému v současné společnosti. Romové sice požívají formálně stejných práv jako ostatní občané, avšak přeci jen jsou jejich perspektivy omezovány jak faktory subjektivními, tak objektivními. Členské státy se při odstraňování nerovnosti potýkají s množstvím problémů (ekonomické, sociální, technické, politické), které nelze omezovat jen na otázku základních práv. Zejména bez zapojení a přičinění všech příslušníků romské komunity nelze dosáhnout uspokojivého řešení. Soudy by k tomuto měly přihlídnout a omezit se pouze na otázku, zda příslušné úřady nepřekročily hranici pro rámec svého uvážení.

Znovu opakuje, že neexistuje konkrétní důkaz o tom, že by v podkladech pro rozhodnutí hrály rozhodující roli rasa, barva pleti či příslušnost k národnostní menšině. Zařazení bylo vždy provedeno s ohledem na specifické vzdělávací potřeby dětí, přičemž veškeré informace o použitých metodách a výsledcích testování jsou součástí záznamů stěžovatelů, z nichž nikdo nepředložil uspokojivý důkaz o neobjektivním postupu odborníků. V několika vzácných případech se sice mohl důvod pro zařazení nacházet na pomezí mezi obtížemi při učení a sociálně kulturním znevýhodněním, avšak v rozhodné době nikdo ze stěžovatelů neměl námitek ani nevyužil odvolání. Navíc rozhodujícím kritériem byl vždy souhlas rodičů, kteří byli řádně poučeni a mohli si kdykoliv vyžádat informace od příslušných úřadů.

Ohledně jednání rodičů se vláda odvolává na článek 2 Protokolu č. 1 k úmluvě, kde je zakotven důraz na primární roli a zodpovědnost rodičů při výchově. Stát musí respektovat názor rodičů na výchovu a vzdělání a nemůže zasáhnout bez zjevné známky toho, že rodiče rozhodují v rozporu s nevhodnější alternativou pro vzdělání jejich potomka. Kromě podání ústavní stížnosti a stížnosti k ESLP pak rodiče v daném případě neučinili pro ušetření svých dětí diskriminačního zacházení vcelku nic a k jejich vzdělání zaujali spíše pasivní postoj.

Zvláštní školy pak podle vlády představují spíše alternativní nikoli podřadnou formu výuky. Jejím absolventům není odepřena možnost studia na střední škole, stejně jako možnost zdokonalit své znalosti v nástavbovém vzdělávacím programu, nebo využít služeb profesního poradenství. Nikdo ze stěžovatelů neprokázal, že by se o něco takového pokusil, byť neúspěšně. Naopak se většina rozhodla studia zanechat nebo vůbec nestudovat, čímž se sami připravili o možnost dalšího studia. Stěžovatelé, kteří se pak přihlásili na úřadu práce, s ním zpravidla nespolečně pracovali a neprojeví ani zájem o předložené nabídky kursů nebo zaměstnání, načež byli z jeho evidence vyřazeni (někteří opakovaně). K celému problému navíc přispívá i vysoká nezaměstnanost v ostravském regionu, kde jsou šance pro získání zaměstnání pro osobu s pouhým základním vzděláním a pasivním přístupem velmi nízké.

V otázce relevance statistických údajů zastává vláda názor, že tyto nejsou dostatečně přesvědčivé, neboť oficiální informace o etnickém původu žáků nejsou k dispozici a údaje předložené stěžovateli se zakládaly na subjektivních názorech ředitelů škol. Závěry statistik se též nedají interpretovat bez posouzení socio-kulturního a rodinného prostředí Romů a jejich vztahu ke vzdělání.

Faktem také zůstává, že stát pro systém zvláštního školství vyčlenil dvojnásobné množství finančních prostředků ve srovnání s běžnými školami a že příslušné státní orgány stále vynakládají značné úsilí, aby byla složitá otázka vzdělávání Romů vyřešena.

Vedlejší účastníci

Jednání se též jako vedlejší účastníci zúčastnily a svá stanoviska poskytly tyto organizace: Interights a Human Rights Watch, Minority Rights Group International, Evropská síť proti rasismu a Evropská romská informační kancelář, Mezinárodní asociace Step by Step, Romský vzdělávací fond a European Early Childhood Education Research Association a Mezinárodní federace lidských práv (FIDH).

Hodnocení Soudu

Soud připomenul, že dle ustálené judikatury spočívá diskriminace v rozdílném zacházení bez objektivního a rozumného zdůvodnění. Podotýká však, že za jistých okolností článek 14 nezakazuje rozdílně jednat bez takového odůvodnění, jedná-li se o snahu vyrovnání faktické nerovnosti.

Ohledně obrácení důkazního břemene se Soud přiklání k názoru stěžovatelů, přičemž odkazuje např. na kauzy *Nachova a ostatní*,¹⁰³ *Salman proti Turecku*,¹⁰⁴ *Chassagnou a ostatní proti Francii*¹⁰⁵ nebo též na právní řády mnoha zemí, v nichž je zakotveno, že prokáže-li se negativní diskriminační dopad určité vnitrostátní politiky (např. oblast pracovněprávní), není nutno prokazovat úmysl.

K otázce, zda-li mohou být předložené statistiky spolehlivým pádným důkazem, zaujal Soud následující stanovisko. Pravdou je, že dřívější judikatura jasně stanovovala, že statistiky sami o sobě nemohou být dostatečným podkladem pro prokázání diskriminační praxe, avšak v některých novějších případech již soud do značné míry vycházel z předložených nesporných oficiálních statistik (rozhodnutí *Hoogendijk*,¹⁰⁶ rozsudek *Zarb Adami*¹⁰⁷). Soud si je vědom zranitelné pozice Romů, jejichž způsobu života a specifickým potřebám by podle něj měla být věnována zvláštní pozornost, a to nejen v rámci obecné právní úpravy, ale také při vydávání konkrétních rozhodnutí. Za předpokladu, že by šlo skutečně o formu nepřímé diskriminace, by bylo jiné dokazování pro stěžovatele jistě velmi obtížné. Měla by zde proto platit méně přísnější pravidla pro dokazování. Velký senát přihlíží k údajům předloženým vedlejšími účastníky (i s ohledem na to, že soudy mnoha zemí a orgány dohlízející na plnění úmluv OSN podobné důkazy běžně připouštějí) a dal najevo svůj úmysl posoudit je coby typ důkazního prostředku, přičemž ukáží-li se spolehlivými, mohou posloužit jako nepřímý důkaz. K námitce vlády o zpochybnitelnosti statistických údajů Soud dodává, že vláda jiné údaje nepředložila. Je pravdou, že poskytnuté údaje nemusejí být zcela přesné, ale důležité zde je jejich poukázání na jistý převažující trend, spočívající v neúměrném zařazování romských dětí do zvláštních škol. Za tímto trendem, který potvrdila jak sama vláda, tak nezávislé kontrolní

---

¹⁰³ Rozhodnutí ESLP, *Nachova a další v. Bulharsko* [velký senát], (č. 43577/98 a 43579/98), 6. července 2005.

¹⁰⁴ Rozhodnutí ESLP, *Salman v. Turecko* [velký senát], (č. 21986/93), 27. června 2000.

¹⁰⁵ Rozhodnutí ESLP, *Chassagnou a ostatní v. Francii* [velký senát], (č. 25088/94, 28331/95), 29. dubna 1999.

¹⁰⁶ Rozhodnutí ESLP, *Hoogendijk v. Nizozemí* (č. 58641/00), 6. ledna 2005.

¹⁰⁷ Rozhodnutí ESLP, *Zarb Adami v. Malta* (č. 17209/02), 20. června 2006.

orgány, stojí podle Soudu množství sice neutrálně formulovaných, avšak prakticky většinově na romské děti dopadajících zákonných ustanovení.

Co se týče pojmu legitimního cíle pro nerovné zacházení, byly důkladně zkoumány argumenty rodičovského souhlasu i výsledků psychologických testů. Ty byly velkým senátem označeny za zpochybnitelné vzhledem k alarmujícím výsledkům statistik, které nemohou být ospravedlněny žádným vědecky relevantním testováním (použité testy jsou již delší dobu předmětem kontroverzních odborných debat a výzkumů), dále také s přihlédnutím k přiznání vlády, že testy byly vytvořeny pro většinovou populaci a ne ve všech ohledech Romům vyhovují (úřady se sice snažily příslušnou metodiku testů přepracovat, aby nebyly proti Romům zneužitelné, je však otázka nakolik se úpravy neminuly účinkem). Pokud jde o souhlas rodičů, který měl představovat rozhodující faktor, chápe jej Soud jako pouhou akceptaci rozdílného zacházení a vzdání se práva na ochranu před diskriminací, jež není přípustné téměř nikdy, natož pak v souvislosti s nedostatečnou informovaností o dopadu rozhodnutí. Mnohdy negramotní romští rodiče zkrátka nemohli zvážit všechny stránky svých rozhodnutí, přičemž vnitrostátní orgány nepodnikly žádná další opatření pro jejich hlubší informovanost. Rodiče byli vlastně vystaveni dilematu, zda-li zvolit pro děti běžnou školu, kde se nedostává prostředků pro zohlednění jejich kulturní a sociální odlišnosti, a nebo se rozhodnout pro školu zvláštní, kde tvoří romští žáci majoritu.

Závěrem Soud konstatuje, že si je vědom, že Česká republika není jedinou evropskou zemí, která se potýká s obtížemi v oblasti vzdělávání Romů (jak vyplývá ze zpráv ECRI a Komisaře Rady Evropy pro lidská práva). Je potěšen faktem, že je zde, na rozdíl od některých jiných států, vůle problematiku řešit, a to i navzdory mnohým obtížím souvisejícím s kulturními specifiky této menšiny. Řešení problému zde představuje velice nesnadné nalezení rovnováhy mezi protichůdnými zájmy. Ze skutkových okolností lze však vyčíst, že proces zařazování romských dětí do zvláštních škol nezaručoval přihlédnutí ke zvláštním potřebám dětí. Důsledkem pak bylo zařazení do školy pro mentálně postižené s nižší úrovní učebních osnov a celková separace. Obojí dále vedlo ke sníženému osobnímu rozvoji žáků a k umenšení uplatnitelnosti na trhu práce. To vše se dělo uplatňováním právních předpisů sice neutrálně formulovaných, avšak negativně na Romy dopadajících, přičemž Soud není přesvědčen o objektivitě a rozumné zdůvodnitelnosti. Proto velký senát konstatuje u všech stěžovatelů porušení článku 14 Úmluvy ve spojení s článkem 2 Protokolu č. 1. Rozhodl tak v poměru hlasů třináct proti čtyřem a dále uložil České republice povinnost uhradit do tří

měsíců každému z osmnácti stěžovatelů částku 4 000 € jako náhradu morální újmy spočívající v pocitu ponížení a marnosti, a dále všem stěžovatelům dohromady uhradit částku 10 000 € jako náhradu nákladů řízení. Návrh na přiznání spravedlivého zadostiučinění byl Soudem jednomyslně zamítnut.

Judikatura Soudního dvora Evropské unie

Vodítkem a zdrojem nezanedbatelného významu v oblasti interpretace a aplikace protidiskriminačních opatření v rámci jednotné evropské právní úpravy je rovněž stálá judikatura a činnost Soudního dvora Evropské unie (dále jen SDEU).¹⁰⁸ Nebylo tomu ale tak vždy. Postavení dřívějšího ESD v porovnání s postavením SDEU, tak jak je vnímáme dnes, nebylo vždy samozřejmostí a muselo projít během několika desetiletí řadou změn, mnohdy zcela zásadních. Zakládací smlouvy ve svém původním znění totiž kladou důraz na zájmy ekonomické a pojem základních lidských práv jednoduše nerozpoznávají. (Je třeba si uvědomit, že původním záměrem vzniku Evropského společenství v šedesátých letech bylo mimo jiné vytvořit pole efektivní ekonomické spolupráce několika evropských států v návaznosti na ekonomickou situaci po druhé světové válce. Tedy o pokročilém výkladu a propojení až na úroveň lidsko-právní nikdo tehdy ani neuvažoval. Původní poslání ESD se zakládalo pouze na kontrole korektní aplikace práva prvního pilíře, přičemž oblast ochrany základních lidských práv zůstávala plně svěřena členským státům. Toto počáteční stádium se tedy vyznačovalo absencí ochrany lidských práv na úrovni Společenství. Až později se skrze judikaturu vytváří doktrína základních práv, která je zařazena mezi obecné zásady právní uznávané Evropským společenstvím. Postupně navazují posuny judikatury, směřující k možnosti odvolávat se v rámci obecných zásad právních před ESD i např. mezinárodních smluv týkajících se lidských práv, nebo také ústavních tradic společných všem členským státům. Judikatura ESD nakonec ovlivňuje i novelizaci samotné primární sféry evropského práva (např. čl. 13 Smlouvy o ES, nebo čl. 6 Smlouvy o EU).

---

¹⁰⁸ Dříve Evropský soudní dvůr (dále jen ESD)

Trnitá cesta Soudu k lidským právům

Jak již bylo zmíněno v úvodu této kapitoly, nebylo rozhodování o dodržování lidských práv ve vztahu k zájmům Společenství původním úkolem soudu. ESD se jen velice těžko dopracovával této mety skrze posuny v judikatuře, které bych ráda dále nastínila.

V počáteční fázi se soud odmítal zabývat lidsko-právními otázkami zcela a svůj odmítavý postoj k žalobám doplňoval odkazem na právní řády členských států. Zde můžeme uvést jako vzorové příklady rozhodnutí ve věcech *Stork*¹⁰⁹ a *Geitling*¹¹⁰. V prvním případě žalobce poukazoval na porušení německého vnitrostátního práva (Základní zákon zejména články 2 a 12), ke kterému mělo dojít v důsledku rozhodnutí Vysokého úřadu na základě článku 65 Smlouvy ESUO. Soud v této věci zdůraznil, že zmíněný úřad aplikuje pouze právo Společenství a že tedy nedisponuje pravomocí rozhodovat v záležitostech týkajících se porušování německých ústavních norem. Obdobně argumentoval soud i v případě druhého žalobce (kauza *Geitling*), který se opět odvolával na porušení tentokrát článku 14 německé ústavy rozhodnutím Vysokého úřadu. ESD i zde zopakoval, že není povolán k rozhodování o aplikaci vnitrostátních právních předpisů, a to ani těch na úrovni ústavní. Problém komunitárního práva, které je sice členským právním řádům nadřazené (jak dokládají např. stěžejní rozsudky v kauzách *Costa*¹¹¹ či *Simmenthal II*¹¹²), avšak postrádá úpravu lidských práv podobnou té ústavně zakotvené na úrovni členských států, byl soudem překlenut odkazem na obecné zásady právní, jejichž součástí byl uznán i koncept lidských práv. Soud se tak vypořádává s nedostatečnou oporou zmíněného konceptu v oblasti primárního práva, odkud v jiných případech běžně mezinárodní organizace čerpají (za pomoci interpretace svých zakládacích smluv). Vůbec prvním judikátem v tomto ohledu se stal případ *Stauder v. město Ulm*¹¹³ z roku 1969. Během tohoto roku měl žalobce Erich Stauder, stejně jako mnoho dalších německých občanů pobírajících sociální podporu, nárok na odběr dotovaného másla v souladu s Rozhodnutím Komise č. 69/71/EHS. Jako opatření zabraňující zneužití sociální podpory sloužil systém kuponů vystavených na jméno příjemce, který musel každý žadatel povinně předložit. Pan Stauder považoval uvedení svého jména na kuponu za skutečnost snižující jeho osobní důstojnost a celý úřední postup za ponižující a

---

¹⁰⁹ Rozsudek ESD č. 1/58 ve věci *Stork v. Vsoký úřad ESUO*, SbSD, 1959, 17.

¹¹⁰ Rozsudek ESD č. 36-38 a 40/59 ve spojených věcech *Geitling v. Vysoký úřad ESUO*, SbSD, 1960, 423.

¹¹¹ Rozsudek ESD č. 6/64 ve věci *Costa v. E. N. E. L.*, SbSD 1964, s. 1251.

¹¹² Rozsudek ESD č. 106/77 ve věci *Simmenthal II*, SbSD, 1978, s. 629.

¹¹³ Rozsudek ESD č. 29/69 ve věci *Stauder v. město Ulm*, SbSD, 1969, s. 419.

porušující jeho základní práva. V tomto ohledu byla žalobcem namítnuta neplatnost aktu Společenství a německý správní soud vznesl předběžnou otázku slučitelnosti s obecnými zásadami práva ES. ESD ve své reakci vyjádřil nutnost interpretace aktů Společenství takovým způsobem, který by nezasahoval do základních lidských práv recipientů, jež označil za součást obecných zásad komunitárního práva. Pro daný případ to znamenalo konstatování možnosti užití jiného šetrnějšího kontrolního opatření distribuce sociálních výhod.

Případ Stauder otevírá do budoucna možnost pro další pokročilejší interpretaci soudu s ohledem na lidsko-právní normy, mezi které patří např. kauza *Internationale Handelsgesellschaft*.¹¹⁴ I zde se jednalo o systém, mající za úkol zajistit dodržování nařízení EHS, konkrétně nařízení č. 120/67, týkající se exportu zemědělských komodit. Systém udělování exportních licencí byl podmíněn složením propadné kauce, jež měla zaručit řádný postup vývozců. Opatření se dle názoru žalobce negativně dotýkalo jeho práv garantovaných německou ústavou, která povoluje v obdobných případech uložení povinnosti pouze v míře nezbytné pro dosažení veřejného zájmu (tedy vlastně zásada proporcionality). Německý správní soud vznesl předběžnou otázku platnosti uvedeného nařízení s tím, že zakládá porušení německé ústavy. V první části svého rozhodnutí ESD konstatoval, jak tomu bylo i v případech předcházejících, že jemu samotnému nepřísluší rozhodovat věc z hlediska jiné úpravy nežli komunitární, což vylučuje jakékoliv dovolávání se rozporu s vnitrostátní normou, avšak vzápětí dodal, že je nutné zkoumat, nedošlo-li k porušení některé z právních zásad chráněné komunitárním právem, jelikož tyto vycházejí mimo jiné i z ústavních tradic členských států.¹¹⁵

Dalším důležitým stupněm ve vývoji judikatury se stala rozhodnutí ve věcech *Nodl*¹¹⁶ a *Rutili*.¹¹⁷ V obou těchto případech se žalobci odvolávali mimo jiné i na Evropskou úmluvu o ochraně lidských práv a základních svobod. Pan Nodl jako bývalý velkoodběratel poškozený z fixní smlouvy uhelné společnosti, kterou umožňovalo rozhodnutí Komise č. 73/94, vydané na základě Smlouvy ESUO, žaloval z titulu porušení rovnocenného vlastnického práva, práva na provozování ekonomické činnosti a výkonu povolání, přičemž odkazoval na německou ústavu a Dodatkový protokol č. 1 k Úmluvě. ESD potvrdil ve svém rozsudku již zavedenou a

---

¹¹⁴ Rozsudek ESD č. 11/70 ve věci *Internationale Handelsgesellschaft*, SbSD, 1970, s. 1125.

¹¹⁵ Bod 4 rozsudku.

¹¹⁶ Rozsudek ESD č. 4/73 ve věci *Nold v. Komise*, SbSD, 1974, s. 491.

¹¹⁷ Rozsudek ESD č. 36/75 ve věci *Rutili v. ministerstvo vnitra (Minister for the Interior)*, SbSD, 1975, s. 1219.

předvídatelnou ochranu základních práv, a to i těch plynoucích z ústavních tradic společných všem členským státům, zároveň ale stanovil určité limity výkladu v bodě 14 rozsudku:

„V právním řádu Společenství se rovněž jeví jako oprávněné vyhradit si ohledně těchto práv použití určitých omezení odůvodněných cíli veřejného zájmu, které sleduje Společenství, pokud tím není dotčena samotná podstata těchto práv.“

Je tedy možné částečně lidská práva omezit, avšak pouze za podmínky proporcionality a dostatečného odůvodnění legitimními cíli Společenství. Ani ty ovšem nesmějí tvořit zásah do samotné podstaty základního práva. (Zmíněná podmínka proporcionality nebyla dle mého názoru naplněna v kauze Rutili, kde byl pan Rutili kvůli své odborové aktivitě nucen k přestěhování se do jiného departmentu, což bylo umožněno výjimkou z čl. 48 SES – volný pohyb osob. Francouzská legislativa totiž osahuje tuto výjimku *d'ordre public*, tedy zdůvodněnou veřejným pořádkem, která se však v tomto případě ukázala jako neadekvátní a porušující mnohé články Evropské úmluvy o lidských právech a základních svobodách.) Další novum pak představuje postoj soudu k otázce argumentace mezinárodní smlouvou týkající se lidských práv vyjádřený v bodě 13 rozsudku:

„Mezinárodní instrumenty týkající se ochrany lidských práv, na jejichž tvorbě členské státy spolupracovaly nebo k nimž přistoupily, mohou rovněž poskytovat poznatky, jež je třeba brát v úvahu v rámci práva Společenství.“

Skrze bod 13 rozsudku se tedy dostáváme k dalšímu významnému posunu, který představuje uznání nového velice důležitého zdroje obecných právních zásad aplikovaných ESD a to mezinárodních smluv o lidských právech. Tento fakt lze vnímat jako symbolické otevření dveří pro zcela nové zdroje „inspirace“ ESD do budoucna (v judikatuře již citovány např. odkazy na Evropskou sociální chartu¹¹⁸ – viz. rozhodnutí Defrenne v. Sabena¹¹⁹, Konvence 111 Mezinárodní organizace práce¹²⁰, Pakt o občanských a politických právech – viz. Rozhodnutí Orkem¹²¹, nebo také již zmíněná a nejčastěji citovaná Evropská úmluva o lidských právech a základních svobodách¹²²).

¹¹⁸ Evropská sociální charta, Turín, 18. října 1961, publikovaná pod č. 14/2000 Sb.m.s.

¹¹⁹ Rozsudek ESD č. 149/77 ve věci Defrenne v. Sabena, SbSD, 1978, s. 1365.

¹²⁰ Úmluva Mezinárodní organizace práce č. 111, o diskriminaci (zaměstnání a povolání), 1958, č. 465/1990 Sb.

¹²¹ Rozsudek ESD č. 374/87 ve věci Orkem v. Komise, SbSD, 1989, s. 3283.

¹²² Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, ze dne 4. listopadu 1950, publikovaná pod č. 48/2010 Sb.m.s.

Posledním nejdále jdoucím rozhodnutím, o kterém bych se ráda zmínila je rozhodnutí ve věci Hauer.¹²³ Případ paní Hauer, která se po zažádání o povolení k pěstování vinné révy cítila být dotčena přijatými opatřeními, majícími za cíl přizpůsobení potenciálu vinařství společnému trhu (nařízení č. 1162/76), shrnuje všechny výše uvedené body vývoje evropské judikatury a navíc zmiňuje výslovně Evropskou úmluvu o lidských právech jako zdroj, který: „může skýtat poznatky, k nimž je třeba přihlédnout“.¹²⁴ Dle názoru některých autorů tím vlastně ESD „uznal Úmluvu za přímý pramen práva“¹²⁵ aniž by tím však chtěl vyjádřit, že: „jednotlivá ustanovení EÚLP jsou součástí komunitárního práva“.¹²⁶ Bod 15 rozhodnutí doslova konstatuje:

„základní práva tvoří nedílnou součást obecných právních zásad, jejichž dodržování sám zajišťuje[...] při zajišťování ochrany těchto práv je Soudní dvůr povinen vycházet z ústavních tradic společných členským státům, takže ve Společenství nemohou být přijata opatření neslučitelná se základními právy uznanými ústavami těchto států[...] mezinárodně právní instrumenty týkající se ochrany lidských práv, na jejichž tvorbě členské státy spolupracovaly nebo k nimž přistoupily, mohou rovněž skýtat poznatky, k nimž je třeba přihlédnout v rámci práva Společenství.“

Ochrana SDEU a „antidiskriminační směrnice“

V oblasti chráněných kategorií lidských práv na poli SDEU se v souvislosti se směrnici 2000/43 ES a 2000/78 ES máme možnost setkat s níže vyjmenovanými zatím dosti limitativně vymezenými okruhy zájmů. Jsou jimi sexuální orientace, věk, zdravotní postižení, víra a náboženské vyznání (směrnice 2000/78 ES), rasa a etnický původ (směrnice 2000/43 ES). Tyto směrnice nejsou navíc zdaleka jedinými nástroji boje proti diskriminaci. V odůvodněných rozsudcích se setkáváme např. s odkazy na směrnici Rady č. 76/207 EHS, zajišťující rovné pracovní příležitosti, směrnici č. 75/117 EHS, která upravuje rovnost v oblasti odměňování, nebo směrnici 76/7 EHS, týkající se rovnosti na poli sociálního zabezpečení. V následující pasáži bych ráda nastínila některé zajímavé případy, řešené před SDEU přibližně během posledních patnácti let. Některé pasáže jsem však ještě navíc shledala vhodné doplnit

¹²³ Rozsudek ESD č. 44/79 ve věci Hauer v. Land Rheinland Pfalz, SbSD, 1979, s. 3727.

¹²⁴ Bod 15 rozsudku

¹²⁵ Šišková, N. Dimenze ochrany lidských práv v EU. 1. vyd. Praha: Aspi, 2003, s. 78.

¹²⁶ Tamtéž, s. 78.

o odkazy na judikaturu ESLP, vzhledem k ne vždy zcela jasnému postavení a vzájemným vztahům obou soudů a také vzhledem ke skutečnosti, že i samotný SDEU často na judikaturu ESLP odkazuje, zejména v jistých nových oblastech svého působení, v nichž neměl ještě dostatek času pro vytvoření vlastní konstantní judikatury.

Pohlaví a sexuální orientace

Odstranění nepodstatného rozdílného zacházení na základě sexuální orientace a pohlaví (zejména se jedná o rozdíly v odměňování, přístupu k zaměstnání, či sociálnímu zabezpečení) jsou jedním z hlavních prioritních bodů při budování jednotného konkurenceschopného evropského trhu. Též Listina základních práv EU či Evropská úmluva o ochraně lidských práv a svobod věnují těmto zájmům patřičné postavení, které jen podtrhuje jejich důležitost nejen v oblasti efektivního fungování společného trhu. Jak vyplývá ze sdělení Evropské komise o uplatňování směrnice 2000/78/ES,¹²⁷ jednalo se zejména v případě zákazu diskriminace na základě sexuální orientace o velkou novinku v legislativě všech států, což se odráží i ve spíše váhavém postoji obětí takového zacházení k podávání žalob. Komise s politováním konstatuje, že veřejné odhalení odlišné sexuální orientace je stále ještě v evropském prostředí vnímáno jako určité tabu.

Jedním z poměrně často citovaných rozhodnutí v této oblasti je případ Defrenne.¹²⁸ Slečna Gabrielle Defrenne byla zaměstnávána u belgické letecké společnosti Sabena jako letuška. V souladu s ujednáním obsaženým v pracovní smlouvě byl její pracovní poměr ukončen v době, kdy dosáhla hranice 40 let, stanovenou jako maximální pro výkon funkce letušky v této společnosti, za což jí mělo náležet smluvené odstupné. Výše zmíněného odstupného, jehož se jí dostalo, však nebyla shodná s částkou, kterou by obdržel stevard ve stejném postavení. Žalobkyně dále poukazovala na podobně nerovné podmínky odměňování ve společnosti, výsledkem nichž je fakt, že její mužští kolegové jsou za stejnou práci výrazně lépe platově ohodnoceni. Soud zhodnotil celou záležitost jako jasně diskriminační na základě pohlaví, přičemž odkázal na důležitost boje proti diskriminaci z hlediska ekonomické a sociální politiky, jakož i jiných cílů Společenství.

¹²⁷ Dostupné z: <http://eur-law.eu/CS/Sdeleni-Komise-Rade-Evropskemu-parlamentu-Evropskemu-hospodarskemu,479854,d>, [cit. 20. března 2012]

¹²⁸ Rozsudek ESD, Defrenne v. Sabena, ve věci č. 149/77, SbSD, 1978, s. 1365.

Jiným často zmiňovaným případem tentokrát nepřímé diskriminace na základě pohlaví je kauza Hill¹²⁹, kde paní Hill a Stapleton upozorňovaly na implicitní nerovnost, vyvolávající zvláštní systém „sdílené práce“ zavedený britskou vládou v oblasti veřejných funkcí. V rámci tohoto systému bylo umožněno spolupracovníkům rozdělit si jeden pracovní post v poměru 50% na 50%. Každý takový pracovník měl nárok na polovinu platu za předpokladu, že odpracoval polovinu pracovní doby. Zvláštní podmínky se týkaly též postupů do vyšších platových tříd v závislosti na délce působení v dané funkci. Pro zaměstnance s běžným úvazkem znamenal každý rok postup o jeden stupeň v žebříčku finančního ohodnocení, kdežto zaměstnanec s úvazkem „polovičním“ mohl téhož postupu dosáhnout až po dvou letech. Přejít na úvazek plný umožněn zaměstnancům sice byl, ale pouze v případě uvolnění takového postu. Setkáváme se zde s jedním z klasických problémů v oblasti politiky zaměstnanosti, kdy valnou většinu zaměstnanců pracujících na méně výhodný úvazek jsou ženy. Ty jsou velice často pod vlivem různých okolností nuceny volit právě tento způsob úvazku. ESD konstatoval, jak již bylo řečeno, nepřímou diskriminaci a zároveň odmítl argumentaci britské vlády, spočívající ve snaze legitimně odůvodnit fungování systému, kde rozhodujícím kritériem měla být doba efektivní služby. Předložený ospravedlňující argument měl podle soudu povahu pouhého obecného tvrzení, které nebylo objektivně prokázáno, např. výkazem počtu reálně odpracovaných hodin obou skupin zaměstnanců. Z tohoto judikátu plyne mimo jiné i jaký je častý postoj soudu ke snahám zaměstnavatele o objektivní ospravedlnění některých diskriminačních opatření, např. aktuální ekonomickou situací atd.¹³⁰

Jako další příklady s podobnou problematikou, totiž nepřímou diskriminací žen související se zaměstnáváním na částečný úvazek a z tohoto plynoucí pozdější nerovnost ve vyplácení důchodů, lze uvést jak judikáty velmi starého data, jakým je rozhodnutí Bilka -Kaufhaus GmbH proti Karin Weber von Hartz¹³¹ (zde se zaměstnavatel rozhodl vyloučit zaměstnance pracující na částečný úvazek ze systému sociálních příspěvků vyplácených zaměstnavatelem s tím, že se snaží o podporu práce na plný úvazek ve své společnosti, čím si

---

¹²⁹ Rozsudek ESD, Hill a Stapleton v. The Revenue Commissioners a Department of Finance, věc C-243/95 [1998] Sb. rozh. I-3739, 17. června 1998.

¹³⁰ Agence des droits fondamentaux de l'Union européenne, Conseil de l'Europe. Manuel de droit européen en matière de non-discrimination. 1. vyd. Luxembourg: Office des publications de l'Union européenne, 2011., s. 91.

¹³¹ Rozsudek ESD, Bilka - Kaufhaus GmbH v. Karin Weber von Hartz, věc 170/84 [1986] Sb. rozh. 1607, 13. května. 1986.

chce zajistit dostatečný počet stálých zaměstnanců), ale také judikáty novější, např. Hilde Schonheit proti Stadt Frankfurt am Main.¹³²

Velice zajímavých rozměrů nabývá problematika diskriminace na základě sexuální orientace ve světle otázky transsexuality. Prvním případem poněkud staršího data, o kterém bych se ráda zmínila je věc P. proti S. a Cornwall County Council.¹³³ Představuje vůbec první známku záměru soudu vykládat pojem sexuální diskriminace z širšího hlediska, na což navázala i celá řada dalších případů. Paní P. (dříve osoba mužského pohlaví) pracovala jako řídící pracovnice ve vzdělávacím zařízení, které v rozhodné době spravoval cornwallský krajský úřad. Půl roku před zákrokem sdělila svůj úmysl podstoupit operativní zákrok, při němž jí mělo být změněno pohlaví na ženské, několika svým nadřízeným (mezi nimi i panu S.). Samotnému zákroku předcházelo jakési „zkušební období“, během kterého se dotyčná měla oblékat a chovat jako žena, na což mělo navazovat několik menších operací a dále pak operace finální. Krátce poté, co dotyčná podstoupila pár menších zákroků, jí byla doručena výpověď pro nadbytečnost s tříměsíční výpovědní lhůtou, která sice měla vypršet až po datu posledního operativního zákroku, nicméně ne dlouhou dobu poté. Paní P. podala z tohoto důvodu žalobu k britskému pracovněprávnímu soudu (Industrial Tribunal), ve které namítala, že ačkoliv v danou dobu stav nadbytečnosti některých pracovníků v zařízení skutečně existoval, pravým důvodem její výpovědi byl fakt, že podstoupila výše zmíněnou operaci, čímž se stala obětí sexuální diskriminace (zde se jednalo o otázce rovného zacházení s oběma pohlavími, tedy výklad směrnice č. 76/207 EHS). Britský soud však namítal, že pojem sexuální diskriminace spočívá v neodůvodněném rozdílném zacházení s druhým pohlavím, což není případ žalobkyně, protože tato neprokázala, že reakce vedení by byla odlišná v situaci, kdyby byla na počátku ženou a mínila podstoupit změnu pohlaví na mužské. Zároveň však britský pracovněprávní soud vyjádřil jisté pochybnosti o aplikaci výše zmiňované směrnice, a proto vznesl předběžnou otázku k ESD. Ten ve svém vyjádření odkázal na judikaturu ESLP (i zde lze spatřovat úzké propojení obou soudů) konkrétně na kauzu Rees v. UK ze 17. Října 1986, z níž použil v bodu 16 svého rozhodnutí definici transsexuality a dále pak v bodech 20-22 vyjádřil své přesvědčení o nutnosti výkladu směrnice restriktivním způsobem, tedy ne pouze v případě diskriminace na základě faktu, že je osoba jednoho či druhého pohlaví, ale též pro osoby podstupující přechod mezi nimi.

---

¹³² Rozsudek ESD, Hilde Schonheit proti Stadt Frankfurt am Main, věc C-4/02 [2003] Sb. rozh. I-12575, 23. října 2003.

¹³³ Rozsudek ESD, P. proti S. a Cornwall County Council, věc C-13/94 [1996] Sb. rozh. I-02143, 30. dubna 1999.

V dané kauze je takové nerovné zacházení postavené již svým základem, ne-li přímo výlučně, na otázce sexuální diskriminace, mající základ v méně příznivém zacházení v porovnání s osobami téhož pohlaví, jakého touží dosáhnout diskriminovaná osoba. Bod 22 navíc zdůrazňuje, že tolerance podobné praxe by znamenala zbavení dotyčné osoby její svobody a důstojnosti, které je soud povinován chránit.

Dalším neméně zajímavým případem, který je již aktuálnějšího data je kauza z roku 2004 s názvem K. B. proti National Health Service Pensions Agency a Secretary of State for Health.¹³⁴ Podstatou sporu bylo nepřiznání práva na vdovský důchod jednomu z manželů, který byl transsexuálem, jenž před tím podstoupil operativně změnu pohlaví z ženského na mužské. Konkrétní okolnosti případu jsou následující. Paní K. B. pracovala dvacet let jako zdravotní sestra pro výše zmíněnou společnost, přičemž se podílela na systému sociálního zabezpečení. Žila ve společné domácnosti s partnerem R. (rozeným jako žena avšak nyní mužského pohlaví) s nímž nemohla být řádně oddána, jelikož britská právní úprava nepovoluje manželství mezi osobami stejného pohlaví a stejně tak neumožňuje změnu údaje o pohlaví v rodném listu v případě transsexuálních operací. Pár sice absolvoval obřad v kostele obdobný svatebnímu, při kterém složili stejný slib jako budoucí novomanželé před členem biskupského kolegia anglikánské církve, ovšem to vše bez patřičné právní závaznosti aktu. Poté, co bylo paní K. B. oznámeno, že pro případ její smrti nelze přiznat jejímu druhovi vdovský důchod, jelikož nesplňuje potřebnou podmínku uzavření manželství, se tato obrátila na britský soud (Employment Tribunal) se žalobou proti diskriminaci na základě pohlaví, jelikož její partner je znevýhodněn oproti jiným mužům, jejichž pohlavní příslušnost není výsledkem chirurgického zákroku, přičemž se odvolávala na článek 141 ES a směrnici č. 75/117. Zmíněný soud neshledal důchodový systém diskriminujícím, a tak se žalobkyně odvolala Court of Appeal, který vznesl předběžnou otázku, týkající se aplikace práva Společenství. Následný výklad ESD bychom mohli rozdělit na dvě části. V té první se vypořádává s argumentací stran, kdy žalobkyně zmiňovala možné použití předcházejícího případu (P. proti S.) a společnost NHS opírala svá tvrzení o příklad rozhodnutí ze dne 17. února 1998, Grant¹³⁵, kterým byla úprava definice manželství ponechána v kompetenci členských států. Soud vyjádřil svůj skeptický postoj k možnému použití závěrů případu P. proti S., jelikož se domníval, že v této věci byla výpověď ze zaměstnání přímým důsledkem

---

¹³⁴ Rozsudek ESD, K. B. v. National Health Service Pensions Agency a Secretary of State for Health, věc C- 117/01 [2004] Sb. rozh. I-541, 7. ledna 2004.

¹³⁵ Rozsudek ESD, Grant, věc C- 249/96 [1998] Sb. rozh. I-6621, 17. února 1998.

změny pohlaví dotyčného, kdežto ve věci projednávané je znemožnění obdržení vdovského důchodu sekundárním důsledkem změny pohlaví, přičemž by se za přímý důsledek dalo považovat spíše nezpůsobilost uzavření manželství. Též zdůraznil, že požadavek britské právní úpravy, která je samozřejmě kompetentní k rozhodnutí o zavedení výhod pro manželské páry oproti ostatním, nemá samo o sobě diskriminační povahu. Jinak řečeno druh žalobkyně by tuto podmínku nespĺňoval ani jako žena ani jako muž. V části druhé však ESD přezkoumává věc z hlediska možnosti stěžovatelů uzavřít manželství, v čemž nakonec spatřuje diskriminační element, jelikož páry jako K. a R. nemohou dle britského práva nikdy za žádných okolností naplnit podmínku pro čerpání důchodové dávky, a proto jsou znevýhodněni oproti ostatním párům heterosexuálním, což odporuje principu rovného zacházení. Soud navíc opět zmiňuje judikaturu ESLP tentokrát rozsudek z 11. Července 2002 ve věci Christine Goodwin.¹³⁶

Poslední případ v této podkapitole řeší problematiku transsexuality tentokrát z pohledu věku stanoveného pro odchod do starobního důchodu. Ve věci Richards¹³⁷ se paní Sarah Hargaret Richards (rozená jako muž, avšak postoupivší operativní zákrok změny pohlaví) podala žalobu na základě tvrzeného porušení čl. 4 směrnice 79/7, a také čl. 8 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod poté, co neúspěšně zažádala příslušné státní orgány o starobní důchod. Žádost byla úřadem zamítnuta s odůvodněním, že dotyčná, která v té době dosáhla věku 61 let, podala žádost se čtyřročním předstihem. Britská právní úprava totiž stanovuje důchodový věk u žen na 60, kdežto u mužů až na 65 let. Orgán sociálního zabezpečení na svoji obranu uváděl, že dotyčná nebyla vystavena diskriminačním podmínkám ve vztahu k ostatním příslušníkům mužského pohlaví, pro něž je stejně tak stanoven důchodový věk na 65 let. Soud projednávající případ se obrátil na ESD s předběžnou otázkou, zda-li citovaná směrnice skutečně zakazuje nepřiznání starobního důchodu transsexuálce, která má ovšem v rodném listě uvedeno stále pohlaví mužské. Evropský soud podobně jako v předchozím případě dal za pravdu vládě Spojeného království, pokud jde o fakt, že úprava důchodového systému je ponechána v rukou členských států, navíc s výslovnou výjimkou (čl. 7 odst. 1 písm. a) směrnice 79/7), ospravedlňující možnost stanovení odlišného důchodového věku pro muže a ženy. Zbylé tvrzení vlády o bezvýznamnosti faktu, že osoba, na niž taková legislativní úprava dopadá, je

---

¹³⁶ Rozsudek ESLP, Christine Goodwin v. UK [velký senát] (č. 28957/95), 11. června 2002.

¹³⁷ Rozsudek ESD, Richards v. Secretary of State for Work and Pensions, věc C-423/04 [2006] Sb. rozh. I-3585, 27. dubna 2006.

transsexuál však soud výslovně odmítl. Dále také konstatoval, že vzhledem k neumožnění žalobkyni změnit pohlaví uvedené v rodném listě vinou britských zákonů byla paní Richards vystavena nerovnému zacházení oproti ostatním ženám, jejichž pohlaví nebylo výsledkem lékařského zákroku, a že toto zacházení mělo kořeny ve změně pohlaví, které podstoupila a je nutné jej považovat za porušení výše citované směrnice.

Na základě výše zmíněných příkladů rozhodnutí si můžeme udělat letmý přehled o způsobu argumentace a následném rozhodování před Soudním dvorem Evropské unie co se týče otázky diskriminace na základě pohlaví. Tu je třeba rozlišit od oblasti, v níž hraje hlavní roli sexuální orientace žalobců (zejména otázky spojené s homosexualitou, ale také bisexualitou či diskriminace heterosexuálů). Tato problematika je též již několik let předmětem vývoje judikatury ESLP, přičemž lze s napětím očekávat další posuny v rozhodování obou soudů (např. reakce na budoucí legislativní úpravy členských států ve vztahu k uzavření manželství, osvojování dětí či dalších institutů rodinného práva případně sociálního zabezpečení).

První detailněji přiblížený případ - Maruko z 1. dubna 2008¹³⁸, představuje poměrně méně časté přímé porušení zákazu diskriminace v této oblasti. Pan T. Maruko uzavřel dne 8. 1. 2001 na základě německé právní úpravy registrované partnerství se svým druhem, který se pracujíc jako kostýmový designer celkem 32 let podílel na sociálním pojištění u Vddb (Zaopatřovací ústav německých divadelních scén), z čehož posledních 16 let dokonce přispíval na toto pojištění dobrovolně i poté, co již nebylo povinné. Německý zákon o registrovaném partnerství (Lebenspartnerschaftsgesetz z 16. února 2001) stanoví pro tento institut blízký manželství podobné podmínky a výhody jako pro klasický sňatek ať již jde o podmínky jeho uzavření, složení slibu či vzájemnou vyživovací povinnost, skutečnost, že jsou partneři považováni vzájemně za členy rodiny toho druhého, některé ekonomické aspekty např. hospodaření se společnými prostředky, ale také co se týče nároku na důchod (§20 zákona a § 46 odst. 4 šesté knihy zákoníku sociálního zabezpečení, které považuje pro účely důchodů oba instituty za rovné). Přesto se však žalující po partnerově smrti setkal s odmítnutím svého nároku na vdovecký důchod ze strany Vddb, jelikož její stanovy toto neumožňují. Pan Maruko se tedy obrátil na německý soud, který se domníval, že úzký výklad pojmů „vdovec“, „vdova“ uplatněný stanovami Vddb je v souladu s normami ústavní

---

¹³⁸ Rozsudek ESD, Tadao Maruko v. Versorgungsanstalt der deutschen Bühnen, věc C-267/06 [2008] Sb. rozh. I-01757, 1. dubna 2008.

úrovně, avšak vznesl předběžnou otázku souladu s legislativou evropskou (konkrétně je-li možno považovat vdovský důchod za "odměňování" ve smyslu čl. 3 odst. 1 písm. c) směrnice 2000/78 a pokud ano, jsou-li tak naplněny znaky diskriminačního jednání na základě sexuální orientace, přestože čl. 22 odůvodnění směrnice vylučuje její aplikaci na vnitrostátní předpisy týkající se rodinného stavu a na dávky z nich vycházející.) Před SDEU byly uplatňovány různé argumenty: ze strany pana Maruka a Komise zejména poukázání na skutečnost, že na rozdíl od párů heterosexuálních on a jeho partner nemohou nikdy za žádných okolností splnit podmínku kladenou VddB (přestože jinak se jim dostává díky zákonu o registrovaném partnerství právně srovnatelného postavení), čímž jsou stavěni do méně výhodné pozice pouze z titulu své sexuální orientace. Dle jejich názoru tedy jde o nepřímou diskriminační jednání. VddB se proti tomuto odvolává na německou legislativu, z níž podle něj nikde jasně neplyne povinnost vykládat institut registrovaného partnerství jako totožný s manželstvím. Fakt, že zákonodárce vytvořil novou kategorii osobních stavů *sui generis* dle VddB ani nenasvědčuje takovému úmyslu, ba spíše naopak. Závěry Soudního dvora se tedy nutně musely zakládat i na prostudování německé právní úpravy, přičemž je jejich přibližné znění následující. Účinností nového zákona o registrovaném partnerství nastává v německém právním prostředí počátek postupného přibližování podmínek obou institutů. Jak již bylo výše žalobcem zmíněno, legislativa reaguje odpovídajícími úpravami v souvisejících předpisech – zákonná opora pro takový výklad tedy je. Nezakládá sice přímo jejich totožnost, avšak je z ní patrná myšlenka zavedení jejich rovného postavení. Jelikož je partnerům odepřena dávka sociálního zabezpečení, poskytovaná bez problémů pozůstalým manželům, přestože v jiných ohledech zákon staví partnery a manžele do srovnatelné pozice, jedná se dle vyjádření Soudního dvora o rozpor s citovanou směrnicí ve smyslu jejího čl. 1 a čl. 2 odst. 2 písm. a) směrnice 2000/78. Jinak řečeno konstatuje přímou diskriminaci.

Judikatura týkající se výplaty nejrůznějších sociálních dávek a příspěvků ve vztahu k homosexuálním párům je relativně početná. Z případů staršího data s obdobným problémem můžeme zmínit např. Rozhodnutí ESD ze 17. února 1998 Grant,¹³⁹ v němž Lisa Jacqueline Grant, zaměstnankyně drah, marně bojovala o přiznání slevy z jízdného pro svoji přítelkyni, s níž několik let žila v trvalém partnerském vztahu. Vnitřní předpisy společnosti, ve které byla zaměstnána, upravovaly totiž zaměstnanecké výhody pro manžele zaměstnanců nebo osoby, o něž zaměstnanci pečují. Zde se ještě setkáváme s neochotou

---

¹³⁹ Rozsudek ESD, Grant, věc C- 249/96 [1998] Sb. rozh. I-6621, 17. února 1998.

soudu vykládat tehdejší ustanovení směrnice Rady č. 75/117 a článku 119 smlouvy o ES rozšířeně ve prospěch homosexuálních párů za použití tradičního odůvodnění, že se nejedná o diskriminaci na základě pohlaví, jelikož stejného zamítnutí žádosti by se dostalo i muži žijícímu s jiným mužem. Dále soud konstatoval, že vztahy mezi osobami stejného pohlaví, byť stabilní, nejsou prozatím legislativou Společenství postaveny naroveň vztahům heterosexuálním ať již v rámci manželského svazku, či mimo něj a že základní lidská práva, jakkoliv tvoří součást obecných právních zásad společenství, nemohou sami o sobě rozšiřovat dispozice dané zakládacími smlouvami, což zase odpovídá zásadě legality, která je též řazena mezi tyto obecné principy.

Porovnáním obou předcházejících případů se můžeme přesvědčit o tom, k jak významném pokroku na poli tehdejšího Evropského společenství i judikatury došlo. Fakt, že pouhé tři roky poté byla soudní cestou upevněna myšlenka plurality svazků mimo manželství v judikátu ze 31. května 2001 D a Švédsko proti Komisi, je toho důkazem. Jednalo se o přiznání rodinného příplatku pro úředníka ES, který jej nárokoval na základě svého svazku s jiným mužem, který, ač řádně zanesen v oficiálním švédském registru svazků, nebyl v daném kontextu postaven na roveň svazku manželskému.

Z neaktuálnějších rozhodnutí SDEU by se dal uvést příklad rozhodnutí velkého senátu z 10. května 2011 Jürgen Römer proti und Hansestadt Hamburg¹⁴⁰ s výsledným konstatováním porušení směrnice č. 2000/78, nebo rozhodnutí Soudu pro veřejnou službu ze 14. října 2010 W. proti Evropské komisi.¹⁴¹ V řízení prvním zaměstnavatel odmítl použít při výpočtu důchodu pana R., žijícího již několik let v uzavřeném partnerství, mírnější srážku daně s tím, že je určena pouze pro osoby, které uzavřely manželství a nežijí odloučeně, nebo pro osoby s nárokem na rodinné přídatky, či jiné odpovídající dávky. Takové chování bylo soudem podobně jako v případech výše uvedených posouzeno jako přímá diskriminace.

Také ve věci W. proti Evropské komisi bylo základem sporu nepřiznání sociálního příspěvku tentokrát na domácnost. Případ byl o to komplikovanější, že jeden z partnerů měl dvojí státní příslušnost – belgickou a marockou. První mu manželství s osobou stejného pohlaví uzavřít dovolovala, druhá však nikoliv. Partneři tedy společně uzavřeli před belgickými úřady prohlášení o zákonném soužití mimo manželství. Když ovšem W. požádal

---

¹⁴⁰ Rozsudek SDEU, Jürgen Römer v. Freie und Hansestadt Hamburg, věc C- 147/08 [2011] dosud nezveřejněno, 11. května 2011.

¹⁴¹ Rozsudek SDEU, W v. Evropská komise, věc F-86/09 [2010] dosud nepublikováno, 14. října 2010.

u Úřadu pro správu a vyplácení individuálních nároků o zmíněný příspěvek, nebylo jeho žádosti vyhověno s odůvodněním, že je třeba s danou osobou uzavřít manželství, čemuž ostatně belgická právní úprava nezamezuje ani homosexuálům. Žalobce namítal skutečnost, že takový akt by z hlediska jeho partnera s marockou státní příslušností mohl vést až k trestnímu stíhání, jelikož v Marockém království jsou homosexuálové pronásledováni. Pro Úřad pro správu a vyplácení individuálních nároků však tento fakt nehrál příliš významnou roli a na svém zamítavém postoji trval. Spor se tedy přenesl před Soud pro veřejnou službu, kde strany podaly svá prohlášení. Žalobce se stále odvolával na možné nebezpečí trestního stíhání marockými úřady, jelikož uzavření manželství by pro něj znamenalo změnu osobního stavu, která je patrná na první pohled z identifikačních dokladů. Pro představu uvedl i příklady některých běžných právních aktů, při kterých je nutné úřadům deklarovat svůj osobní stav (prodloužení platnosti cestovního pasu, koupě či prodej nemovitosti, při dědickém řízení atd.). Zároveň doložil za pomoci rozsáhlé dokumentace odůvodněnost svých obav z možného trestního stíhání, reálnost a závažnost problému, který Úřad v původním řízení označil za hypotetický. Komise pak na stranu druhou uváděla, že zmíněnému nebezpečí dotyčný nemusí být vůbec vystaven, pokud před marockými úřady neprohlásí uzavření manželství dle belgické úpravy, k čemuž ho nic nenutí, jelikož zmíněný akt nemá v Marockém království žádné účinky. Krom toho žalobce již stejně uzavřel oficiálně v Belgii prohlášení o zákonném soužití, z čehož může být marockým úřadům stejně tak patrné, že žije v intimním vztahu s jiným mužem. Soud reagoval ve svém rozhodnutí ve zkratce řečeno následovně. Na úvod konstatoval, že restriktivní výklad při postupu přiznávání příspěvku na domácnost odpovídá záměru uplatnění zákazu diskriminace v souladu s cíli čl. 13 odst. 1 ES (nyní čl. 19 odst. 1 SFEU), jakož i s čl. 8 EÚLP nebo čl. 7 Listiny základních práv a je v souladu s cílem Společenství

„dále rozvíjet personální politiku zaručující rovnost příležitostí pro všechny, a to bez ohledu na sexuální orientaci nebo rodinný stav dotyčného, což odpovídá také zákazu veškeré diskriminace založené na sexuální orientaci stanovenému v čl. 21 odst. 1 Listiny základních práv“ (bod 42 rozsudku).

Dále se vyjádřil mimo jiné k předloženým argumentům Komise s tím, že Úřad nemůže v dané situaci ignorovat skutečnost hrozícího trestního stíhání pramenícího z příslušnosti k právnímu režimu jiného státu, které je navíc, jak potvrzuje předložený důkazní materiál, naprosto reálné. Krom toho existuje dle marocké právní úpravy (čl. 15 Rodinného kodexu)

povinnost oznámit jakoukoli změnu osobního stavu (tedy i manželství) do tří měsíců u konzulárního orgánu, který má za úkol předat informaci dále marockému matričnímu úřadu, což rozhodně nenastává v případě prohlášení o zákonném soužití, kde se osobní stav nemění. Po posouzení těchto i dalších skutečností soud nakonec konstatoval nutnost zrušení napadeného rozhodnutí Úřadu.

Diskriminace na základě zdravotního postižení

Lidé se zdravotním postižením představují další rizikovou skupinu náchylnou k diskriminačnímu jednání, již zmiňuje a chrání směrnice 2000/78 ES. Bohužel judikatura SDEU je v tomto ohledu zatím jen málo početná a svůj prim zde hraje především rozhodovací činnost ESLP. I přes tuto obtíž bych ráda přiblížila alespoň dva případy, mající dle mého názoru vztah k této neméně důležité oblasti působení směrnice.

Sonia Chacón Navas proti Eurest Colectividades SA¹⁴²

Pokud se jedná o přesné vymezení pojmu „zdravotní postižení“ nelze se spolehnout na texty směrnic Evropského společenství a stejně neúspěšní bychom byli při zkoumání Evropské úmluvy o ochraně základních práv a svobod. Tento pojem běžně řeší spíše soudy na národní úrovni, přičemž zmíněná soudní tělesa pouze korigují jejich předkládané interpretace ve spojení s konkrétními kauzami.¹⁴³ V následujícím případě Chacón Navas měl Soudní dvůr příležitost stanovit určité limity výkladu pojmu „zdravotního postižení“ v kontextu směrnice 2000/78 ES, čímž přispěl k budoucímu jednotné interpretaci v rámci Evropské unie.

Španělská občanka paní Navas pracovala v síti služeb hromadného stravování Eurest. Během října 2003 byla svým ošetřujícím lékařem uznána krátkodobé pracovní neschopnosti a nedocházela tak do zaměstnání. Onemocnění se však později ukázalo jako dlouhodobé a žalobkyně pak po osmi měsících své absence na pracovišti obdržela výpověď, kterou považovala za projev diskriminace vůči své osobě, jelikož se tak dle jejího názoru stalo z důvodu její nemoci. Namítala proto neplatnost takového aktu od samého počátku a požadovala znovuzачlenění na původní pracovní pozici. Španělský soud vyjádřil svůj

---

¹⁴² Rozsudek ESD, Sonia Chacón Navas v. Eurest Colectividades SA, věc C-13/05 [2006] Sb. rozh. I-6467, 11. července 2006.

¹⁴³ Agence des droits fondamentaux de l'Union européenne, Conseil de l'Europe. Manuel de droit européen en matière de non-discrimination. 1. vyd. Luxembourg: Office des publications de l'Union européenne, 2011., s. 116.

nesouhlas s tím, že by výpověď měla být považována za neplatnou od počátku, jelikož národní úprava nezmiňuje explicitně nemoc mezi důvody zakázané diskriminace, ale připustil existenci dostatečného množství precedentů k tomu, aby na výpověď mohlo být pohlíženo jako na protiprávní. Zároveň se však zamýšlí nad otázkou souvislosti nemoci a zdravotního postižení, které sice nehodlá směřovat či stavět naroveň (při výkladu pojmu „zdravotní postižení“ se odvolává na definici vypracovanou Světovou zdravotnickou organizací, obsaženou v Mezinárodní klasifikaci zdravotního poškození, postižení a zdraví), avšak domnívá se, že spolu velmi úzce souvisejí. Jak vyjadřuje v bodě 23 rozsudku:

„Jelikož nemoc může často vést k trvalému zdravotnímu postižení, předkládající soud má za to, že pracovníci musí být chráněni včas na základě zákazu diskriminace na základě zdravotního postižení. Opačné řešení by ochranu zamýšlenou zákonodárcem zbavilo její podstaty, protože by tak bylo možné uplatňovat nekontrolované diskriminační praktiky.“

Dotazuje se tedy v rámci vznesené předběžné otázky SDEU, je-li možné vykládat ustanovení směrnice 2000/78 ES v tomto rozšířeném smyslu. Soudní dvůr se k otázce vyjádřil poměrně stručně. Hned po počátečním zdůvodnění přípustnosti vznesení předběžné otázky (protistrana totiž mimo jiné namítala, že předmětná otázka již byla několikrát v judikatuře španělských soudů objasněna) konstatoval, že směrnice 2000/78 se bezesporu vztahuje na případy propouštění zaměstnanců, ale zároveň žádná její část nezmiňuje přímo nemoc jako diskriminační důvod. Je tedy nutné odlišovat pojem „nemoc“, který zatím není směrnicí upraven od pojmu „zdravotní postižení“, jehož definici ve zmíněné směrnici sice nenajdeme, o to více je ale třeba dbát na jeho jednotný výklad v rámci Společenství. Proto přichází s vlastní interpretací v bodě 43 rozsudku:

„V tomto kontextu musí být pojem "zdravotní postižení" chápán jako znamenající omezení vyplývající z fyzických, duševních nebo psychických postižení, bránící účasti dotčené osoby na profesním životě.“

V bodě 45 rozsudku pak ještě k definici připojuje nutnost dlouhodobého charakteru omezení. Závěr soudu je tedy jasný. Nemoc sama o sobě nemůže být diskriminačním důvodem ve smyslu směrnice 2000/78 ES.

S. Coleman proti Attridge Law a Steve Law¹⁴⁴

Následující kauza S. Coleman proti Attridge Law a Steve Law se zabývá řešením problému diskriminace na základě zdravotního postižení, kdy není nepříznivě zacházeno přímo se samotnou handicapovanou osobou, ale s osobou jí blízkou.

Paní Coleman pracovala pro londýnskou advokátní kancelář Attridge Law jako právní asistentka. Zhruba po roce jejího působení ve společnosti se jí narodil syn, který vyžaduje zvláštní péči, jelikož trpí zdravotním postižením. Paní Coleman u něj v rozhodnou dobu působila jako hlavní ošetřovatelka. Po návratu z mateřské dovolené dobrovolně souhlasila se svým propuštěním pro nadbytečnost, avšak několik měsíců poté podala proti Attridge Law žalobu pro vynucení odchodu ze zaměstnání, mající navíc motiv v diskriminačním chování zaměstnavatele vůči ní, jako matce zdravotně postiženého dítěte. Uváděla, že po opětovném nástupu do práce jí např. nebylo umožněno zastávat původní post s odůvodněním, že je „líná“, zaměstnavatel záměrně vytvářel nepřátelské prostředí vzhledem k její osobě, byla vystavena méně příznivému zacházení ve srovnání s kolegy, kteří mají též děti ovšem zdravé. Toto se projevovalo zejména pokud jde o čerpání dovolené za účelem péče o syna, kdy zatímco kolegům s dětmi byla umožněna určitá flexibilita pracovní doby, jí zaměstnavatel obvinil, že zneužívá svého „fucking child“ pro změnu svých pracovních povinností. Též co se týče občasných pozdních příchodů do zaměstnání, spojených s náhlými komplikacemi zdravotního stavu jejího dítěte, byla paní Coleman vystavena nemístným poznámkám, či dokonce výhrůžkám, že ji zaměstnavatel propustí, bude-li se situace opakovat. Nutno dodat, že vůči jejím kolegům, pečujícím o děti zdravé a též docházejícím do kanceláře čas od času se zpožděním, nebyly nikdy podobné výtky učiněny. Zároveň byla žalobkyni ukládána četná kázeňská opatření, zatímco několikrát podávané formální stížnosti proti nevhodnému chování jejích nadřízených zůstávaly neřešeny. Výše zmiňovaná se před britským soudem (Employment Tribunal) odvolávala na vnitrostátní Disability Discrimination Act 1995, který upravuje zákaz diskriminace handicapovaných osob, jakož i na směrnici 2000/78 ES. Dle jejího názoru je nutné vykládat vnitrostátní právní normu ve světle této směrnice, přičemž jejím cílem je efektivně bojovat proti diskriminaci mimo jiné na poli pracovněprávním. Lpěním na příliš úzkém výkladu směrnice, tedy že se ochrany může dovolávat jen a pouze osoba handicapovaná, by představovalo dle jejího názoru značné omezení účinného boje

---

¹⁴⁴ Rozsudek ESD, S. Coleman v. Attridge Law a Steve Law, věc C-303/06 [2006] Sb. rozh. I-05603, 17. července 2006.

proti diskriminačnímu chování. Soud byl na pochybách ohledně takové interpretace směrnice, proto řízení přerušil a položil SDEU předběžnou otázku. Ohledně zdůvodnění jejího zodpovězení se mi jeví přínosným citovat body 12 a 13 stanoviska generálního advokáta Poiarese Madura, přednesené dne 31. ledna 2008, které velice přílehlavě komentuje daný problém.

„Přímé zaměření se na osobu se zvláštní charakteristikou však není jediným možným způsobem její diskriminace; existují i jiné, subtilnější a méně zjevné způsoby. Jednou z možností narušení důstojnosti a autonomie osob, které náleží k určité skupině, je zaměřit se nikoli na ně, nýbrž na třetí osoby, které s nimi mají blízký vztah a které samy do uvedené skupiny nepatří. Z širokého dosahu pojmu "rovnost" vyplývá, že i na tyto subtilnější formy diskriminace by se měly vztahovat předpisy o zákazu diskriminace, neboť i takové formy diskriminace se dotýkají osob náležících do problematických kategorií. [...] Důstojnost osoby se zvláštní charakteristikou je totiž dotčena stejně tak její přímou diskriminací jako tím, že vnímá, že jiný je diskriminován pouze z důvodu svého vztahu k takové osobě. Tímto způsobem osoba, která je bezprostřední obětí diskriminace, nejen trpí sama křivdou, ale stává se rovněž prostředkem narušení důstojnosti osoby náležející do problematické kategorie.“

V následujících bodech rozboru se pak dodává, že autonomie jednání a rozhodování se o vlastním životě o jeho směřování a naplňování je u osob zdravotně postižených často propojena právě s blízkými osobami, prostřednictvím nichž se snáze realizuje. Zásahem do práv blízkých osob dochází také k omezení škály možností uplatňování této autonomie, která by jinak byla více otevřena. Soudní dvůr ve svém rozhodnutí dal za pravdu argumentaci žalobkyně s tím, že ze žádných předpisů práva Společenství nevyplývá fakt, že by před nerovným zacházením měla být chráněna pouze osoba zdravotně postižená a také konstatoval, že rozšířený výklad směrnice má svůj právní základ i v čl. 13 ES. V dané situaci je třeba mít na paměti cíl a úmysl zákonodárce, kterým je boj proti všem formám diskriminace. Soud taktéž připomněl obsah čl. 5 směrnice, jenž sice zmiňuje pouze osoby postižené, když stanoví, že:

„Pokud to konkrétní případ vyžaduje, musí zaměstnavatel přijmout vhodná opatření, která dané zdravotně postižené osobě umožní přístup k zaměstnání, jeho výkon nebo postup

v zaměstnání nebo absolvování odborného vzdělávání, pokud tato opatření pro zaměstnavatele neznamenaají neúměrné břemeno.“

Ovšem toto konkrétní ustanovení směrnice, stejně jako několik dalších soudem zmíněných příkladů, slouží svým laděním spíše jako „pojistka“ proti formám nepřiměřené pozitivní diskriminace. Mají ve své podstatě podpořit a usnadnit bezproblémové začlenění handicapovaného do pracovního prostředí, tudíž se vztahují z logiky věci pouze na tyto osoby. V závěru rozhodnutí soud také dodal, že pokud oběť diskriminace na základě zdravotního postižení sama zdravotně postižená není, nic to nemění na faktu, že přímým důvodem její výpovědi ze zaměstnání byl handicap. Nakonec tedy soud s ohledem na předešlou argumentaci rozhodl o nutnosti výkladu směrnice 2000/78 ES (zejména jejího čl. 1 a čl. 2 odst. 1 a 3) i ve prospěch jiných osob, které ač samy zdravé, trpí v zaměstnání obtěžováním motivovaným jejich vztahem ke zdravotně postižené osobě.

Rasa, barva pleti, etnický původ a příslušnost k národnostní menšině

Jedná se o jednu z nejproblematictějších kategorií ochrany „antidiskriminačních směrnic“. Už jen proto, že směrnice 2000/43 samotná neobsahuje žádnou legální definici pojmů „rasa a etnický původ“. Dále pak tato směrnice výslovně vylučuje pojem „státní příslušnost“ jako důvod možné diskriminace (oproti tomu EÚLP rozlišuje hned důvody dva, jsou jimi „státní příslušnost“ a „národnostní původ“), což pramení z odlišného vývoje evropských norem a ideou volného pohybu osob, v jejímž rámci je diskriminace na základě státní příslušnosti upravena. Směrnice rovněž nezmiňuje pojmy „barva pleti“, „jazyk“ či „příslušnost k národnostní menšině“, které je ovšem možno považovat za velmi úzce propojené s rasou a etnickým původem. Při výkladu pojmů „rasa“ a „etnický původ“ v kontextu EU se můžeme obrátit např. na Rámcové rozhodnutí Rady EU o boji proti některým formám a projevům rasismu a xenofobie prostřednictvím trestního práva, jež definuje rasismus a xenofobii, také lze vycházet z rozšířené interpretace Komise Rady Evropy proti rasismu a nesnášenlivosti (ECRI) – na základě „rasy, barvy pleti, jazyka, náboženského vyznání, státní příslušnost, národnost, nebo etnický původ“¹⁴⁵), rovněž čl. 1 Úmluvy OSN o odstranění všech forem rasové diskriminace (1966 – smluvními stranami jsou všechny státy

---

¹⁴⁵ Agence des droits fondamentaux de l'Union européenne, Conseil de l'Europe. Manuel de droit européen en matière de non-discrimination. 1. vyd. Luxembourg: Office des publications de l'Union européenne, 2011., s. 104

EU i RE), či z aktivit Výboru pro odstranění rasové diskriminace dohlížejícího na aplikaci Úmluvy a jeho prohlášení, přiznávající rozhodující váhu „vlastnímu ztotožnění dotčeného jedince“¹⁴⁶ pokud jde o spor o příslušnost k určité menšině či etniku. Toto zejména zabraňuje vzniku situace, kdy by státem neuznaná menšina zůstala bez ochrany garantované Úmluvou. K vzájemné propojenosti výše uvedených pojmů dospěl také ESLP, který v rozhodnutí Timichev proti Rusku (bod 55) uvedl:

„Etnický původ a rasa jsou vzájemně spojené a překrývající se pojmy. Zatímco pojem rasy má své kořeny v myšlence biologické klasifikace lidských bytostí do poddruhů podle morfologických znaků, jako je barva pleti nebo obličejové znaky, etnický původ je odvozen od myšlenky společenských skupin vyznačujících se společnou národností, kmenovou příslušností, náboženskou vírou, společným jazykem či kulturními a tradičními kořeny a prostředím.“¹⁴⁷

S problematikou rasové a etnické diskriminace se může tudíž pojít též otázka diskriminace na základě náboženského vyznání. V praxi jsou tyto dva důvody často spojeny, jelikož v právu EU je poskytována širší ochrana před rasovou diskriminací („rasová“ směrnice č. 2000/43/ES se vztahuje na oblasti zaměstnání i přístupu ke zboží a službám) nežli před nábožensky motivovanou (směrnice o rovnosti v zaměstnání č. 2000/78/ES se vztahuje pouze na oblast zaměstnání), proto je v zájmu obětí druhé zmiňované formy věc spojit s otázkou rasovou.

Velice obsáhle je téma rasové diskriminace rozpracováno v rámci judikatury ESLP, která by se snad dala pro účely mé práce zmínit, avšak její analýza by svým obsahem odpovídala spíše samostatnému tématu. Přesto jsem se však rozhodla detailněji zmínit alespoň jeden z judikátů, který je svým obsahem zajímavý jak problematikou, tak bezprostředním vztahem k České republice. Jedná se o judikát D. H. a ostatní vs. Česká republika, který byl též projednáván v řízení před Ústavním soudem. Z tohoto důvodu jsem jej zařadila do samostatné podkapitoly ve výše uvedené sekci věnované rozhodovací činnosti Ústavního soudu.

---

¹⁴⁶ Tamtéž, s. 104

¹⁴⁷ Rozsudek ESLP, Timishev v. Rusko (č. 55762/00 a 55974/00), 13. prosince 2005, bod 55.

V souvislosti s rasovou diskriminací bych ráda zmínila i případ z 10. července 2008 Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding proti Firmě Feryn NV.¹⁴⁸ Zmíněná belgická firma se zabývala prodejem a montáží sektorových a sklápěcích vrat. Při přijímání dělníků do pracovního poměru měla údajně uplatňovat diskriminační selekci uchazečů na základě příslušnosti k určitému etniku. Firma vycházela při svém postupu z faktu, že většina zákazníků nedůvěřuje montérům cizího původu, odmítají je vpouštět do domů a vůbec mají nejrůznější obavy z krádeží a kriminální činnosti „imigrantů“. Vše začalo zveřejněním rozměrného nápisu ve znění: „volná místa“ na budově firmy poblíž frekventované silnice. Asi o čtyři měsíce později vyšel v belgických novinách De Standard článek, obsahující rozhovor s Pascalem Ferynem, jedním z ředitelů společnosti. Pod titulkem "Zákazníci nechtějí Maročany" se měl P. Feryn vyjadřovat v tom smyslu, že ač jsou téměř všichni uchazeči, reagující až do té doby na inzerát, marockého původu, je nucen takové pracovníky odmítat, jelikož většina zakázek se provádí v soukromých luxusních vilách a zákazníci si nepřejí, aby maroští dělníci chodili k nim domů. Následoval rozhovor pro belgickou národní televizi, kdy během večerního pořadu ředitel prohlásil: *„Nejsou to jen imigranti, kdo se dopouští vloupání. To neříkám, nejsem rasista. Belgičané se vloupávají do domu stejně tak. Ale lidé jsou zjevně vyděšení. Tak často říkají: 'žádné imigranty'. [...] Musím vyhovět požadavkům svých zákazníků. Když řeknete: 'Chci určitý výrobek nebo chci to a tohle', a já řeknu: 'To nedělám, pošlu tyto lidi', pak řeknete: 'Já ty dveře nepotřebuji'. Pak sám sebe vylučuji z podnikání. Musíme plnit požadavky zákazníků. Toto není můj problém. Já jsem tento problém v Belgii nevytvořil. Chci, aby se firmě dařilo, a chci, abychom na konci roku dosahovali obratu, a jak toho dosáhnu? Musím to dělat takovým způsobem, jakým to chce zákazník!"* Na základě těchto výroků podalo proti společnosti žalobu belgické Centrum pro rovné příležitosti a boj proti rasismu (Centrum voor Gelijkheid van Kansen en voor Racismebestrijding), které bylo zřízeno zákonem z 15. února 1993 jako instituce napomáhající provádění směrnice 2000/43/ES. Soud první instance však neshledal diskriminační jednání za prokázané, s tím, že Centrum ani netvrdilo ani dostatečně nepodložilo, že skutečně došlo k nepřijetí či výpovědi zaměstnance z důvodu jeho marockého původu. Po odvolání Centra se projednání věci přeneslo před odvolací Arbeidshof te Brussel, který položil Soudnímu dvoru řadu velice precizně zpracovaných předběžných otázek: 1) jedná-li se vůbec o přímou diskriminaci ve smyslu čl. 2 odst. 2 písm.

---

¹⁴⁸ Rozsudek SDEU, Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding v. Firma Feryn NV, věc C-54/07 [2008] Sb. rozh. I-05187, 10. července 2008.

a) směrnice 2000/43, 2) postačují-li v takovém případě výroky ředitele společnosti ve veřejných sdělovacích prostředcích k jejímu prokázání, 3) zda-li lze vzít v úvahu fakt, že ve společnosti byli zaměstnáni v rozhodnou dobu pouze montéři domácího původu, jako skutečnost zakládající domněnku diskriminace, 4) co lze přesně chápat pod pojmem „skutečnosti nasvědčující tomu, že došlo k přímé nebo nepřímé diskriminaci ve smyslu čl. 8 odst. 1 směrnice, 5) s jakou mírou přísnosti musí soud členského státu postupovat při posuzování důkazu o opaku, postačí např. když zaměstnavatel prohlásí, že on sám není rasista a nechce marocké uchazeče znevýhodňovat, 6) co se ve vztahu ke článku 15 zmíněné směrnice rozumí „účinnými, přiměřenými a odrazujícími sankcemi“; je v tomto případě úkolem soudu pouze konstatovat přímou diskriminaci, nebo je též jeho povinností naříditi zdržení se takového jednání do budoucna. Soudní dvůr se k otázkám vyjádřil následovně: 1) k otázce první a třetí – soud se neztotožňuje s vyslovenými názory Velké Británie a Irsko, podle nichž není možné konstatovat porušení směrnice, pokud neexistuje konkrétní žalobce, s nímž by bylo nerovně zacházeno (jak vyplývá přímo z textu směrnice, kde zákonodárce používá výrazy „Je zacházeno“ - čl. 2 odst. 2, ochrana „všem osobám, které se cítí poškozeny“ a pomoc subjektů zastupujících veřejný zájem „ve prospěch nebo na podporu žalobce“ čl. 7). Na základě výše uvedených citací směrnice ovšem dle soudu nelze dovozovat nepřípustnost žaloby Centra, ba naopak je nutno připomenout cíle směrnice, jimiž je mimo jiné „podporovat trh práce prospívající sociálnímu začlenění“, přičemž čl. 3 odst. 1 písm. a) výslovně stanoví, že se aplikuje „zejména na kritéria výběru a podmínky nábory“. Je zjevně v nesouladu s cíly směrnice, aby se nápravy mohla domáhat pouze osoba diskriminovaná. Takový výklad by značně omezil možnosti boje proti diskriminaci. Navíc pokud zaměstnavatel prohlásí ve veřejných sdělovacích prostředcích, že nepřijme pracovníky určité národnosti, může tato skutečnost přinejmenším odradit některé uchazeče a je nutno ji proto považovat za překážku přístupu na trh práce (bod 28 rozsudku). 2) K otázkám týkajících se obráceného důkazního břemene, jak je zakotveno v čl. 8 odst. 1 směrnice, soud konstatuje, že zmíněná prohlášení ředitele společnosti sama o sobě postačují ke vzniku domněnky diskriminačního chování, přičemž je na vedení společnosti, aby předložilo důkaz o opaku, který by měl v dané situaci prokázat, že ve skutečné praxi nedochází k nerovnému zacházení s uchazeči na základě etnického či rasového původu. Náleží pak již vnitrostátnímu soudu, aby rozhodl, jsou-li předložené důkazy o opaku dostatečné nebo nikoliv. 3) Jedná-li se o sankce, je opět záležitostí členského státu učinit ve svém právním řádu příslušné změny tak, aby vnitrostátní normativní systém zajistil účinné provedení cílů obsažených ve směrnici. V tomto případě se

tedy jedná o sankce účinné, odrazující, ale zároveň i přiměřené, a to i přesto, že neexistuje v dané kauze konkrétní poškozená osoba. SDEU nechává v podstatě na vnitrostátním soudu, aby posoudit přiměřenost opatření a pro ilustraci uvádí některé možné prostředky nápravy, jako jsou konstatování přímé diskriminace spojené se zveřejněním ve sdělovacích prostředcích na náklady společnosti, nebo soudní příkaz k ukončení diskriminační praxe spojené se stanovením penále, což může být navíc doplněno o náhradu škody Centru pro rovné příležitosti a boj proti rasismu. Soudní dvůr tedy ve svém rozhodnutí nakonec potvrdil existenci přímé diskriminace založené na příslušnosti k určitému etniku či rase.

Diskriminace na základě věku

Jestliže v některých jiných oblastech judikatura SDEU ještě nepokročila co do početnosti, oblast diskriminace na základě věku je na rozhodnutí rozhodně bohatá. Je tomu možná také proto, že EÚLP přímo nezmiňuje věk jako jeden z důvodů diskriminačního zacházení a případy zahrnující v sobě tento aspekt jsou roztříštěny mezi rozhodnutí chránící ostatní zájmy výslovně zmíněné Úmluvou. Dalším důvodem je bezpochyby úzká vazba na problematiku zaměstnanosti, která je vzhledem ke „stárnutí“ evropské populace stále více aktuální. Evropská komise ve svém sdělení o uplatňování směrnice č. 2000/78/ES vyjadřuje nepřilíšnou spokojenost nad stavem legislativních úprav členských států. Většina zemí ustanovení týkající se zákazu diskriminace na základě věku ve svých právních rádech původně vůbec neobsáhla, načež v reakci na výše zmíněnou směrnici přijaly zákony speciální, které mají sice přednost před zákony obecnými, avšak ponechání v platnosti obecných diskriminačních předpisů přispívá k celkové zmatečnosti úprav. Dle Komise je nutné věnovat na poli vnitrostátní legislativy zejména souladu s čl. 6 směrnice, tedy zapracování kritérií „ospravedlňující“ nerovné zacházení v některých výjimečných případech.¹⁴⁹

Judikáty s touto tematikou by se daly rozdělit hned na několik okruhů dle obsahových podobností případů. Nejpočetnější se alespoň v několika posledních letech jeví skupina, jejímž hlavním problémem je odchod do starobního důchodu, stanovený buď vnitřním předpisem, nebo přímo zákonem. Jak můžeme ilustrovat na následujících kauzách, jež patří mezi ty nejaktuálnější.

---

¹⁴⁹ Dostupné z: <http://eur-law.eu/CS/Sdeleni-Komise-Rade-Evropskemu-parlamentu-Evropskemu-hospodarskemu,479854,d>, [cit. 20. března 2012]

Gisela Rosenblatt proti Oellerking Gebäudereinigungsges. mbH¹⁵⁰

Rozhodnutí velkého senátu ze 12. října 2010 se zabývá otázkou souladu se čl. 1, čl. 2 odst. 1 a čl. 6 směrnice 2000/78 (cíle směrnice, definice přímé a nepřímé diskriminace a nakonec diskriminace na základě věku) s německou vnitrostátní úpravou, která stanoví automatické ukončení pracovního poměru po dosažení věkové hranice 65let. Paní Rosenblatt pracovala po dobu 39 let jako uklízečka v kasárnách. Od roku 1994 nastoupila jako zaměstnankyně u úklidové služby Oellerking na částečný úvazek. Z doložky obsažené v její pracovní smlouvě plynulo ukončení tohoto poměru po dosažení 65let věku, s čímž žalobkyně nesouhlasila a po obdržení písemného oznámení této skutečnosti ze strany společnosti proto zaslala zaměstnavateli dopis, v němž vyjádřila svůj úmysl i nadále setrvat v práci. Navzdory tomu byl pracovní poměr se žalobkyní krátce poté skutečně ukončen. Paní Rosenblatt se tedy obrátila na německý soud, jelikož má za to, že se stala obětí diskriminačního zacházení na základě věku a požadovala, aby bylo přezkoumáno ustanovení německého pracovněprávního předpisu, které dovoluje takto ukončit pracovní poměr, ve smyslu souladu se směrnicí 2000/78 jakož i s primárním právem EU. Projedávající soud (Arbeitsgericht Hamburg) řízení přerušil obrátí se na SDEU s několika předběžnými otázkami vyjádřenými ve zkratce asi takto: porušuje německá úprava a kolektivní smlouva, které dovolují zaměstnavateli ukončit pracovní poměr se zaměstnancem po dosažení věkové hranice 65let, zákaz diskriminace na základě věku obsažený v čl. 1 a čl. 2 odst. 1 směrnice 2000/78:

„jestliže se v dotyčném členském státu již desetiletí nepřetržitě používají takováto ustanovení pro pracovní poměry téměř všech zaměstnanců bez ohledu na to, jaká je aktuální hospodářská, sociální a demografická situace a konkrétní situace na trhu práce?“¹⁵¹

Soudní dvůr k tomuto poukázal na čl. 6 odst. 1, který stanoví možnost platnosti výše zmíněných předpisů či ujednání, je-li „objektivně a rozumně odůvodněno legitimním cílem politiky zaměstnanosti a trhu práce a jednak jsou-li prostředky k dosažení tohoto cíle přiměřené a nezbytné“. V odstavci dvě směrnice je také uveden demonstrativní výčet možných situací dotčených odstavcem 1, z něhož německá úprava také vychází. Soud dále

¹⁵⁰ Rozsudek SDEU, Gisela Rosenblatt v. Oellerking Gebäudereinigungsges. mbH, ve věci C-45/09 [2010] dosud nepublikováno, 12. října 2010.

¹⁵¹ Tamtéž, bod 2 předběžné otázky

konstatoval, že nejde ze strany německého zákonodárce o zavedení povinného systému odchodu ze zaměstnání, jelikož se nejedná o výpověď. Zákonodárce v tomto případě dává možnost zaměstnavatelům a zaměstnancům zastoupených odborovou organizací smluvně vyjednat způsob zániku pracovněprávních vztahů s ohledem na prováděnou politiku zaměstnanosti a sociální politiku. Těmi jsou sledovány jisté legitimní cíle, uplatňované bez problémů, jak již bylo v konkrétní věci řečeno, dlouhá desetiletí. Tyto jsou dle názoru Soudního dvora „objektivně a rozumně zdůvodnitelné“ ve smyslu směrnice. K otázce přiměřenosti pak dodává, že opatření nepředstavuje ani nadměrné ohrožení zájmů zaměstnanců, jelikož těm náleží po automatickém ukončení pracovního poměru kromě výplaty důchodu ještě určitá finanční kompenzace. Směrnice 2000/78 tedy ve své podstatě nebrání ani uzavírání kolektivních smluv ani zmíněné vnitrostátní legislativě ve stanovení automatického odchodu do důchodu, je-li těmito jinak zaručen standard ochrany daný směrnicí.

Reinhard Prigge a další proti Deutsche Lufthansa

AG¹⁵²

Problém stanovení věkové hranice pro výkon zaměstnání, tentokrát ovšem z pohledu veřejné bezpečnosti řeší případ ze 13. září 2011. Piloti německé společnosti Deutsche Lufthansa AG se též domáhali zneplatnění svých výpovědí, majících oporu v obdobném opatření kolektivní smlouvy jako v případě předcházejícím. Podle něj nesměli piloti po dosažení věku 60 let nadále setrvat v pracovním poměru. Německý soud čelil na jedné straně argumentaci ze strany letecké společnosti, že kolektivní smlouvy mohou obsahovat takovou podmínku, zvláště pak, pokud je jako v daném případě odůvodněná legitimním cílem zachování bezpečnosti letového provozu. Tato normativní pravomoc je sice podmíněna souladem s politikou státu prováděnou v dané oblasti, avšak i tato podmínka je splněna, jelikož německá legislativa stanoví omezení činnosti pilotů mezi 60 a 65 lety. Na straně druhé byl však soud znepokojen faktem, že u jiných leteckých společnostech výše zmíněné věkové omezení v rámci kolektivních smluv nenalezneme. Kladl si tedy otázku možného rozdílného zacházení v rozporu se směrnicí č. 2000/78/ES a obecnými zásadami práv Unie. Rozhodl se tedy řízení přerušit a položit SDEU předběžnou otázku, přičemž hlavní oblasti nejistoty jsou zmíněny v bodu 34 a násl. rozsudku. Mohl by cíl ochrany bezpečnosti letového provozu,

---

¹⁵² Rozsudek SDEU, Reinhard Prigge a další v. Deutsche Lufthansa AG, věc C-447/09 [2011] dosud nepublikováno, 13. září 2011.

patřit mezi výjimky opodstatněných rozdílů v zacházení dle čl. 6 odst. 1 směrnice, i když prozatím judikatura článek zmiňovala pouze v souvislosti se sociální politikou? Pokud ano, je nutné ověřovat, zda-li je stanovená hranice 60 let věku proporcionální? Je myslitelné nahlížet na zmíněnou věkovou hranici jako na profesní požadavek ve smyslu čl. 4 odst. 1 směrnice, totiž jako na odůvodněný legitimním cílem? A pakliže ano, je korektní úprava takového požadavku kolektivní smlouvou? Soudní dvůr odpověděl na otázky následovně: při srovnání situace dvou pilotů, působících u společnosti, jednoho ve věku 60 let a druhého mladšího, je jasné, že první zmíněný je automaticky stavěn do podřadné pozice, což zakládá rozdílné zacházení na základě věku ve smyslu čl. 2 odst. 2 a). Vnitrostátní úprava může něco takového povolit, ovšem je nutné, aby výjimka byla v souladu s právem EU. Jak stanoví čl. 2 odst. 5 směrnice, nevztahuje se tato na

„opatření stanovených vnitrostátními právními předpisy, která jsou v demokratické společnosti nutná pro veřejnou bezpečnost, udržování veřejného pořádku a předcházení trestním činům, pro ochranu zdraví a ochranu práv a svobod ostatních lidí“,

což by se dalo považovat za aplikovatelné pro danou kauzu. Dále je pak zřejmé, že kolektivní orgány sledují oním nařízením nejen cíl bezpečnosti osob na palubě či obyvatel míst, nad nimiž stroje přelétají, ale také ochranu života a zdraví personálu i pilotů samotných. Je proto korektní upravit limit věku v kolektivní smlouvě. Na druhou stranu ale Soudní dvůr neshledává nutným pilotům dosáhnuvším věku 60 let další činnost přímo zakázat. Bylo by možné např. v souladu s vnitrostátní zákonnou úpravou pro věk 60 – 65 let stanovit určitá omezení pro výkon povolání pilota. Podobně se SDEU staví i k otázce legitimního profesního požadavku (čl. 4 odst. 1 směrnice). Věk pilota byl soudem uznán za „*podstatný a určující profesní požadavek*“ (vzhledem k tomu jak vážné bývají následky selhání pilotů, bezpochyby související i s jejich fyzickou kondicí, jenž přirozeně se vzrůstajícím věkem klesá) a cíl za „*legitimní a přiměřený*“, ovšem nebylo nezbytné automaticky vypovídat pracovní smlouvy těm, kteří mohou být ještě pět let poté za určitých opatření hodnotnými členy posádek letadel. Co se týče aplikace čl. 6 odst. 1), nevztahuje se tento dle rozhodnutí soudu k projednávané problematice.

Judikatura na toto téma je poměrně bohatá. Mohli bychom pouze ilustračně zmínit např. případ z 18. listopadu 2010 Georgiev proti Tehniceski universitet: Sofia, filial

Plovdiv¹⁵³, kde se jednalo o povinný odchod do důchodu univerzitních profesorů ve věku 68 let a automatické uzavírání smluv na dobu určitou po dosažení 65 let vědeckého pracovníka (uznáno jako odůvodněné politikou zaměstnanosti, zaručením kvality vzdělání a rozvržením pracovních postů mezi jednotlivé věkové kategorie, navíc postupné uzavírání smluv na dobu určitou představuje dle SDEU proporcionální opatření), dále např. rozhodnutí ze 12. ledna 2010 Wolf proti Stadt Frankfurt am Main,¹⁵⁴ pojednávající o stanovení maximálního věku 30 let pro přijetí na pracovní místa hasičů (výklad pojmu „*podstatný a určující profesní požadavek*“ s ohledem na fyzickou náročnost povolání a následné shledání souladným se směrnicí 2000/78 ES), rozhodnutí velkého senátu shodou okolností ze stejného dne jako kauza předcházející, tentokrát však s názvem Petersen proti Berufungsausschuss für Zahnärzte für den Bezirk Westfalen-Lippe,¹⁵⁵ kde se sporná otázka týkala stanovení maximálního věku pro výkon profese smluvního zubního lékaře (interpretace pojmu „*nezbytné opatření pro ochranu lidského zdraví*“, konstatování souladu s čl. 6 odst. 1 směrnice č. 2000/78/ES, avšak nesoulad s čl. 2 odst. 5 téže směrnice, jelikož hranice nebyla stanovena i pro lékaře nepodléhající smluvnímu režimu), nebo rozsudek velkého senátu z 16. října 2007 Félix Palacios de la Villa proti Cortefiel Servicios SA,¹⁵⁶ týkající se odůvodnění stanovení povinného odchodu do důchodu po 65 letech věku zakotvené v kolektivní smlouvě (uznán soulad se směrnicí č.2000/78 ES s odkazem na politiku zaměstnanosti, nespátřována jakákoliv disproportionality).

Další skupinu tvoří rozhodnutí, v nichž se věk stává kritériem pro nerovné platové podmínky. Jak je nejlépe patrné na příkladu následujícího případu z 8. září 2011 Sabine Hennigs proti Eisenbahn-Bundesamt a Land Berlin proti Alexander Mai.¹⁵⁷ Pan Alexander Mai byl zaměstnán jako vedoucí ústavu sociální péče. Jednoho dne požádal svého zaměstnavatele spolkovou zemi Berlín o navýšení svého platu asi o 500 eur. Žádost byla však zamítnuta s tím, že věk žadatele neodpovídá platové třídě (aby mohl být plat navýšen na požadovanou sumu, musel by pan Mai dosáhnout vyššího věku). Ten se tedy obrátil na vnitrostátní soud, kde namítal diskriminační povahu tabulkového systému platového

¹⁵³ Rozsudek SDEU, Georgiev v. Tehnicheski universitet: Sofia, filial Plovdiv, věc C-250/09 [2010] dosud nepublikováno, 18. listopadu 2010.

¹⁵⁴ Rozsudek SDEU, Wolf v. Stadt Frankfurt am Main, věc C-229/08 [2010] Sb. rozh. I-00001, 12. ledna 2010.

¹⁵⁵ Rozsudek SDEU, Petersen v. Berufungsausschuss für Zahnärzte für den Bezirk Westfalen-Lippe, věc C-341/08 [2010] Sb. rozh. I-00047, 12. ledna 2010.

¹⁵⁶ Rozsudek ESD, Félix Palacios de la Villa v. Cortefiel Servicios SA, věc C-411/05 [2007] Sb. rozh. I-08531, 16. října 2007.

¹⁵⁷ Rozsudek SDEU, Sabine Hennigs v. Eisenbahn-Bundesamt a Land Berlin v. Alexander Mai, věc C-297/10 [2011] dosud nepublikováno, 8. září 2011.

ohodnocení založené na věkových hranicích, které dle jeho názoru znevýhodňuje mladé pracovníky. Soud na druhou stranu zmiňoval čl. 6 odst. 1 druhý pododstavec písm. b) směrnice č. 2000/78/ES, který jako přiměřené a nutné cíle uvádí „*stanovení minimálních podmínek věku, odborné praxe nebo roky služby pro přístup k zaměstnání nebo k určitým výhodám spojeným se zaměstnáním*“. Soud tedy považoval počet odsloužených let ve funkci za měřítko odborné zdatnosti, ovšem jak dodává bod č. 32 rozsudku: „*Odborná praxe však vždy neroste s její délkou. Někdy se dokonce i snižuje. V takovém případě kritérium založené na věku odbornou zkušenost obecně neodráží.*“ Na poli vnitrostátního soudnictví byl následně podán opravný prostředek, přičemž až soud druhého stupně vyslovil předběžnou otázku souladu s čl. 21 a 28 Listiny a směrnicí č.2000/78/ES.

Podobně argumentovala ve své věci též paní Hennings, která je žalobkyní ve druhé připojené věci. Ta byla jako stavební inženýrka zařazena chybně do nesprávného stupně určité platové třídy, což jí způsobilo ztrátu asi 400 eur měsíčně.

Při detailnějším prozkoumání funkce systému odměňování zjistil Soudní dvůr, že skutečně dochází k rozdílnému zacházení mezi potenciálním zaměstnancem A, který ještě nedovršíl věku 41 let a potenciálním zaměstnancem B tuto hranici překračující a to i přes to, že se nacházejí oba v jinak srovnatelných podmínkách. Byla tedy okamžitě konstatována diskriminace ve smyslu čl. 2 odst. 1 a 2 písm. a) směrnice č. 2000/78/ES. Dále se pak Soudní dvůr zabýval otázkou, nelze-li odůvodnit takové zacházení odkazem na čl. 6 odst. 1 směrnice, tedy legitimním cílem politiky zaměstnanosti či trhu práce, přičemž cíl musí splnit požadavek přiměřenosti a nezbytnosti. K legitimitě systému odměňování uvádí německá vláda, že se jedná jednak o určitý „věrnostní bonus“ za setrvání v podniku jednak o ocenění profesní praxe a také o jakési vyvážení vyšších sociálních nákladů starších pracovníků. SDEU k výše uvedeným argumentům poznamenal, že přímo úměrná závislost finančních výdajů na věku nebyla prokázána, načež se vyjádřil skepticky i o dostání podmínce přiměřenosti a nezbytnosti, jelikož systém zavedený na věkových hranicích nemá nutně přímou vazbu na počet let strávených působením v daném podniku, naopak umožňuje, aby kupříkladu čerstvě nastoupivší osoba ve věku 30 let bez jakékoli praxe dostala snadněji stejné ohodnocení jako zaměstnanec, který pracuje ve společnosti již 9 let od svých 21 let. Systém by měl tedy spíše počítat se skutečně odslouženými léty, než s věkovými hranicemi. Za současného stavu tudíž dochází dle vyjádření soudu k porušení zmíněných článků směrnice i Listiny.

Oproti tomu druhý případ řeší přechodnou nerovnost v zacházení vzniklou při nahrazování výše zmíněného systému jiným, který má v rámci posílení objektivitě zohledňovat též odbornou praxi a výkonnost. V mezidobí má pracovník dle plánu dostávat tzv. referenční plat, jehož výše se ovšem odvíjí od platu původního, což vlastně znamená, že i v přechodném období je pokračováno ve stavění zaměstnanců do různých pozic, při jinak stejných podmínkách (a proto bezesporu nesoulad s čl. 2 odst. 1 a 2 písm. a) směrnice 2000/78). Zbývá však ještě nahlédnout zmíněný skutkový stav z úhlu možného odůvodnění opatření legitimním cílem (jak stanoví čl. 6 odst. 1). Německá vláda k tomuto dodávala, že účelem stanovení referenčních platů byla snaha o ušetření zhruba 55% zaměstnanců ztráty na mzdě ve výši asi 80 eur měsíčně, po přechodnou dobu, než vstoupí v platnost nový systém odměňování. Cílem tudíž bylo alespoň částečně zmírnit nepříznivé dopady reformy na stávající zaměstnance. K souvisejícím pojmům „přiměřenosti a nezbytnosti“ zdůraznil Soudní dvůr zejména fakt, že jde o časově limitované opatření mající za úkol kompenzovat finanční ztráty pracovníků sice s dočasným působením diskriminačních podmínek, avšak tyto by měly postupem času s přechodem k nové praxi vymizet, což v závěru rozhodnutí ve druhé připojené věci SDEU klasifikoval jako soulad s výše uvedenými články směrnice.

Podobně zajímavé případy z této skupiny rozhodnutí se dále zabývají např. nezaplacením odstupného zaměstnanci, který měl sice v době rozvázání pracovního poměru již nárok na starobní důchod, ale preferoval možnost obdržet odstupné a přihlásit se na pracovní úřad (Ingeniorforeningen i Danmark proti Region Syddanmark¹⁵⁸), nebo nezapočítání doby působení pracovníka ve společnosti do dosažení jeho věku 25 let pro účely stanovení délky výpovědní doby, což zakládá diskriminaci mladých zaměstnanců (Seda Küçükdeveci proti Swedex GmbH & Co. KG¹⁵⁹), nebo obdobné vyloučení započítání doby odborné praxe před dosažením 18 let, jež mělo za následek snížení nástupního platu dotyčného (David Hütter proti Technische Universität Graz¹⁶⁰), přičemž u posledního zmiňovaného případu zajímavě argumentovala rakouská univerzita co do legitimacy opatření. Ráda bych se proto tomuto případu ze dne 18. června 2009 v následujícím odstavci blíže věnovala.

---

¹⁵⁸ Rozsudek ESD, Ingeniorforeningen i Danmark v. Region Syddanmark, věc C-499/08 [2010] dosud nepublikováno, 12. října 2010.

¹⁵⁹ Rozsudek SDEU, Seda Küçükdeveci v. Swedex GmbH & Co. KG, věc C-555/07 [2010] Sb. rozh. I-00365, 19. ledna 2010.

¹⁶⁰ Rozsudek SDEU, David Hütter v. Technische Universität Graz, věc C-88/08 [2009] Sb. rozh. I-05325, 18. června 2009.

David Hütter vykonával jako student technického oboru rakouské univerzity odbornou praxi společně se svou kolegyní jako laboratorní technik. Po třech a půl letech vykonávané praxe byli oba dva přijati do zaměstnání ve stejném univerzitním institutu (TUG), kde praxi vykonali, s tím rozdílem, že jeho o dvaadvacet měsíců starší kolegyně byla zařazena do vyšší platové třídy, což zakládalo rozdíl mezi jejich platy 23,20 eur měsíčně. Jediným důvodem žalobcova platového znevýhodnění byla doba odborné praxe vykonané po dosažení zletilosti, která u výše zmiňované činila 28,5 měsíců, kdežto u pana Hüttera pouze 6,5 měsíce. Z jeho hlediska se jednalo o diskriminační zacházení na základě věku (tedy v rozporu se směrnicí 2000/78), jelikož mu nebylo umožněno pro účely zařazení do platové třídy uplatnit roky strávené výkonem odborné praxe před dosažením zletilosti. Požadoval tudíž před vnitrostátním soudem přiznání vyplacení náhrady rozdílu platů ze strany TUG, jež činila 69,6 eur. Jeho žádosti bylo soudem první instance vyhověno, avšak TUG se odvolala k instanci druhé, kde bylo zároveň poukázáno na možné legitimní zdůvodnění úpravy sledováním určité politiky zaměstnanosti ve prospěch čerstvých absolventů ve smyslu čl. 6 směrnice. Soud druhého stupně (Oberster Gerichtshof) následně řízení přerušil, aby vynesl předběžnou otázku, týkající se souladu vnitrostátní úpravy, nezapočítávající odbornou praxi vykonanou před dosažením 18 let pro účely platového zařazení nově zaměstnaných absolventů, s výkladem článků 1, 2, a 6 směrnice č. 2000/78/ES. Ve vyjádření zaslané SDEU argumentoval žalobce faktem, že při stejné vykonané době praxe byl on sám stavěn do méně výhodné pozice pouze na základě věku, ve kterém byla část jeho praxe vykonána, což se mu osobně jeví jako absolutně neodůvodněné, navíc s odrazujícím efektem pro všechny nezletilé studenty vykonávat odbornou praxi. Oproti tomu TUG ve snaze podpořit své tvrzení o legitimním „ospravedlnění“ vnitrostátní úpravy předkládá následující vysvětlení. Systém jednak představuje „jasnou a jednotnou strukturu při stanovování platů smluvních zaměstnanců“ (bod 21 rozsudku), ale jeho cílem je také napomáhat snadnějšímu začlenění mladých uchazečů o zaměstnání na trhu práce. Jak zdůvodňuje v bodech 22 a 23 rozsudku:

„Profesnímu začlenění učňů napomáhá skutečnost, že musejí prokázat doby odborné praxe absolvované před dovršením osmnácti let, doby, které však nejsou započítávány při výpočtu jejich platu. Podle TUG takové opatření tudíž zaměstnavatelům umožňuje snížit náklady spojené s přijímáním mladých učňů do zaměstnání.“

V případě povolení započítání odborné praxe před 18. rokem věku by dále také docházelo k nežádoucímu znevýhodňování absolventů obecných středních škol, což v zemi

s nedostatkem vysokoškolsky vzdělaných pracovníků jakou je Rakousko nevede ke zlepšení situace na pracovním trhu. Jak již TUG uvedl před soudem vnitrostátním, jiná možnost podpory začlenění absolventů sice je, ovšem představovala by nezanedbatelnou zátěž pro veřejný sektor (mající dle mé úvahy např. podobu vyplácení různých bonusů pro zaměstnavatele za každého začleněného absolventa, což ale vyžaduje další podrobnější systém ochrany proti zneužívání takových opatření). Stanovisko TUG podpořila též dánská vláda s tím, že opatření splňují kritéria nezbytnosti a přiměřenosti, jelikož byli-li by mladí pracovníci odměňováni stejně jako ostatní, zdálo by se pro zaměstnavatele příhodnějším přijímat do pracovního poměru spíše starší a zkušenější osoby, nehledě na to, že podobně nastavený systém motivuje mladé lidi k dalšímu profesnímu vzdělávání, aby dosáhli vyšších platů. Krom toho by se dle dánské vlády neměly považovat pracovní výsledky nezletilých a výsledky dospělých osob za rovné, jelikož nezletilí nemohou zastávat úkoly stejné obtížnosti. Protichůdný názor zastává ve svém vyjádření k věci Komise, která jednoznačně konstatuje diskriminaci na základě věku, přičemž sice připouští možnost existence legitimního cíle sledovaného rakouským zákonodárcem, ale v tom případě se jí takový cíl nejeví ani nezbytným ani přiměřeným. Zejména v otázce proporcionality dodává, že i např. kritérium služebního stáří by mohl prospívat uváděným cílům, a to bez zbytečného rizika diskriminační praxe založené na věku. Staví se tedy za možnost zavedení jiného „méně omezujícího mechanismu“ (bod 31 rozsudku). Soudní dvůr se při rozhodování ztotožnil s názorem Komise ohledně konstatování diskriminace na základě věku, přičemž ve smyslu čl. 6 odst. 1 písm. a) a b) směrnice označil zmíněná opatření za dotčená čl. 6 směrnice, což by umožňovalo připuštění opodstatněnosti rozdílného zacházení vzhledem k legitimním cílům. V závěru ale nepodpořil myšlenku splnění podmínky nezbytnosti a proporcionality konstatujíc, že za legitimní se vzhledem k předchozí judikatuře dá považovat ocenění profesních zkušeností nabytých praxí, avšak v daném případě nemělo platové ocenění vztah k profesním zkušenostem, nýbrž k věku pracovníka. Následně se pak vyjádřil k zamýšlenému neznevýhodňování absolventů obecných středních škol, které dané podmínky taktéž nesplňuje s ohledem na právní úpravu, jenž zakazuje započítání praxe před 18. rokem stejně i pro žáky obecných středních škol (vhodnější by bylo dle názoru soudu zvýhodnit spíše přímo tento druh studia, než vázat podmínky zvýhodnění na věk). K usnadnění přístupu absolventů na pracovní trh dodává, že opatření nerozlišují věk, v němž je uchazeč do budoucího zaměstnání přijímán, což dostatečně nezaciluje na kýženou skupinu čerstvých absolventů, pro něž mají být stanoveny zvláštní podmínky. Stávající rakouská zákonná úprava se tedy

Soudnímu dvoru nejeví jako přiměřená dosažení vytyčených cílů a shledává jí ve svém rozhodnutí za nekompatibilní se články 1, 2 a 6 směrnice č. 2000/78/ES.

Mimo mnou vytvořených skupin případů (pro snadnější orientaci v rozsáhlé škále rozhodnutí) by se dal také zmínit případ z 5. března 2009 Age Concern England,¹⁶¹ zaměřující se na odůvodnění národní úpravy zakládající legální možnost propuštění zaměstnance z důvodu dosaženého věku 65 let. A nepochybně zajímavým by byl též závěr SDEU ve věci Birgit Bartsch proti Bosch und Siemens Hausgeräte (BSH) Altersfürsorge GmbH¹⁶² z 23. září 2008 (jednalo se o nepřiznání pozůstalostního důchodu manželovi, v případě, že věkový rozdíl manželského páru dosahoval více než 15 let) nebýt faktu, že předběžná otázka byla vznesena v době, kdy ještě neuplynula lhůta pro implementaci směrnice č.2000/78/ES.

Jak již bylo řečeno, judikátů v dané oblasti je skutečně velká řada a rozsah této práce určitě nedovoluje zmínit všechny. Přesto bych ráda na závěr této obsáhlé sekce zmínila přínos ještě jednoho poměrně často citovaného případu, kterým je rozsudek velkého senátu z 22. listopadu 2005 označován jako rozsudek Mangold.¹⁶³

Werner Mangold proti Rüdigeru Helmovi

Jedná se jeden z významných judikátů SDEU, který se stal předmětem nejedné akademické kritiky, jelikož zavádí zcela překvapivě a nově výjimku z možnosti aplikace směrnice až po řádném uplynutí doby určené k její implementaci. Vypomáhá si při tom odkazem na obecnou zásadu práva Společenství.

Podstatou sporu byla smlouva pracovněprávního charakteru, uzavřená mezi W. Mangoldem (v té době 65 let) a advokátem R. Helmem, která měla v souladu s vnitrostátní legislativou upravovat pracovní poměr pana Mangolda na dobu určitou jen a pouze z důvodu jeho dosažení věku 52 let. Ve smlouvě je výslovně uvedeno, že jediným důvodem přijetí tohoto omezení je věk zaměstnance a vylučuje explicitně ostatní možné důvody omezení délky pracovní smlouvy. W. Mangold posléze namítal nesoulad uzavřené smlouvy se směrnicí č. 2000/78/ES, přestože smlouva byla sepsána na základě vnitrostátní

---

¹⁶¹ Rozsudek SDEU, The Queen, na žádost The Incorporated Trustees of the National Council for Ageing (Age Concern England) v. Secretary of State for Business, Enterprise and Regulatory Reform, ve věci C-388/07 [2009], Sb. rozh. I-01569, 5. března 2009.

¹⁶² Rozsudek SDEU, Birgit Bartsch v. Bosch und Siemens Hausgeräte (BSH) Altersfürsorge GmbH, věc C- 352/06 [2008] Sb. rozh. I-03827, 20. května 2008.

¹⁶³ Rozsudek ESD, Werner Mangold v. Rüdigeru Helmovi, věc C- 144/04 [2005] Sb. rozh. I-09981, 22. listopadu 2005.

právní úpravy, se kterou není v rozporu. Proti tomu reagoval R. Helm argumentací čl. 5 rámcové dohody o pracovních poměrech na dobu určitou, uzavřené dne 18. března 1999 a provedené směrnicí Rady 1999/70 ES, které v sobě zakotvují povinnost pro státy přijmout opatření bránící zneužívání možnosti uzavírání smluv na dobu určitou. Zejména jde o nutnost objektivně zdůvodnit opakované uzavření tohoto typu pracovní smlouvy, stanovení maximální délky jejího trvání, či počtu po sobě znovu uzavřených smluv. Za objektivní zdůvodnění ve smyslu rámcové dohody a směrnice přitom dotyčný v daném případě považuje skutečnost nelehkého uplatnění starších osob na trhu práce. Předkládací soud (Arbeitsgericht Mnichov) byl na pochybách co se týče souladu práva Společenství se zmíněnou vnitrostátní úpravou, přičemž hlavním důvodem znepokojení se stalo postupné snižování ochrany starších osob během legislativních změn, kdy se z původního věku 60 let, jakožto hranice, po jejímž dosažení již osoba není chráněna proti zneužívání uzavírání méně výhodných smluv na dobu určitou, slevilo na 58 let (tedy nejspíš rozpor s ustanovením 8 bod 3 rámcové dohody). Navíc byla zmíněná hranice během roku 2002 ještě jednou snížena z 58 na 52 let dle názoru soudu bez potřebné proporcionality, což by zřejmě mohlo zakládat porušení také čl. 6 směrnice č. 2000/78/ES. Vnitrostátní soud sice obratem dodává, že v době uzavření předmětné smlouvy ještě neuplynula lhůta poskytnutá Německu pro provedení směrnice, ovšem i zde existuje jistá pochybnost ohledně uplatnění principu známého z rozsudku *Inter-Environnement Wallonie*,¹⁶⁴ z něhož ocitovaný bod 45 rozsudku říká:

„Ačkoliv členské státy nejsou v tomto ohledu povinny přijmout tato opatření před uplynutím lhůty pro provedení směrnice, z čl. 5 druhého pododstavce ve spojení s čl. 189 třetím pododstavcem Smlouvy a ze samotné směrnice vyplývá, že během této lhůty členské státy nesmí přijímat ustanovení, která by mohla vážně ohrozit dosažení výsledku stanoveného touto směrnicí.“

Jelikož předmětné vnitrostátní ustanovení vstoupilo v platnost až po vyhlášení směrnice č. 2000/78/ES, ptá se předkládající soud v rámci svých předběžných otázek, je-li povinen toto ustanovení neaplikovat. SDEU, berouc v úvahu argumenty německé vlády opírající se o zamýšlenou snahu podpořit a usnadnit přístup starších osob na trh práce, jakožto i o zavedení nových sociálních záruk jako protihodnotu snížení věku ochrany proti zneužívání uzavírání smluv na dobu určitou, nakonec konstatoval soulad s ustanovením č. 8

¹⁶⁴ Rozsudek ESD, *Inter-Environnement Wallonie*, ve věci C- 129/96 [1997] Sb. rozh. I-7411, 18. prosince 1997.

bodem 3 rámcové dohody. K otázce související s čl. 6 směrnice č. 2000/78/ES dále vyjádřil svůj názor, že vnitrostátní úprava umožňuje prakticky bez omezení uzavírat méně výhodné časově omezené smlouvy s osobami určitého věku, což bezpochyby zavádí praxi rozdílného zacházení. Je důležité se dále ptát, zda-li není taková praxe zdůvodněna legitimními cíly. Výše zmíněnou argumentaci vlády považoval Soudní dvůr pro tyto účely za dostačující, a proto též vytyčené cíle za „objektivní a rozumné“. Zbývalo tudíž poslední kritérium „přiměřenosti a nezbytnosti“ legislativní úpravy, kde byl nakonec soudem spatřován problém. Zbavení pracovníků tak významného prvku ochrany jakým je stabilita zaměstnání umožněné úpravou, která navíc nezabraňuje ani zcela prvoplánovitěmu nesčetnému prodlužování smluv na dobu určitou až do důchodového věku nepovažuje Soudní dvůr za vyhovující kritériím „nezbytnosti a přiměřenosti“. Jak vyjádřil v bodě 65 rozsudku:

„Takové právní předpisy, pokud berou věk dotyčného pracovníka jako jediné kritérium pro použití pracovní smlouvy na dobu určitou, aniž by bylo prokázáno, že stanovení věkového prahu jako takového, bez ohledu na jakékoli další úvahy spojené se strukturou dotčeného trhu práce a osobní situací dotyčné osoby, je objektivně nezbytné k dosažení cíle profesního začlenění starších nezaměstnaných pracovníků, musejí být považovány za předpisy, jež jdou nad rámec toho, co je vhodné a nezbytné pro dosažení sledovaného cíle.“

K problematice aplikace směrnice pak dodává v bodě 66 rozsudku: *„Okolnost, že ke dni uzavření smlouvy ještě neuplynula lhůta k provedení směrnice 2000/78, nemůže toto zjištění zpochybnit.“*, k čemuž připojuje odkaz na již citovaný případ *Inter-Environnement Wallonie*. Následně se v bodech 74 a 75 rozsudku odvolává na obecné zásady práva Společenství (mezi něž patří též zákaz diskriminace), které sice nejsou zakotveny přímo ve směrnici, ale vyplývají z „mezinárodně právních instrumentů a ústavních tradic společných členským státům“ (viz. kapitola „Trnitá cesta Soudního dvora k lidským právům“ této práce). Za podpory této argumentace se Soudní dvůr nakonec rozhodl rozšířit působnost směrnice i před dobu určenou k implementaci konstatujíc, že čl. 6 odst. 1 směrnice Rady č. 2000/78/ES brání předmětné vnitrostátní úpravě.

Závěr

Při pokusu o shrnutí výsledků své práce musím hned pro začátek vyjádřit svůj údiv nad tím, jak velkého množství oblastí se dané téma dotýká. Jistě by se dalo pojednat obsáhleji o některých dalších nastíněných aspektech. V rámci zadaného tématu rozhodně není nouze o určité body, o nichž by se dalo polemizovat a které jsou předmětem odborných debat a rozdílných názorů, jako například vzájemné působení mezi ústavními soudy členských států a SDEU, nebo vůbec koncepce lidských práv ve vztahu k EU, paralelní fungování dvou soudních těles – SDEU a ESLP atd. Bylo pro mne nesmírně těžké zadanou problematiku uchopit a artikulovat, ať již proto, že na poli evropského práva docházelo k několikanásobnému přečíslování použitých článků, nebo také kvůli celkově nepřehledné úpravě vnitrostátní. V okruhu daného tématu vystává navíc množství relativně nových otázek, což je patrné i při pohledu na vývoj judikatury, které ještě nejsou zcela jednoznačně zodpovězeny a upraveny, o všeobecné informovanosti veřejnosti nemluvě. Zvláště v části věnované rozhodovací činnosti Ústavního soudu si můžeme povšimnout váhavého přístupu obětí diskriminace, projevující se nízkým počtem žalob. Celkově malá informovanost a zřejmě i nedostatečná praxe v efektivním využívání nabízených prostředků boje proti nerovnému zacházení zapříčiňují prozatím velké procento neúspěšnosti „prvních pokusů“ o hájení práv diskriminovaných osob. Například už jen pochopení faktu, že ne každé nerovné zacházení je považováno za protiprávní a existence různých kritérií „ospravedlňujících“ takové zacházení by mohla ve spoustě případů pomoci minimálně ušetřit náklady či přeformulovat obsah žalob. To vše ovšem značí, že se nacházíme teprve v „proudu“ vývoje úpravy dané otázky. Osobně jsem byla kupříkladu šokována při zjištění, že ještě v roce 1998 vyslovil ESD myšlenku nerovnosti partnerských vztahů heterosexuálů a homosexuálů, přičemž se nejednalo o institut manželství. Dnes už je situace chápána rozdílně, což by mělo být dle mého názoru považováno za velký pokrok, vzhledem k obecně běžnému pomalejšímu tempu změn v oblasti legislativy. Zbývá tedy jen s napětím očekávat další společné pozitivní posuny (členských států i Unie jako celku), a to i v rámci celospolečenského vnímání problému.

Résumé

En essayant de récapituler les résultats de mon mémoire je voudrais exprimer mon étonnement par rapport de domaines touchés par ce thème. Il est sur, qu'il existe beaucoup de questions incertaines relevées par celui-ci bien discutables dans les milieux des experts académiques du droit. Par exemple l'influence entre les Cours constitutionnelles des Etats membres et La Cour de justice européenne ou la conception des droits de l'homme par rapport de L'Union européenne même comme le fonctionnement parallèle des deux organes juridiques – La Cour de justice européenne et CEDH ect. Il était vraiment difficile pour moi de bien comprendre la problématique et de l'articuler, tant à cause de plusieurs changements en matière de droit européen, que à cause de la législation nationale assez confuse. L'apparition des nombreuses questions nouvelles est bien marquée par exemple en regardant la jurisprudence en sa évolution. Notamment la jurisprudence de La Cour constitutionnelle de La République Tchèque souffre par le nombre bas des plaintes de la part des victimes potentielles, qui sont mal informées de ses droits et des voies d'application de ceux-ci. Les dits hésitations et l'absence des expériences pratiques sont très souvent une cause des échecs nombreuses des „premières essais“ de ceux, qui voudraient bien de se défendre contre la discrimination. Par exemple la compréhension d'un fait simple, que pas chaque traitement inégal présente nécessairement la discrimination, qu'il existe aussi des conditions pour justifier ce traitement, tout ça pourrait aider au minimum d'économiser des frais ou modifier le contenu des plaintes. Mais tous ces faits montrent, que nous sommes situés dans le „courant“ de la législation, qui se modifie selon des besoins et opinions de la société européenne. Personnellement j'étais choqué par le constat d'inégalité des relations intimes personnels entre des hétérosexuels et homosexuels (pas dans la question de mariage), prononcé par la CJCE en 1998. Heureusement la question n'est pas là aujourd'hui, ce que signifie d'après moi un véritable progrès en regard de changements plutôt lents en matière de la législation. Il nous reste que attendre avec impatience les avancements communs des Etats membres et l'Union européenne même comme le point de vue de toute société européenne.

Seznam zkratk

SFEU	- Smlouva o fungování Evropské unie
SEU	- Smlouva o Evropské unii
EU	- Evropská unie
ESD (CJCE)	- Evropský soudní dvůr
ESLP (CEDH)	- Evropský soud pro lidská práva
ÚS	- Ústavní soud
LZPS	- Listina základních práv a svobod
NSS	- Nejvyšší správní soud
ECRI	- Evropská komise proti rasismu a intoleranci

Seznam použitých pramenů

Odborná literatura

- KLÍMA, Karel a kol. *Komentář k Ústavě a Listině*. 2., rozš. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. 2 sv., 118 s. ISBN 978-80-7380-140-3.
- KLÍMA, Karel., ROUSSILLON, Henry a kol. *Droit constitutionnel européen des droits de l'homme: séminaire international organisé par la faculté de droit, ZCU de Plzen, à l'occasion du dixième anniversaire de sa fondation*. Toulouse: Presses de l'Université des sciences sociales de Toulouse, 2004. 157 s. ISBN 2-909628-922.
- KOLDINSKÁ, K. *Gender a sociální právo, Rovnost mezi muži a ženami v sociálněprávních souvislostech*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, 240s. ISBN 978-80-7400-343-1
- PETRÁŠ, René., PETRŮV, Helena., SCHEU, Harald Christian. *Menšiny a právo v České republice*. 1. vyd. Praha: Auditorium, 2009, 507 s. ISBN 978-80-87284-00-1
- ŠIŠKOVÁ, N. *Dimenze ochrany lidských práv v EU*. 1. vyd. Praha: Aspi, 2003, 226 s. ISBN 80-86395-52-9
- FREDMAN, Sandra. *Antidiskriminační právo*. 1. vyd. Praha: Multikulturní centrum Praha, 2007. 209 s. ISBN 978-80-254-1054-7
- ROBERTSON, David. *A dictionary of human rights*. 2. vyd. London: Europa Publications, 2004. 346 s. ISBN 1-85743-207-X
- HUBÁLKOVÁ, Eva. *Stručná rukověť českého advokáta k Evropské úmluvě o lidských právech: nové vydání*. 1. vyd. Praha: Česká advokátní komora, 2008. 272 s.
- ČERMÁK, M., KVASNICOVÁ, J. *Několik poznámek k českému antidiskriminačnímu právu*. Bulletin advokacie, 2010, 3, str. 19 – 23. ISSN 1210-6348
- Agence des droits fondamentaux de l'Union européenne, Conseil de l'Europe. *Manuel de droit européen en matière de non-discrimination*. 1. vyd. Luxembourg: Office des publications de l'Union européenne, 2011., s. 116. ISBN 978-92-9192-669-5

- *Slovník cizích slov; slova známá a neznámá.* Red. Kolektiv autorů a konzultantů Encyklopedického domu. 1. vyd. Praha: Encyklopedický dům, spol. s. r. o. 1993 ISBN 80-901647-0-6

Judikatura Ústavního soudu ČR

- nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 1609/08-1
- nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 1650/09-1
- nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 38/02
- nález Ústavního soudu Sb. č. 168/1995
- nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 37/04, Sb. č. 419/2006
- nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 2054/11 – 1
- nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 53/04-1, Sb. č. 341/2007 Sb.
- nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 42/04, Sb. č. 405/2006 Sb.
- nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 1174/09-1
- nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 635/01
- nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 22/92
- nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 4/95; č. 168/1995 Sb.
- nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 495/02
- nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 24/01
- nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 107/04
- nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 285/2000
- nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 24/98 Sb. č. 234/1999 Sb.

Judikatura SDEU (ESD)

- Rozsudek ESD č. 1/58 ve věci Stork v. Vsoký úřad ESUO, SbSD, 1959
- Rozsudek ESD č. 36-38 a 40/59 ve spojených věcech Geitling v. Vysoký úřad ESUO, SbSD, 1960
- Rozsudek ESD č. 6/64 ve věci Costa v. E. N. E. L., SbSD 1964
- Rozsudek ESD č. 106/77 ve věci Simenthal II, SbSD, 1978
- Rozsudek ESD č. 29/69 ve věci Stauder v. město Ulm, SbSD, 1969
- Rozsudek ESD č. 11/70 ve věci Internationale Handelsgesellschaft, SbSD, 1970
- Rozsudek ESD č. 4/73 ve věci Nold v. Komise, SbSD, 1974
- Rozsudek ESD č. 36/75 ve věci Rutili v. ministerstvo vnitra (Minister for the Interior), SbSD, 1975
- Rozsudek ESD č. 149/77 ve věci Defrenne v. Sabena, SbSD, 1978
- Rozsudek ESD č. 374/87 ve věci Orkem v. Komise, SbSD, 1989
- Rozsudek ESD č. 44/79 ve věci Hauer v. Land Rheinland Pfalz, SbSD, 1979
- Rozsudek ESD, Defrenne v. Sabena, ve věci č. 149/77, SbSD, 1978
- Rozsudek ESD, Hill a Stapleton v. The Revenue Commissioners a Department of Finance, věc C-243/95 [1998] Sb. rozh. I-3739, 17. června 1998.

- Rozsudek ESD, Bilka - Kaufhaus GmbH v. Karin Weber von Hartz, věc 170/84 [1986] Sb. rozh. 1607, 13. května. 1986.
- Rozsudek ESD, Hilde Schönheit proti Stadt Frankfurt am Main, věc C-4/02 [2003] Sb. rozh. I-12575, 23. října 2003.
- Rozsudek ESD, P. proti S. a Cornwall County Council, věc C-13/94 [1996] Sb. rozh. I-02143, 30. dubna 1999.
- Rozsudek ESD, K. B. v. National Health Service Pensions Agency a Secretary of State for Health, věc C- 117/01 [2004] Sb. rozh. I-541, 7. ledna 2004.
- Rozsudek ESD, Grant, věc C- 249/96 [1998] Sb. rozh. I-6621, 17. února 1998.
- Rozsudek ESD, Richards v. Secretary of State for Work and Pensions, věc C-423/04 [2006] Sb. rozh. I-3585, 27. dubna 2006.
- Rozsudek ESD, Tadao Maruko v. Versorgungsanstalt der deutschen Bühnen, věc C-267/06 [2008] Sb. rozh. I-01757, 1. dubna 2008.
- Rozsudek ESD, Grant, věc C- 249/96 [1998] Sb. rozh. I-6621, 17. února 1998.
- Rozsudek SDEU, Jürgen Römer v. Freie und Hansestadt Hamburg, věc C- 147/08 [2011] dosud nezveřejněno, 11. května 2011.
- Rozsudek SDEU, W v. Evropská komise, věc F-86/09 [2010] dosud nepublikováno, 14. října 2010.
- Rozsudek ESD, Sonia Chacón Navas v. Eurest Colectividades SA, věc C-13/05 [2006] Sb. rozh. I-6467, 11. července 2006.
- Rozsudek ESD, S. Coleman v. Attridge Law a Steve Law, věc C-303/06 [2006] Sb. rozh. I-05603, 17. července 2006.
- Rozsudek SDEU, Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding v. Firma Feryn NV, věc C-54/07 [2008] Sb. rozh. I-05187, 10. července 2008.
- Rozsudek SDEU, Gisela Rosenblatt v. Oellerking Gebäudereinigungsges. mbH, ve věci C-45/09 [2010] dosud nepublikováno, 12. října 2010.
- Rozsudek SDEU, Reinhard Prigge a další v. Deutsche Lufthansa AG, věc C-447/09 [2011] dosud nepublikováno, 13. září 2011.
- Rozsudek SDEU, Georgiev v. Tehniceski universitet: Sofia, filial Plovdiv, věc C-250/09 [2010] dosud nepublikováno, 18. listopadu 2010.
- Rozsudek SDEU, Wolf v. Stadt Frankfurt am Main, věc C-229/08 [2010] Sb. rozh. I-00001, 12. ledna 2010.
- Rozsudek SDEU, Petersen v. Berufungsausschuss für Zahnärzte für den Bezirk Westfalen-Lippe, věc C-341/08 [2010] Sb. rozh. I-00047, 12. ledna 2010.
- Rozsudek ESD, Félix Palacios de la Villa v. Cortefiel Servicios SA, věc C-411/05 [2007] Sb. rozh. I-08531, 16. října 2007.
- Rozsudek SDEU, Sabine Hennigs v. Eisenbahn-Bundesamt a Land Berlin v. Alexander Mai, věc C-297/10 [2011] dosud nepublikováno, 8. září 2011.
- Rozsudek SDEU, Ingeniorforeningen i Danmark v. Region Syddanmark, věc C-499/08 [2010] dosud nepublikováno, 12. října 2010.
- Rozsudek SDEU, Seda Küçükdeveci v. Swedex GmbH & Co. KG, věc C-555/07 [2010] Sb. rozh. I-00365, 19. ledna 2010.

- Rozsudek SDEU, David Hütter v. Technische Universität Graz, věc C-88/08 [2009] Sb. rozh. I-05325, 18. června 2009.
- Rozsudek SDEU, The Queen, na žádost The Incorporated Trustees of the National Council for Ageing (Age Concern England) v. Secretary of State for Business, Enterprise and Regulatory Reform, ve věci C-388/07 [2009], Sb. rozh. I-01569, 5. března 2009.
- Rozsudek SDEU, Birgit Bartsch v. Bosch und Siemens Hausgeräte (BSH) Altersfürsorge GmbH, věc C- 352/06 [2008] Sb. rozh. I-03827, 20. května 2008.
- Rozsudek ESD, Werner Mangold v. Rüdigeru Helmovi, věc C- 144/04 [2005] Sb. rozh. I-09981, 22. listopadu 2005.
- Rozsudek ESD, Inter-Environnement Wallonie, ve věci C- 129/96 [1997] Sb. rozh. I-7411, 18. prosince 1997.

On-line zdroje

- <http://www.vlada.cz/scripts/detail.php?pgid=125>, [cit. 20. března 2012]
- <http://eur-law.eu/CS/Sdeleni-Komise-Rade-Evropskemu-parlamentu-Evropskemu-hospodarskemu,479854,d>, [cit. 20. března 2012]

Prameny práva EU

- Listina základních práv Evropské unie (2010/C 83/02)
- vysvětlení k Listině základních práv, jak vyplývá ze změn provedených Lisabonskou smlouvou (2007/C 303/02)
- konsolidované znění Smlouvy o Evropské unii a Smlouvy o fungování Evropské unie (2008/C 115/01)
- Směrnice Rady č. 2000/43/ES, kterou se zavádí zásada rovného zacházení s osobami bez ohledu na jejich rasu nebo etnický původ
- Směrnice Rady č. 2000/78/ES, kterou se stanoví obecný rámec pro rovné zacházení v zaměstnání a povolání
- Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2011/24/EU ze dne 9. března 2011 uplatňování práv pacientů v přeshraniční zdravotní péči
- Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 181/2011 ze dne 16. února 2011 o právech cestujících v autobusové a autokarové dopravě a o změně nařízení (ES) č. 2006/2004
- Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2010/41/EU ze dne 7. července 2010 o uplatňování zásady rovného zacházení pro muže a ženy samostatně výdělečně činné a o zrušení směrnice Rady 86/613/EHS
- Usnesení Rady Evropské unie a zástupců vlád členských států zasedajících v Radě o novém Evropském rámci pro oblast zdravotního postižení (2010/C 316/01)

- Rozhodnutí Rady ze dne 26. listopadu 2009 o uzavření Úmluvy Organizace spojených národů o právech osob se zdravotním postižením Evropským společenstvím (2010/48/ES)
- Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2009/81/ES ze dne 13. července 2009 o koordinaci postupů při zadávání některých zakázek na stavební práce, dodávky a služby zadavateli v oblasti obrany a bezpečnosti a o změně směrnic 2004/17/ES a 2004/18/ES
- Rámcové rozhodnutí Rady 2008/913/SVV ze dne 28. listopadu 2008 o boji proti některým formám a projevům rasismu a xenofobie prostřednictvím trestního práva;
- Usnesení Rady Evropské Unie a zástupců vlád členských států, zasedajících v Radě, ze dne 17. března 2008 o postavení osob se zdravotním postižením v Evropské unii
- Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2006/54/ES ze dne 5. července 2006 o zavedení zásady rovných příležitostí a rovného zacházení pro muže a ženy v oblasti zaměstnání a povolání (přepracované znění)
- Usnesení Evropského parlamentu o situaci Romů v Evropské unii - P6 TA (2005) 0151
- Směrnice Rady EU2004/113/ES ze dne 13. prosince 2004, kterou se zavádí zásada rovného zacházení s muži a ženami v přístupu ke zboží a službám a jejich poskytování
- Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2004/17/ES ze dne 31. března 2004 o koordinaci postupů při zadávání zakázek subjekty působícími v odvětví vodního hospodářství, energetiky, dopravy a poštovních služeb

Prameny práva ČR

- *Ústava České republiky a Listina základních práv a svobod: ze dne 16. prosince 1992.* 2.[^]dopl.vyd. Ostrava: Aries, [1993]. 110[^]s. ISBN 80-901736-5-9.
- zákon č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu
- zákon č. 198/2009 Sb., o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů
- zákon č. 273/2001 Sb., o právech příslušníků národnostních menšin a o změně některých zákonů
- zákon č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů
- zákon č. 500/2004 Sb., ve znění zákona č. 227/2009 Sb., správní řád
- zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
- zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 361/2003 Sb., o služebních poměrech příslušníků bezpečnostních sborů
- zákon č. 247/1995 Sb., o volbách do Parlamentu ČR
- zákon č. 128/2000 Sb., o obcích
- zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění
- zákon č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů
- zákon č. 563/1991 Sb., o účetnictví
- zákon č. 202/1990 Sb., o loteriích a jiných podobných hrách
- zákon č. 149/1998 Sb. a č. 337/1992 Sb., o správě daní a poplatků v platném znění
- zákon č. 29/1984 Sb., o soustavě základních škol, středních škol a vyšších odborných škol, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 76/1978 Sb., o školských zařízeních, ve znění pozdějších předpisů

- zákon č. 564/1990 Sb., o státní samosprávě ve školství, ve znění pozdějších předpisů.
- zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů
- zákon č. 129/2000 Sb., o krajích
- zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád
- zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník
- zákon č. 131/2000 Sb., o hlavním městě Praze
- zákon č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 424/1991 Sb., o sdružování v politických stranách a politických hnutích (podle nichž se řídí registrace politických stran národnostních menšin klasickým režimem registrace prováděným ministerstvem vnitra ČR)
- nařízení vlády č. 98/2002 Sb., kterým se stanoví podmínky a způsob poskytování dotací ze státního rozpočtu na aktivity příslušníků národnostních menšin a na podporu integrace příslušníků romské komunity
- zákon č. 483/1991 Sb., o České televizi, ve znění pozdějších předpisů, nebo zákon č. 484/1991 Sb., o Českém rozhlasu, ve znění pozdějších předpisů

Judikatura ESLP

- Rozsudek ESLP, Christine Goodwin v. UK [velký senát] (č. 28957/95), 11. června 2002.
- Rozhodnutí ESLP, Nachova a další v. Bulharsko [velký senát], (č. 43577/98 a 43579/98), 6. července 2005.
- Rozhodnutí ESLP, Salman v. Turecko [velký senát], (č. 21986/93), 27. června 2000.
- Rozhodnutí ESLP, Chassagnou a ostatní v. Francii [velký senát], (č. 25088/94, 28331/95), 29. dubna 1999.
- Rozhodnutí ESLP, Hoogendijk v. Nizozemí (č. 58641/00), 6. ledna 2005.
- Rozhodnutí ESLP, Zarb Adami v. Malta (č. 17209/02), 20. června 2006.
- Rozsudek ESLP, Timishev v. Rusko (č. 55762/00 a 55974/00), 13. prosince 2005

Mezinárodní smlouvy

- Evropská sociální charta, Turín, 18. října 1961, č. 14/2000 Sb.m.s.
- Úmluva Mezinárodní organizace práce č. 111, o diskriminaci (zaměstnání a povolání), 1958, č. 465/1990 Sb.
- Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, ze dne 4. listopadu 1950, č. 48/2010 Sb.m.s.
- Sdělení Ministerstva zahraničních věcí o přijetí Úmluvy na ochranu lidských práv a důstojnosti lidské bytosti v souvislosti s aplikací biologie a medicíny: Úmluva o lidských právech a biomedicíně, 96/2001 Sb.m.s.
- Vyhláška ministra zahraničních věcí ze dne 10. května 1976 o Mezinárodním paktu o občanských a politických právech a Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech, č. 120/1976 Sb.
- Sdělení ministerstva zahraničních věcí, o sjednání Rámcové úmluvy o ochraně národnostních menšin, č. 96/1998 Sb.
- Vyhláška o Mezinárodní úmluvě o potlačení a trestání zločinu apartheidu, č. 116/1976 Sb.